

**TÜRKİYE-TÜRKİSTAN (AHMET YESEVİ) TURİZM GÜZERGÂHININ
AÇILMASINA YÖNELİK BİR ÖRNEK UYGULAMA**

Zhannera Khairzhankyzy

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN, 2015

Telif Hakkı ve Tez Fotokopi İzin Formu

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Zhannera

Soyadı : Khairzhankyzy

Bölümü : Turizm İşletmeciliği Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Türkiye–Türkistan (Ahmet Yesevi) Turizm Güzergâhının Açılmasına Yönelik Bir Örnek Uygulama

İngilizce Adı : Sample Application For The Opening Of Turkey- Turkestan (Ahmet Yesevi) Tourism Destination

Etik İlkelerle Uygunluk Beyanı

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Zhannera KHAIRZHANKYZY

İmza:

Jüri Onay Sayfası

Zhannera Khairzhankyzy tarafından hazırlanan “Türkiye–Türkistan (Ahmet Yesevi) Turizm Güzergâhının Açılmasına Yönelik Bir Örnek Uygulama” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Azize TUNÇ HASSAN

Turizm İşletmeciliği, Gazi Üniversitesi

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Bu tezin Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Unvan Ad Soyad

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Teşekkür

Araştırmanın sürecinde desteğini ve emeğini esirgemeyen, fikirleriyle beni aydınlatan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Azize TUNÇ HASSAN'a;

Yüksek Lisans eğitimim boyunca yanımda olan, desteklerini her an hissettiğim değerli arkadaşlarım Burcu KOÇ ve Alper IŞIN'a

İçinden çıkılmaz gibi olan durumlarda sürekli yanımda bulunan ve verdikleri maddi ve manevi desteklerinden dolayı sevgili Ailem'e

Teşekkürlerimi Sunarım...

Zhannera KHAIRZHANKYZY
Ankara, Haziran 2015

TÜRKİYE–TÜRKİSTAN (AHMET YESEVİ) TURİZM GÜZERGÂHININ AÇILMASINA YÖNELİK BİR ÖRNEK UYGULAMA

Yüksek Lisans Tezi

Zhanner Khairzhankyzy

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2015

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, katılımcıların Kazakistan-Türkiye arasında kültür yolunun geliştirilmesi ve bilgi düzeylerini belirleme konusundaki görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye’de yaşayan ve Kazakistan’a gitmiş, Türkiye’de yaşayan fakat Kazakistan’a gitmemiş ve Kazakistan’da yaşayan Türk, Rus ve Kazak halkına anket uygulanmıştır.

Verilerin analizinde frekans tabloları ile yüzde ve frekans dağılımları alınmış; katılımcıların milliyetlerine göre Ahmet Yesevi Türbesi’nin Türkistan’da olduğuna yönelik farkındalıklarının saptanmasında ve yine milliyetlerine göre Türkistan kelimesini ilk duyduklarında akıllarına ne geldiğini belirlemek amacıyla çapraz tablolardan da faydalanılmıştır. Araştırma sonuçları Kazakistan’a daha önce gidenler açısından değerlendirildiğinde; katılımcıların bölgede bulunan Ahmet Yesevi Türbesi’ni ziyaret etmek için Türkistan’a seyahat ettikleri, internet ya da dost ve arkadaş tavsiyesi ile gitme düşüncelerinin olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar Kazakistan’a daha önce gitmeyenler açısından değerlendirildiğinde ise; katılımcıların Türkistan bölgesine yönelik bilgilerinin görsel medya aracılığı ile olduğu, Türkistan bölgesini ziyaret etmek istedikleri, Arslan Baba, Ukaşa Ata ve Ahmet Yesevi Türbeleri’ne yönelik ise bilgilerinin olmadığı tespit edilmiştir.

Bilim Kodu : -
Anahtar Kelimeler : Kazakistan, Türkistan, turizm.
Sayfa Adedi : 95
Danışman : Prof. Dr. Azize TUNÇ HASSAN

SAMPLE APPLICATION FOR THE OPENING OF TURKEY – TURKESTAN (AHMET YESEVI) TOURISM DESTINATION

(M.S Thesis)

Zhannera Khairzhankyzy

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

June, 2015

ABSTRACT

The aim of this resesrch is to determine the way for the development of the cultural way between Kazakhstan- Turkey and also to determine the level of knowledge of the applicants about Kazakhstan and Turkistan Region. For this purpose, the survey was applied to the people living in Turkey who have been in Kazakhstan, living in Turkey who have not been in Kazakhstan before and the people living in Kazakhstan.

As a result of the answers given by the participants as a result of the frequency and percent frequency distribution tables were made. According to the survey by the local population living in Kazakhstan, Turkestan, they find less demand for the region, where life is cheap, because of its contribution to the regional economy of Turkestan, they want completely opened to tourism have been identified. According the results suggest that the Turkish people who went to Kazakhstan; Ahmet Yesevi in the region where they are traveling to Turkestan to visit the tomb, and they do not want to live in the city of Turkestan have been identified. According the results suggest that the Turkish people who didn't go to Kazakhstan; Turkestan region is through visual media for the information, they want to visit Turkistan region, tombs which are Arslan Baba, Ukaşa Ata and Ahmet Yesevi has been determined that a lack of information.

Science Code : -
Key Words : Kazakhstan, Turkestan, tourism.
Page Number : 95
Supervisor : Prof. Dr. Azize TUNÇ HASSAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	3
1.6. Tanımlar.....	3
1.7. Araştırma Modeli ve Yöntemi.....	4
1.8. Evren ve Örneklem	5
1.9. Verileri Toplama Yöntemi	6
1.10. Verilerin Analizi	6
KAZAKİSTAN’DA TURİZM SEKTÖRÜ ve KÜLTÜR TURİZMİ	
AÇISINDAN TÜRKİSTAN BÖLGESİ.....	7
2.1. Kazakistan Hakkında Genel Bilgiler.....	7
2.2. Kazakistan Ekonomisinin Mevcut Durumu ve Gelişimi	8
2.3. Kazakistan’da Turizmin Genel Görünümü.....	12
2.3.1. Kazakistan’da Turizm Destinasyonları.....	23
2.3.2. Kültür Turizmi ve Kültür Turizmi Açısından Türkistan Bölgesi	29
TÜRKİYE’DE TURİZM SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE	
KAZAKİSTAN İLE İLİŞKİLERİ.....	35
3.1. Türkiye Hakkında Genel Bilgiler	35
3.2. Türkiye’de Turizmin Gelişimi	37
3.3. Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri	45
3.4. Türkiye'nin Başlıca Turizm Kaynakları.....	49

Kıyılar	49
Yüzey Şekilleri	50
Su Kaynakları	51
Kültürel Kaynaklar	52
3.5. Kazakistan'ın Türkiye ile İlişkileri.....	53
3.6. Kazakistan ve Türkiye, Kökü Derin Akrabalık.....	54
ARAŞTIRMA BULGULARI	63
4.1. Araştırma Verilerinin Analizi	63
4.1.1. Kazakistan, Türkistan bölgesini ziyaret etmiş olup katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular	63
4.1.2. Kazakistan'da yaşayan katılımcıların demografik özellikleri ilişkin bulgular	69
4.1.3. Kazakistan, Türkistan bölgesini ziyaret etmemiş katılımcıların demografik özellikleri ilişkin bulgular	72
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	79
Sonuç ve Öneriler	79
KAYNAKÇA	89

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Kazakistan’da Seyahat Acentalarının Sayısı	21
Tablo 2 Kazakistan’da Otellerin Doluluk Oranları ve Konaklayan Turist Sayıları.....	23
Tablo 3 Türkiye’de Konaklama Tesisleri ve Yatak Kapasiteleri (2003-2013).....	43
Tablo 4 Türkiye’de Yiyecek İşletmeleri ve Kapasiteleri (2013)	44
Tablo 5 Yıllara Göre Türkiye Turizm Gelirleri	47
Tablo 6 Türkistan kelimesini duyduğunuzda ilk aklınıza ne gelmektedir? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)	65
Tablo 7 Türkistan’da nereleri ziyaret ettiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)	65
Tablo 8 Türkistan’a Kaç Defa Gittiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76).....	66
Tablo 9 Türkistan’a Gitme Nedeniniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76).....	66
Tablo 10 Türkistan’a Gitme Düşünceniz Nasıl Oluştı? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)	66
Tablo 11 Daha Önce Türkistan Şehrini Kazakistan’da Olduğunu Biliyor muydunuz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76).....	67
Tablo 12 Ahmet Yesevi Türbesi’nin Türkistan’da Olduğunu Biliyor muydunuz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)	67
Tablo 13 Türkistan’da En Çok Gözünüze Çarpan Şey Nedir? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)	67
Tablo 14 Ahmet Yesevi Türbesi’ni Ziyaret Ettiğinizde Neler Hissettiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)	68
Tablo 15 Katılımcıların milliyetlerine göre Türkistan kelimesi duyulduğunda ilk akla gelen kavramın karşılaştırılması (n:76)	68
Tablo 16 Katılımcıların milliyetlerine göre Ahmet Yesevi Türbesi’nin Türkistan’da olduğuna ilişkin farkındalığın incelenmesi (n:76)	69
Tablo 17’da katılımcıların cinsiyet, milliyet, medeni durumu, yaş, gelir düzeyi, öğrenim durumu ve çalışılan sektöre göre frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar şu şekilde elde edilmiştir:	69
Tablo 18 Yaşamak İçin Türkistan Dışında Bir Şehre Taşınmak İster misiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:101)	70
Tablo 19 Türkistan’a Gelen Turist Sayısı İle İlgili Değerlendirmelere İlişkin Bulgular (n:101)	71

Tablo 20 Türkistan'ın Tamamen Turizme Açılmasını İster misiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:101)	71
Tablo 21 Türkistan'ın Tamamen Turizme Açılmasını İster misiniz Sorusuna Evet cevabı verenlerin nedenlerine İlişkin Bulgular (n:101).....	71
Tablo 22'te katılımcıların cinsiyet, milliyet, medeni durumu, yaş, gelir düzeyi, öğrenim durumu ve çalışılan sektöre göre frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar şu şekilde elde edilmiştir:	72
Tablo 23 "Kazakistan/Türkistan hakkında bilginiz var mı?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	73
Tablo 24 "1991 yılında Kazakistan'ı bağımsız ülke olarak tanıyan ülkenin Türkiye olduğunu biliyor muydunuz?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167).....	73
Tablo 25 "Türkistan kelimesini duyduğunuzda ilk aklınıza ne gelmektedir?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	73
Tablo 26 "Ahmet Yesevi Türbesi'nin Kazakistan'da Türkistan şehrinde olduğunu biliyor muydunuz?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167).....	74
Tablo 27 "Ahmet Yesevi Türbesi'ni Amir Timur'un yaptırdığını biliyor muydunuz?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	74
Tablo 28 "Hz. Muhammed (S.A.V.)'in hurmanı Ahmet Yesevi'ye vermesi için Arslan Baba'ya emanet ettiğini biliyor muydunuz?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	74
Tablo 29 "Arslan Baba'nın 400 yıla yakın yaşadığını biliyor muydunuz?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	75
Tablo 30 "Ahmet Yesevi'nin Hz. Muhammed (S.A.V.)'in yaşına geldikten sonra yer altında yaşadığını biliyor muydunuz?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	75
Tablo 31 "Orta Asya'ya İslam'ı Ahmet Yesevi/Arslan Baba ve Ukaşa Ata'nın getirdiğini biliyor muydunuz?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	75
Tablo 32 "Ukaşa Ata'nın mezar taşının 30 metre olduğunu biliyor muydunuz?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	75
Tablo 33 "Ukaşa Ata'nın vücudunun Türkistan'da ve kafasının Mekke'de olduğunu biliyor muydunuz?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167).....	76
Tablo 34 "Sorulan sorular neticesinde Kazakistan ve Türkistan hakkındaki düşünceniz nedir?" sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	76

Tablo 35 “Türkistan’a tur düzenlense gitmek ister miydiniz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)	76
Tablo 36 Katılımcıların milliyetlerine göre Türkistan kelimesi duyulduğunda ilk akla gelen kavramın karşılaştırılması	77
Tablo 37 Katılımcıların milliyetlerine göre Ahmet Yesevi Türbesi’nin Türkistan’da olduğuna ilişkin farkındalığın incelenmesi	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kazakistan Ekonomisinde GSYHİ'nin Sektörel Dağılımı.....	10
Şekil 2. Turizm Talebine Etki Eden Faktörler.....	18
Şekil 3. Kazakistan'da Otel İşletmelerinin Sayısı.....	22
Şekil 4. Türkiye'deki Otellerin Yıldız Sayılarına Göre Sıralanması.....	43

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

&	: Ve
%	: Yüzde işareti
N	: Veri sayısı

Açıklama

Kısaltmalar

Açıklama

TÜİK.	: Türkiye İstatistik Kurumu
GSYİ.	: Gayri Safi Yurtiçi Hasılası
SPSS.	: Statistical Packages for the Social Sciences
ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
M.Ö.	: Milattan Önce
TOBB.	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
SSCB.	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
DEİK.	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
CNN.	: Cable News Network
BBC.	: British Broadcasting Corporation
UNWTO.	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü / World Tourism Organization
VIP.	: Very Important Person
İCOMOS.	: International Council on Monuments and Sites
UNESCO.	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
THY.	: Türk Hava Yolları
TL.	: Türk Lirası
Km, m.	: Kilemetre, metre
Vd.	: Ve diğerleri
Vs.	: Ve saire
Vb.	: Ve benzeri

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Bir ülkede turizmin ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel, finansal, politik vb. fonksiyonlarından yeterince yararlanılabilmesi için özellikle o ülkenin dış turizme açılması gerekmektedir. Doğal ve kültürel turistik varlıklara sahip ülkelerde dış turizmin gelişmesi, her şeyden önce iç turizmin gelişmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle Kazakistan'da (Türkistan – İpek Yolu) turizmin gelişebilmesi için öncelikle iç turizmin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kazakistan'da 2012 yılında yapılan nüfus sayımlarında nüfusun 16,8 milyon olduğu tespit edilmiştir. 2011 yılı verileri incelendiğinde ise, Kazakistan'da yaşayan 5.7 milyon insanın ülke sınırları içerisinde turizm faaliyetinde bulunduğu tespit edilmiştir (Mamanova vd., 2013: s.1496).

Kazakistan, doğal ve kültürel turistik varlıklar açısından turizmin geliştiği ülkelerle rekabete girebilecek bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir. Ancak turizmin her geçen yıl gelişmekte olduğu bir ülke olmasına rağmen, dünya turizm pazarından yeterli düzeyde pay alamamaktadır. Söz konusu ülkede dış turizmin gelişebilmesi için uygulanması gereken stratejilerden biri de, halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesidir.

Halkta turizm bilincinin oluşturulması, hizmet kalitesinin artırılması, yatak kapasitesinin ve otel sayılarının artırılması, aynı zamanda da Kazakistan'ın sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerin korunarak tanıtımının yapılması ile dünya turizmindeki payı artabilecek ve turizmin gelişmiş olduğu ülkelerle rekabet edebilir hale gelebilecektir. Bu bilgilerden hareketle; Kazakistan turizminin gelişmesine engel olan sorunlar nelerdir ve Kazakistan'a yönelik turizm talebinin artırılmasına yönelik yapılması gerekenler nelerdir, soruları araştırmanın temel problemi olarak ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Tarihi ve kültürel birçok değer açısından; Türkiye ve Kazakistan arasında duygusal bir bağ olduğundan söz edilebilir. Var olduğu öngörülen bu bağ; iki ülke arasında yapılan

seyahatlere de yansımaktadır. Öyle ki; 2012 yılında 247.784 turist Kazakistan'dan Türkiye'ye gelirken aynı yıl, 246.516 kişi de Türkiye'den Kazakistan'a seyahat etmiştir (TUİK, Turizm İstatistikleri, 2012). Bu bağlamda, Türkiye'den Kazakistan'a yapılan seyahatleri artırmak ve iki ülke arasında kültür yolunun geliştirilmesine yönelik strateji belirlemek araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Aynı zamanda, iki ülke halkının turistik amaçla seyahate çıkma nedenlerini ortaya koymak ve bu tez çalışmasının odak destinasyonu durumundaki Kazakistan ve Türkistan Bölgesi'ne yönelik katılımcıların bilgi düzeylerini belirlemek çalışmanın diğer amaçlarıdır. Kazakistan turizminin gelişimine yönelik çözüm önerilerin geliştirilmesi, aşağıdaki süreçlerin oluşturulmasına katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır:

- Kazakistan halkının turizmi, turisti ve turizm işletmeciliğini benimsemesi,
- Turizm olayına katılımın artması ve böylece Türkistan turizminin gelişmesi,
- Turistin korunması ve memnun edilmesi,
- Turistik varlıkların korunarak değerlendirilmesi,
- Cazibe, faydalılık ve kolay elde edilebilirlik özelliklerine sahip turistik ürünlerin sunulması.

Kazakistan, Türkiye'nin dört katı gibi bir büyüklükte çok geniş topraklara ve 16.8 milyonluk nüfusa sahiptir. Bu nedenle ülkenin turizm açısından en önemli sayılan ve tarihi İpek Yolunun geçtiği Güney Kazakistan ve Almaty gibi Türkistan dışındaki bazı bölgeler de çalışma amacına yönelik olarak geliştirilen güzergaha dahil edilmiştir. Bu bölgeler ülkedeki doğal ve kültürel turistik varlıkların zenginliği açısından turizmin gelişimi için en uygun bölgelerdir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bağımsızlığına kavuşan ülkeler, yeni bir düzene doğru hızla ilerlemeye başlamıştır. Bu ülkelerden biri olan Kazakistan, eski Sovyetler Birliğinde üçüncü, Orta Asya ülkeleri arasında ise, en büyük ekonomiye sahiptir. 1991 yılında bağımsızlık ilan edilmesi, bir çok ekonomik alanda olduğu gibi turizmin de dışa açılmasına ve buna paralel olarak gelişmesine katkı sağlamıştır (Yalçınkaya, 2006: s.449).

Ülkenin dışa açılması, özellikle yabancı ve yerli girişimcileri harekete geçirmiştir. Dolayısıyla kurulmaya başlanan konaklama tesisleri, açılan seyahat acenteleri ile

tamamlayıcı işletmeler, eski kapalı turizm sektörünün önünü açmış, iç ve dış turizme hizmet veren bir turizm sektörünün oluşumunu hızlandırmıştır (Yalçınkaya, 2006: s.450-455).

Önemli bir ekonomik sektör olarak turizm, ülke vatandaşlarının dinlenme, eğlenme vb. turistik rekreasyon ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. İç turizm hareketleri de dış turizm kadar önemlidir. Bu nedenle Ulu Türkistan ve İpek Yolunun turizm amaçlı ziyaretlere açılması söz konusu eksikliği giderecektir. Turizmin, bağımsızlığına kavuşan ve pazar ekonomisine yönelmiş olan Kazakistan açısından büyük önem taşıması ve ortak geçmişe sahip Türk halkı ile ortak projelere imza atılması adına bu çalışma önemli katkıda bulunacaktır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Türkiye ve Kazakistan ile sınırlıdır. Araştırmada elde edilen veriler ankete katılan bireylerden toplanan bilgiler ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan kişilerin ölçme araçlarındaki soruları, samimi ve gerçekçi olarak cevaplandıracakları varsayılmıştır. Seçilen örneklem, evreni temsil edecek nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Turizm: Zevk ve eğlence (tatil, kültürel, aile ve arkadaş ziyareti, spor, hac), mesleki (toplantı, görev, iş) ve diğer nedenlerle (öğrenim, sağlık, transit vb.) asıl ikametgâh dışında başka bir yere, para karşılığı bir iş yapmaksızın seyahat etmenin doğurduğu olaylar ve ilişkiler bütünüdür (Mısırlı, 2003: s.2).

Turist: Seyahat eden ve gittiği yerde en az bir geceleme yapan kişiyi ‘turist’ denir. Bir başka tanıma göre ise turist, sürekli yaşadığı yer dışına giden, burada en az 24 saat konaklayan ve kazanç sağlama amacı gütmeyen kişidir (Mısırlı, 2003: s.2).

Dış Turizm: İnsanların yabancı bir ülkeye seyahatlerini ifade eder. İç turizmden farklı olarak pasaport, döviz, vize gibi işlemleri gerektirir. Dış turizmin, en önemli ayırıcı özelliği döviz getirici etkisidir. Bu yönüyle incelendiğinde dış turizm, ‘dış pasif turizm’ ve ‘dış aktif turizm’ olarak kendi içinde iki alt gruba ayrılır. Dış pasif turizmle, bir ülke

vatandaşlarının başka bir ülkeyi seyahatleri ifade edilmektedir. Bu turizm türü, ödemeler dengesi üzerine döviz çıkışı ya da ithalat etkisi olarak kendini gösterir. Dış aktif turizm ise, dış turizm ödemeler dengesi üzerine döviz kazandırıcı yönde etki eder ve ekonomiye ihracat etkisi yapar (Kozak vd., 2001: s.15).

Kültür: Bir toplumun tüm manevi değerlerini, gelenek ve göreneklerini, yaşantılarını, düşünce biçimlerini, sanat varlıklarını kapsamına alan bir değerler bütünüdür. İnsanlar gittikleri yörenin kültürünü tanımak veya öğrenmek için turizm hareketlerine yönelmektedir. Kültürel değerleri oluşturan turistik kaynakların başlıcaları şunlardır (Hazar, 1999: s.37):

- Tarihi eserler (antik kentler, yer altı şehirleri, saraylar, camiler, medreseler, müzelerde sergilenen eserler vb.),
- Yöresel mimarı yapılar (oteller, apartmanlar, barajlar, alt yapı vb.),
- Halıcılık, kilimcilik, dekoratif eşya ve çiçek, çömlekçilik gibi el sanatları,
- Fuarlar, festivaller, panayırılar, sergiler,
- Mahallî ve milli şenlikler, özel günlerin ve olayların kutlanması,
- Genelenekler (yöresel yaşam ve eğlence biçimi, halk dansları, halk müziği, halk mutfağı, düğün törenleri vb.),
- Teknolojik yenilikler, bilimsel ve politik kurumlar vb.

1.7. Araştırma Modeli ve Yöntemi

Bir (1999)'e göre öz aktarım çalışmaları, örnekleme yer alan bireylerin kendilerinden bilgi alınarak toplanmaktadır. Betimsel modelde bir konu hakkındaki mevcut durum araştırılır. Betimsel araştırmalar iki farklı şekilde yapılabilir. Bunlar; özaktarım ve gözlem araştırmalarıdır. Özaktarım araştırmalarının verileri örnekleme bulunan bireylerin kendilerinden bilgi alınarak toplanır. Betimsel araştırma verileri, bilimsel istatistikler kullanılarak analiz edilir (Kırcaali, 1999: s.7). İlişkisel tarama modeli, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığı ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2008: s.81).

Araştırma benzer şekilde betimsel bir özaktarım çalışmasıdır. Betimsel bir çalışma olduğu için değişkenlerin arasındaki ilişki değiştirilmeden, var olan durum bireylerden bilgi alınarak araştırılmıştır.

1.8. Evren ve Örneklem

Bir araştırma için evren, ihtiyaç duyulan verilerin elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük bir gruptur. Bir araştırmanın evreni, bir diğer ifade ile araştırma için toplanan verilerin yorumlanacağı grup olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk vd.,2010).

Araştırmada üç farklı evren bulunmaktadır. Birinci evren grubunu Türkiye’den Kazakistan’a seyahat eden turistler oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre 2012 yılında Türkiye’den Kazakistan’a 246.516 kişi seyahat etmiştir (TUİK, Turizm İstatistikleri, 2012).

İkinci evren grubunu Türkiye’den Kazakistan’a daha önce seyahat etmemiş kişiler oluşturmaktadır. Türkiye’den her geçen yıl daha fazla insan çeşitli sebeplerden dolayı yurt dışına seyahat etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun istatistikleri incelendiğinde 2012 yılında Türkiye’den yurt dışına 8.011.654 kişi seyahat etmiştir (TUİK, Turizm İstatistikleri, 2012). Kazakistan’a olan seyahatler bu verinin dışında tutulduğunda evren 7.765.138 kişi olarak hesap edilmiştir.

Üçüncü evren grubu ise Kazakistan sınırları içerisinde yaşayan yerli halk oluşturmaktadır. 2012 yılında yapılan nüfus sayımına göre nüfusun 16.8 milyon olduğu tespit edilmiştir. (Mamanova vd., 2013: s.1496).

Tüm evrene ulaşma güçlüğü ve zaman sıkıntısından dolayı üç evren grubu için de örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda örneklemin tespit edilmesinde kullanılan işlem aşağıda gösterilmiştir (Yamane, 2001: s.116):

$$n = \frac{N.z^2.p.q}{N.d^2 + z^2.p.q}$$

N: yığındaki birey sayısı

n: örneklemdeki birey sayısı

z: istenilen güvenirlik düzeyi için standart normal dağılım tablo değeri

d: duyarlılık

p: yığında istenilen özelliği taşıyan bireylerin oranı (p+q=1)

Bu kapsamda her bir evren grubu için minimum örneklem sayısının 386 olduğu belirlenmiştir.

Türkiye’den 2013 yılında Kazakistan’ı ziyaret eden turistlerden 1200 tanesine anket gönderilmiş ancak 76 kişiden olumlu dönüş sağlanmıştır.

Benzer şekilde çalışmanın ikinci evren grubunu oluşturan Kazakistan’ın Türkistan şehrinde yaşayan halk arasından 1100 kişiye anket cevaplanması için başvurulmuş. Toplam 101 kişiden olumlu dönüş alınmıştır.

Araştırmanın üçüncü evren grubunu oluşturan Türkistan şehrini daha önce ziyaret etmemiş Türklere yönelik toplam 1300 anket formu gönderilmiş. 167 anket analize uygun olarak toplanabilmiştir.

Dolayısıyla; ilk evren grubu için 76, ikinci evren grubu için 101 ve üçüncü evren grubu için de 167 anket toplanarak çalışma yürütülmüştür.

1.9. Verileri Toplama Yöntemi

Kazakistan turizmine yönelik sorunların belirlenmesi ve Türkiye-Kazakistan kültür rotasına yönelik talebin artırılması amacıyla yapılan bu çalışmada anket tekniğinden faydalanılmıştır. Bunun için üç farklı gruba ilgili literatürün incelenmesi sonucu hazırlanan üç farklı anket uygulanmıştır.

Oluşturulan anketin ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Türkiye’den Kazakistan’a seyahat eden turistlerin Türkistan bölgesine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla ikisi açık uçlu olmak üzere toplamda otuz yedi adet soru yöneltilmiştir. Türkiye’den Türkistan bölgesine seyahat etmeyenlere yönelik toplamda yirmi soru, Kazakistan halkına uygulanan ankette de toplamda 24 soru yöneltilerek tutumları sınanmıştır.

1.10. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences- Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) 16 programına aktararak analize tabi tutulmuştur. Katılımcıların demografik özelliklerini ve Kazakistan-Türkistan turizmine yönelik tutumlarını saptamak amacıyla frekans tablolarından faydalanılmıştır. Ayrıca araştırmanın amacına yönelik olarak çapraz tablolardan faydalanılmıştır.

KAZAKİSTAN'DA TURİZM SEKTÖRÜ ve KÜLTÜR TURİZMİ

AÇISINDAN TÜRKİSTAN BÖLGESİ

2.1. Kazakistan Hakkında Genel Bilgiler

Çalışmanın bu kısmında Kazakistan'da turizm sektörünün önemi, gelişimi ve etkilerine değinilecektir. Bunun öncesinde Kazakistan ve Türkistan Bölgesi ile ilgili genel bilgiler verilerek, ülke ile ilgili bilgi sahibi olunması amaçlanmıştır.

Kazakistan tarihi kısaca incelenecek olursa; Kazakistan Cumhuriyeti'nin asıl halkının oluşturan ve tarihi yurtları Doğu Türkistan' da en büyük ikinci Türk topluluğu olarak Kazaklar, Orta Asya'nın eski Türk uluslarından biri konumundadır (Kesici, 2003: s.17). Kazaklar 10. ve 16. yüzyıllarda çeşitli Türk boylarının bir araya gelmesiyle oluşan bir topluluktur. Bugünkü Kazakistan topraklarında M.Ö. 8. ve 3. Yüzyıllar arasında, ülkenin güney, doğu ve orta kesimlerinde Sakların; batı ve kuzeyinde Savromatlar'ın daha sonra Sarmlatlar'ın yaşadığı görülmektedir (Kesici, 2003: s.25).

Kazakların tarih sahnesinde ortaya çıkması Özbek hanları dönemine denk geldiği görülmektedir. Abulhayır Han'ın (1412-1468) hâkimiyeti altında olan Özbek boylarının aralarında çıkan sürtüşmelerden ötürü, Kazak insanları doğuya doğru göç ederek oraya yerleşmişlerdir. Daha sonra bunları diğer bazı boylar izlemiş ve Kazak Türk birliği ile bir milyonluk bir büyük bir kitle haline gelmiştir (TOBB, 1996: s.7).

Orta Asya bozkırlarında yer alan Kazakistan, Türk Cumhuriyetleri arasında en büyük yüz ölçüme sahip ülke konumundadır (Uludağ vd., 1990: s.252). Çok eskilerden beridir tarih sahnesinde var olan Kazaklar, 16 Aralık 1991 tarihinde SSCB'den ayrılarak tam bağımsızlığını ilan etmiş ve kendi Anayasasına sahip bir Kazakistan Cumhuriyeti'nde yaşamaya devam etmişlerdir. Kazakistan Cumhuriyeti, Başkanlık yönetim sistemi olan üniter bir devlet yapısına sahiptir. Günümüzdeki tam bağımsız Kazakistan'ın komşuları incelendiğinde; kuzeyinde Rusya, güneyinde Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan, doğusunda Çin Halk Cumhuriyeti bulunduğu görülmektedir.

Kazaklar bugüne dek sırasıyla Orenburg, Kızılorda ve Almatı'yı başkent olarak kullanmıştır. 1998 yılından itibaren başkent Astana şehridir. Bağımsızlık öncesi kendi ülkelerinde horlanan bir azınlık durumuna düşürülen Kazaklar, bugün ülkenin yönetimi başta olmak üzere her alanda söz sahibidirler (Nazarbayev 1991). Kazakistan'ın doğu ve

güneydoğu tarafı dışında kalan yerlerin büyük bir kısmı bozkırlardan meydana gelmektedir (Saray, 1993: s.7).

Kazakistan'ın nüfus yapısı incelendiğinde, yüz ölçümü itibariyle dünyada sayılı coğrafi büyüklüğe sahip olan ülkelerden birisi olmasına rağmen, nüfusu sayısı yaklaşık 17 milyondur. Bu durum Kazakistan'ın çok büyük topraklara sahip olmasına rağmen تنها bir ülke olduğu söylenebilir. Ülkede nüfus yoğunluğunun bu derece düşük olmasının temel nedeni, ülkeden dışarıya olan göçler olarak gösterilmektedir. İstatistiklere göre 1989–1999 yılları arasında bir buçuk milyon kişi Kazakistan dışına göç etmiştir. Ancak 2000 yılından bu yana gerçekleşen ekonomik büyümenin bu durumu tersine çevirdiği gözlenmektedir.

Kazakistan'da genel nüfus sayımı 10 yılda bir kez yapılmakta olup, Kazakistan İstatistik Acentesinin 2009 yılında yaptığı sayımın verilerine göre 15 776 942 kişidir (Kazakistan İstatistik Acentesi, 2009: s.5). Kazakistan nüfusunun en büyük özelliği, etnik yapısının çok farklı olmasıdır. Bu nedenle, Kazakistan nüfusu homojen bir yapıya sahip değildir. Kazakistan'da nüfusun çoğunluğunu oluşturan Kazaklar ile Ruslar dışında yaşayanlar arasında Ukraynalılar, Almanlar, Özbekler, Tatarlar, Beloruslar, Uygurlar, Koreliler sayılabilir (Bazarova, 2002: s.1).

Kazakistan, Almatı ve Astana dahil, ayrı yönetim yapılarına sahip 14 idari bölgeye (Akmola, Aktöbe, Almatı, Atırâu, Batı Kazakistan, Doğu Kazakistan, Güney Kazakistan, Jambıl, Karagandı, Kızılorda, Kostanai, Kuzey Kazakistan, Mangıstau, Pavlodar) bölünmektedir. Bölgesel yönetimin idarecisi olan Valiler de, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadırlar (Milli Ansiklopedi, 5. Cilt, 2003: s.269).

Kazakistan'ın resmi dili- Kazakça, yanı sıra Rusça yaygın olarak kullanılmaktadır. Para birimi- Tenge'dir. Ülkede halkın % 47 Müslüman, % 44 Ortodoks, % 2 Protestan ve % 7 diğer dinlerin inancındadır (Kazakistan Ülke Raporu, 2009: s.1).

Kazakistan, petrol ve doğal gaz rezervleri yönünden zengindir. Ülkenin petrol rezervleri doğal gaz rezervlerine göre daha fazladır. Kazakistan eski Sovyet Cumhuriyetleri içinde Rusya'dan sonra ikinci büyük petrol üreticisidir. Ülke ekonomisi büyük ölçüde petrol ihracatı gelirlerine dayalıdır (Kazakistan Ülke Bülteni, 2013: s.5).

2.2. Kazakistan Ekonomisinin Mevcut Durumu ve Gelişimi

1991 yılında gerçekleşen bağımsızlık öncesinde Kazakistan'ın uzmanlaşmaya dayalı Sovyet sistemi içindeki rolü buğday üretimi, metalurji ve mineral üretimi üzerinde

yoğunlaşmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, merkezi planlı ekonominin çöküşü ile birlikte Kazakistan'ın üretiminde ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. Ekonomisi büyük ölçüde Rusya'ya bağlı bir Orta Asya ülkesi olan Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası yaşadığı durgunluk döneminde tüketim malları üretimi gibi bazı alt sanayi sektörleri büyük zarar görmüştür. 2000 yılı itibarı ile sanayi sektörü GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasılası) içindeki payı yeniden yüzde otuzlara ulaşmıştır. Bunda en önemli rolü, yatırımlarla ivme kazanan petrol sektörü oynamıştır. Günümüzde petrol, toplam sınaî üretiminin yarısından fazlasını oluşturmaktadır (DEİK, 2013: s.5). Daha önce de değinildiği üzere, Kazakistan ekonomisi için petrol üretimi çok önemli bir konumda yer almaktadır.

Kazakistan tam bağımsızlığından bu yana, neredeyse sahip olduğu bütün kaynakları devlet mülkiyetinde olduğu merkezi bir planlamadan, daha çok özel sektörün ağırlıklı olarak piyasa temelli ekonomiye geçiş üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu geçişin ilk yıllarında Sovyet sistemi içinde kurulan ihracat piyasasının çöküşü sonucunda şiddetli bir üretim düşüşü yaşanmıştır.

Kazakistan, önemli petrol ve gaz rezervleriyle dünya enerji pazarları için büyük öneme sahiptir. Gelecek on yıl içinde Kazakistan dünyanın en önde gelen petrol üreticisi ve ihracatçılarından biri olmaya çalışmaktadır. Ancak Kazak hükümetinin temel amacı, petrol üretiminden elde edilen gelirlerin, Kazak ekonomisinde önemli yere sahip diğer sektörlerin geliştirilmesinde kullanılarak, ekonomide çeşitlilik sağlamak, neticesinde de ülke ekonomisinin temelinde bulunan petrol üretimine olan bağımlılığını azaltılmasını gerçekleştirmektir (Mukhitdinova, 2009: s.11).

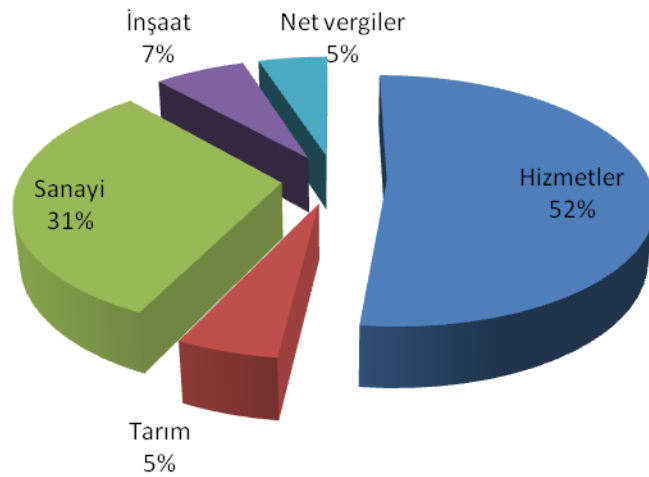
Bu amaç doğrultusunda 2003 yılında açıklanan ve 2003–2015 dönemini kapsayan “Endüstriyel Yenilenme ve Kalkınma Programı” ile Kazakistan GSYİH’ deki büyümenin yıllık bazda %8’in üzerinde tutulması ve ekonominin çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir. Açıklanan kalkınma programı kapsamında turizm, petrol ve doğalgaz ekipmanı, gıda, tekstil, taşımacılık ve lojistik sektörleri öncelikli sektörler olarak belirlenerek, ekonominin petrol üretimine olan bağımlılığını azaltılması sağlanacak ve yeni teknolojiler kullanılarak, bu alanlarda projeler geliştirilmeye ve hayata geçirilmeye çalışılacaktır (Mukhitdinova, 2009: s.11).

26 Şubat 2010 tarihinde N. Nazarbayev başkanlığında hükümet ve iş dünyası temsilcilerinin katılımıyla yapılan geniş çaplı toplantıda hükümet tarafından hazırlanan “İş Dünyasının Yol Haritası – 2020” ve “2015 Yılına dek Olan Dönemi Kapsayan

Hızlandırılmış Yenilikçi Sınai Kalkınma” başlıklı iki program Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır. Bu programların içeriğinin somutlaştırılması yönündeki çalışmalar Kazakistan’ın ilgili Bakanlıkları ve hükümet kuruluşları tarafından yürütülmekte olup, önümüzdeki dönemde ülkede yeni yatırım hamlesinin başlayacağı değerlendirilebilir. Nitekim söz konusu programlar ülkenin sanayileşme alanında ilerlemesini öngörmekte ve bölgesel sınai kalkınmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla, 2015 yılına kadar olan dönemde bahsi geçen programlar çerçevesinde 300’den fazla yatırım projesinin hayata geçirilmesi planlanmaktadır (Kazakistan Ülke Bülteni, 2012: s.5).

Kazakistan tam bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana ABD ve Avrupa ile ilişkilerini kuvvetlendirmeye çalışmakta ve günümüzde dış ekonomik ilişkilerinde Rusya’yı daha ön planda tutmaktadır. Bunun sebebi olarak ise, başlıca ticaret ortağı ve Kazak petrolünün dünya pazarlarına ulaşmasını sağlayan Rusya’nın başlıca geçiş ülkesi olarak Kazakistan’ı görmesidir (Dautov vd., 2008: s.25).

Ekonomi sektörü için yeni bir kalkınma planının uygulanmaya konulmasıyla birlikte 2004–2005 dönemi Kazakistan ekonomisi için bir nevi yeniden doğuş dönemi olmuştur. Enerji sektöründeki gelişme ve ülkeye giren yabancı sermayenin artması, makro ekonomik reformlarla da desteklenince, Kazakistan’ın GSYİH’ sı, yıllık ortalama %9 bir büyüme gerçekleştirmiştir (Dautov vd., 2008: s.25-26).

Şekil 1. Kazakistan Ekonomisinde GSYİH’nın Sektörel Dağılımı

Kaynak: Kazakistan Ülke Bülteni, 2012: 4.

Şekil 1’de görüldüğü üzere Kazak ekonomisinin GSYİH’nın sektörel dağılımı görülmektedir. 1990’lı yıllarda büyük üretim kaybına uğrayan sanayi sektörü 2000’li

yıllarda petrol alanında artan yatırımlar hesabına tekrar yükselişe geçmiştir. Bugün sanayi üretiminin yarısından fazlası petrol sanayinin payına düşmektedir. Enerji sektöründeki hızlı gelişme diğer sanayi dallarına da bir güç kazandırmış ve özellikle demetal işleme ve çelik üretiminde büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Hizmetler sektörü ise hızlı gelişmesine rağmen, genellikle küçük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Tarım ise en fazla istihdam sağlayan sektör olup, ülke geniş ve verimli topraklara sahiptir. Tarım alanında Kazakistan'ın çok büyük potansiyeli vardır (Kazakistan Ülke Bülteni, 2012: s.5).

Özellikle turizm sektörünün de içinde yer aldığı hizmet sektörünün alt gruplarına ait paylar incelendiğinde elde edilen bulgular aşağıdaki şekilde sıralana bilmektedir: 2008 yılındaki verilere göre ulaştırma, iletişim, toptan ve perakende ticaret, finans kurumları ve sigorta hizmetleri, sosyal ve kültürel hizmetler GSYİH'in %70 payını aşmaktadır. Bu alt gruplara ait rakamsal olarak incelendiğinde ise; finans 475,5 milyar (% 9), eğitim 321,7 milyar (%6,1), iletişim hizmetleri 227,4 milyar (% 4,3), devlet yönetimi 190,9 milyar (% 3,6), sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler 171,1 milyar (% 3,2), sağlık ve sosyal hizmetler 15,8 milyar (% 3), konaklama ve yiyecek – içecek 84,2 milyar tenge (% 1,6) oluşturmaktadır (Kazakistan İstatistik Ajansı, 2012).

Yukarıda da görüldüğü gibi Kazakistan'da ekonomik anlamda hareketliliği sağlayan pek çok sektör mevcuttur. Bu sektörler içerisinde turizm de oldukça önemli bir yer tutmaktadır ve ekonomi ile turizm hareketleri arasında kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. Tarihin ilk dönemlerinden bu yana var olan turizm, içinde bulunulan yüzyılda büyük bir ekonomik potansiyel haline gelmiştir. Tarih öncesi dönemde, insanlar çeşitli sebeplerden dolayı seyahat etmekte ya da yeme, içme ve barınma ihtiyaçlarından dolayı bir yerden bir başka yere göç etme zorunluluğu hissetmekteydi. Ayrıca, diğer canlı varlıklardan farklı bir yapıya sahip olan insan, gezip görme, yeni bilgiler öğrenme gibi arzularına da sahip olmasından dolayı ilk seyahatler genellikle bu amaçlarla yapılmıştır (Zengin, 2006: s.7). Turizmi sadece ekonomik yönden inceleyen tanımlarda turizm; başka bir ülkeden gelen yabancıların, geldikleri ülkede en az 24 saat kalmasıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü olarak tanımlanmış ve turizm olgusunu sosyal-ekonomik yönden incelenmiştir (Kozak, 2012: s.5).

Diğer taraftan; turizm gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde döviz açığının kapanmasında önemli faydalar sağlamaktadır. Örneğin; bugün Türkiye'de turizm sektörü, özellikle 1980 yılından sonra büyük bir gelişme göstermiş ve ülkenin ekonomik sıkıntılar yaşadığı bu dönemlerde büyük bir döviz girdisi sağlayarak, dış açıkların giderilmesinde,

işsizliğin azaltılmasında, ödemeler bilançosunun iyileştirilmesinde ciddi katkılarda bulunmuştur (Çımat ve Bahar, 2003: s.1).

2.3. Kazakistan'da Turizmin Genel Görünümü

İnsanların merak ettiği yerleri görme ve öğrenme isteği, ilk çağlardan bu yana, ekonomik, kültürel vb. sebeplerle seyahat etmesini zorunlu kılmıştır. Sosyal ve ekonomik gelişmeyle doğru orantılı bir şekilde, harcanabilir gelir seviyesinin yükselmesi, ulaşım sektöründe yaşanan gelişmeler, insanların çalışma zamanlarının azalması ve buna bağlı ücretli tatil sürelerinin artması gibi nedenlerle bütün insanları etkileyen turizm faaliyeti, son yıllarda çok büyük boyutlara ulaşmış ve uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

Turizm her şeyden önce sosyal bir olgu olup, kavramın tanımlandığı zamandan bu güne kadar ülke ekonomileri açısından en önemli kaynaklardan biri haline gelmiştir. Ülkeler ekonomik kalkınmalarından ülke tanınırlığını yükseltmeye kadar birçok amaç için turizmin gelişmesini öncelikli hedefleri arasına almışlardır. Ekonomik olarak ülkeler için hayati bir önem taşıyan turizm sektörü genel olarak bir ülkeye gelen turistlerin sayısını ve turizm gelirlerini artırmak, bireylerin kendi ülkelerinde yapmış oldukları seyahatler neticesinde iç turizmi geliştirmek gibi görevler yüklenmiştir (Kurnaz ve Kılıç, 2010: s.47).

İçinde bulunulan yüzyılda, bazı ülkelerin yaşam kaynağı sadece turizm sektörüne bağlı olmaktadır. Emek yoğun bir sektör olması ve otomasyondan diğer sektörlerle kıyasla daha az ihtiyaç duyulması neticesinde sayısal olarak büyük iş gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda üretim ve tüketim eş zamanlılığı sonucunda, turistik tüketicilerin yaptığı tüm harcamalar, o ülkenin ya da bölgenin doğrudan kazancı olmakta, dolayısıyla turizm sektörü ülke ekonomisindeki bölgeler arası dengesizliği giderici bir etki oluşturmaktadır (İnal vd, 2010: s.285).

Eski çağlardan itibaren turistik seyahatlerin farklı ülkeler ve halklar arasında çeşitli ilişkilerin oluşumuna neden olduğu görülmektedir. Herodot, Strabon, Mısırlı Dianisiyi, Klavdyi Elian, Pompey, Eros, Tatsit, Diagen Laertskeyi, Pomponi Mela gibi antik zamanının ünlü filozofları ve yazarları günümüzdeki Rusya ve Kazakistan topraklarında yaşayan halkın kültürünü, yaşam tarzını belirleyip, birçok seyahatlerin düzenlenmesine neden olmuşlar. Eski dönemin misafirperverlik geleneklerine ve göreneklerine göre kervansaraylarda seyahat edenlere konaklama yeri, yemek, güvenlik, gösteriler ve yol güzergahı yardımı gibi tüm turizm hizmetleri sunulmuştur (Zorin ve Kvartalnov, 2002: s.217).

Turizm endüstrisi dünyada ülke ekonomilerine olumlu yönde ekonomik katkı sağlayan önemli bir gelir kaynağı ve istihdam yaratan ekonomik bir sektördür. Turizmde doğası gereği emek yoğun bir sektör olmasından ötürü diğer birçok sektöre göre istihdam yaratma oranı oldukça yüksektir. Turizm endüstrisinin yarattığı istihdam olanakları ile küçük ve orta boy ölçekli işletmeleri kapsamaktadır. Ülkelerin gelişmemiş bölgelerinde turizm endüstrisi kırsal kalkınmayı hızlandırmakta ve altyapının tamamlanmasını veya yenilenmesini sağlamaktadır. Neticesinde ülkeler içerisinde bölgeler arası dengesizliği giderici bir etkisi oluşmaktadır. Tüm dünya üzerinde turizm endüstrisi açısından bakıldığında; zor rekabet koşulları altında daha fazla turist çekmek ve turizm gelirlerini daha çok arttırmak için, mevcut turizm potansiyellerini turistik arz haline getirme çabası içindedirler. (İnal vd, 2010: s.285).

Turizm endüstrisi, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça önemli bir ekonomik etki yaratan döviz geliri sağlayan, istihdam olanaklarını artıran, ülkeler arasında ortak bir yaşama biçiminin gelişmesine yardımcı olan bir faaliyet olarak kabul edilmektedir (Usta, 2002: s.62). Ülkelerin ekonomik durumları birbirlerine göre farklıdır ve her ülke kendine has ekonomik yapı özelliğine sahiptir. Ancak az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler, bu açılardan bakıldığında, benzer özellikleri göstermektedir. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerin ihracatları büyük ölçüde hammaddelerden meydana gelmekte ve ülkenin ihraç fiyatları üzerinde etkili bir söz hakkı bulunmamaktadır (Kazakistan İstatistik Acentesi, 2009: s.5). Kazakistan gelişmekte olan bir ülke konumunda bulunduğundan dolayı, Kazak ekonomisi için turizm endüstrisi oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır.

Sovyetler birliğinde turizm endüstrisi devlet tarafından desteklenmesine rağmen, politik özelliklerinden dolayı ekonomik bakımdan önemli bir endüstri olarak sayılmamıştır. Devlet desteğinin önceliği uluslararası turizmin ideolojik yönüne ve iç turizmin sosyal yönüne verilmiştir (Doljenko, 1988: s.14). Sovyetler Birliği döneminde uluslararası turizm hareketlerindeki en önemli gelişme, 1950-1960'lı yıllarda gerçekleşen Kruşçev reformları sırasında sağlanmıştır. Sovyetler Birliğinin dövize olan ihtiyacı Doğu ile Batı arasındaki politik havayı az da olsa yumuşatmış ve bu durum Sovyetlerin dışarıdan gelebilecek turistleri seçici şekilde kabul etmesine olanak sağlanmıştır (Mukhitdinova, 2009: s.28).

Sovyetler Birliği döneminde bölgede turizm endüstrisi, işçilerin yıllık ücretli izinleri ile bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Bu aynı zamanda insanlara boş zaman ve dinlenme hakkının tanındığını göstermektedir. Bu dinlenme, gezme, görme, eğlenme gibi turizm

eylemi ile oluşan kişisel gelişim, halklar ve toplum arasında karşılıklı anlayış sağlayan önemli bir faktör olmuştur. Sovyetler Birliği döneminde Kazakistan'da turizm endüstrisi, kar gütmeye politikasından ziyade, kültür ve eğitim politikasını yürütmüştür. Bu dönemde uluslararası turizm hareketleri çok sınırlı sayıda ve sıkı devlet kontrolü altında gerçekleşmiştir ve ideolojik dogmalar Sovyetler Birliği vatandaşlarını dünyanın geri kalan kısmından ayrı tutmayı amaçlamıştır. Böyle bir siyasi sürecin içerisinde yurtdışına çok az insan çıkabilmiştir. Bunlar çoğunlukla diplomatlar, yurtdışında çeşitli nedenlerle yaşamakta olan akrabaları veya arkadaşlarından özel davetler alarak onları ziyarete gidenler ve çok az sayıda turistik gruplar halinde ve genellikle sosyalist ölkelere seyahat eden insanlar olduğu bilinmektedir (Ogienko, 2006: s.450-453).

Bağımsızlığına ulaşmadan önce Kazakistan turizmi, diğer tüm ekonomik sektörler gibi merkez tarafından yönetilmekteydi. Sovyetler Birliğinin başlıca turistik faaliyet gösterdiği bölgeler Kafkas, Kırım, Baltık Ölkeleri, Rusya'nın ve Orta Asya'nın tarihi merkezleri olmuştur. Böylece, Kazakistan'ın bir dizi tarihsel önem taşıyan mimari, arkeolojik, kültürel alanları sahipsiz kalmıştır (Nakatkov, 2001: s.196).

SSCB'nin dağılımından sonra Kazakistan'da diğer eski Sovyetler Birliği ölkeleri gibi dünyada yeni bir destinasyon olarak ortaya çıkmış ve bu gelişmeye bağlı olarak ölkede turizm sektörünü geliştirmeye yönelik bir takım çalışmalar başlatılmıştır. Ancak, Sovyetler Birliği döneminde ekonomik yapının rekabetçi olmaması nedeniyle, mevcut durumda bulunan tesisler nitelik olarak batı standartlarına göre oldukça geride kalmıştır. Sosyal güvenliğin güçlü olduğu dönemde piyasa mekanizması gözardı edilerek yapılan oldukça büyük ölçekli şehir otelleri ve resortlar mevsimlerin kısa olması nedeniyle amortisman baskısı altında kalmış ve azalan talebin etkisiyle büyük çoğunluğu kapanmıştır (Seval ve Baştürk, 2003: 119).

Kazakistan bağımsızlığının ilk dönemlerinde, ölkenin diğer ekonomi sektörleri gibi turizm sektörü de olumsuz ekonomik koşulların etkisinde kalmıştır. 1991-1993 yılları arasında turizmin ölkede GSYİH içindeki toplam payı sürekli azalmıştır. Örneğin, 1991 yılındaki payı % 0.3 iken 1992'de % 0.09, 1993'te % 0.06 olarak gerçekleşmiştir (Sihimbayev, 2001: s.29).

Kazakistan bağımsızlığından sonraki dönemde turizm faaliyetlerinde büyük değişmeler ve gelişmeler kaydetmiştir. Bu gelişmelerden en önemlisi, eski Sovyetler Birliği ölkelerinden yaz tatili amacıyla gençlik ve izci kamplarına gelen turist sayısındaki büyük azalma olarak

belirtilmiştir. Buna karşın, iş amacıyla Batılı ve çevre ülkelerden daha fazla turist gelmeye başlamıştır. Bavul ticareti amacıyla, yurt dışına çıkan Kazak vatandaşların sayısında da bir artış görülmüştür (Zhussupbekova, 2005: s.63).

Bir ülkenin, turizm sektöründen beklentilerinin belirlenmesi, doğru bir turizm politikasının üretilmesi için oldukça önemli bir durumdur. Kazakistan'da da kamu otoritelerinin turizmle ilgilenmeye ve turizme daha çok önem vermeye başlamaları, uluslararası turizm talebinin giderek Kazakistan'a doğru kayan bir eğilim göstermesine bağlanabilir. Kazakistan'da 1992 yılında turizm faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla bazı standartlar ve yasal temeller hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Evrensel turizm normlarını içeren turizm ile ilgili yasa 13 Temmuz 1992'de Kazakistan Parlamentosu tarafından onaylanmıştır. Bu yasa ile birlikte, Kazakistan sınırları içinde faaliyet gösterecek tüm turistik kuruluşlar için hukuki, ekonomik, sosyal ve örgütsel şartları hazırlayacak biçimde planlanmıştır. Bunun dışında Kazakistan Hükümeti'nin turizm ile ilgili meseleleri çözmek ve düzenlemek için almış olduğu kararlar da vardır. Turizmle ilgili yasanın temel hedef ve ilkeleri şu şekilde özetlenebilmektedir (Pyharev vd., 1998: s.61-62);

- Turizm alanında tek bir milli politikanın uygulanması,
- Turizm potansiyelinin maddi ve teknik temelinin oluşturulması,
- Turizm alanında maliyet, döviz ve lisans ilişkilerinin düzenlenmesi,
- Kalifiye personel yetiştirilmesi ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi,
- Uzun vadeli turizm geliştirme programlarının finanse edilmesi,
- Uluslararası ve iç turizm ilişkilerinin geliştirmesi,
- Kazakistan'a gelen yabancı ziyaretçilerin haklarının korunması ve
- Güvenliklerinin sağlanması,
- Turizm alanında devletlerarası ilişkilerin çatışması halinde Kazakistan
- Vatandaşlarının çıkarlarının korunması.

Uluslararası turizm ile iç turizm faaliyetleri sürekli birbirini etkilemektedir. Çünkü iç turizmin oluşturduğu maddi ve teknik alt yapı, seyahat coğrafyası, işletme, ulaşım alt yapısı, turistik kaynaklar, gezi programları ve personel aynı zamanda uluslararası turizmin alt yapısını oluşturmaktadır. Turizm alanında yapılan çeşitli araştırmalara göre (Saupova, Vukolova) Kazakistan'a yabancı turistlerin ilk gelişi 1956 yılını göstermektedir (Nikitinskiy ve Vukolov, 2002: s.3).

Kazak hükümeti tarafından ülkede turizm faaliyetlerinin düzenlenmesi amacıyla bir dizi kararnameler oluşturulmuştur. 27 Şubat 1998 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın 3850 sayılı kararnamesi ile "İpek Yolu Üzerindeki Tarihi Yerlerin Canlandırılması, Türk Cumhuriyetleri'nin Kültür Mirasının Korunması ve Turizm Altyapısının Oluşturulması" adlı devlet program kabul edilmiş ve bu program sayesinde "İpek Yolu-Kazakistan" (Şelkoviy Put-Kazakhstan) ulusal şirketi kurulmuştur (Nikitinskiy ve Vuklov, 2002: s.3).

1998 yılında kabul edilmiş olan "İpek Yolu Üzerindeki Tarihi Yerlerin Canlandırılması, Türk Cumhuriyetleri'nin Kültür Mirasının Korunması ve Turizm Altyapısının Oluşturulması" adlı devlet programı sayesinde program kapsamına giren ülkenin dokuz vilayetinde 115 tarihi ve kültürel değeri olan merkez ve eserlerin bakım ve restorasyon çalışmaları ve turistik altyapısının geliştirilmesinde yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Kazakistan topraklarında 27.000 tarihi ve kültürel eser bulunmaktadır, ancak birçoğu hasar görmüş durumdadır. İpek Yolu üzerindeki tarihive kültürel değerlerin onarımına öncülük verilmesinin sebebi ise, İpek Yolu'nun sadece Kazakistan için değil İpek Yolunun geçtiği her ülke için çok büyük önem taşımasıdır (İbragimov, 2003: s.12).

29 Aralık 2000 tarihli "Seyahat Endüstrisinin Gelişimine Yönelik Öncelikli Önlemler" ile ilgili hükümet kararı ve Kazakistan Cumhuriyeti'nin "Turizmle İlgili Kanun Tasarısı" Parlamento'ya sunulmuş ve Haziran 2001 tarihli yeni Turizm Planı'nda Kazakistan ekonomisinde turizmin hukuki, iktisadi, sosyal, örgütsel temelleri yer almıştır (Nikitinskiy ve Vuklov, 2002: s.3).

Günümüzde turizmin, dünya ekonomisinin en karlı ve dinamik sektörlerden birisi olduğunu kabul eden Kazak Hükümeti son dönemlerde turizme büyük önem vermeye başlamıştır. 2006 yılında ülkede turizm endüstrisinin gelişiminin sağlanması amacıyla "Turizm ve Spor Bakanlığı" kurulmuştur. Daha önce "Turizm ve Spor Ajansı" olarak görevini yürüten üst düzey turizm kamu örgütünün 2002 yılında "Kazakistan 2030" stratejisi çerçevesinde geliştirilmiş olduğu "2003-2005 Turizm Sektörünü Geliştirme Programı" sona ermiş ve 2006-2010 yıllarını kapsayan programın ikinci aşaması yürürlüğe girmiştir. (Adenova, 2013: s.107-108).

Turizm alanındaki uluslararası ilişkilerin gelişmesine yönelik en önemli adımlar 1993 yılında Kazakistan'ın Uluslararası Turizm Örgütü'ne üye olarak girmesi ve ardından turizm alanındaki işbirliği ile ilgili uluslararası anlaşmaların yapılması olmuştur. Bu girişimlerin zengin bir turizm potansiyeline sahip olan Kazakistan'ın geleceği ile ilgili

olarak kendilerini ortak olarak gören yabancı ülke hükümetleri tarafından başlatılmış olmaları önemlidir (Kaliyeva, 2005: s.15).

1997 yılında turizmin 2030'a kadarki gelişme stratejisi hazırlanmıştır. Bu strateji özellikle turistik faaliyetin yasal temelini genişletmiş ve turistik hizmet piyasasının oluşmasını olumlu etkilemiştir (Zhumagulova, 2012: s.44). Bunun yanı sıra, Kazakistan turistik imajın oluşması ve turizm piyasasının gelişmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla Kazakistan'ın Madrid, Berlin, Pekin, Seul, Tokyo ve Londra'da yapılan Uluslararası sergilere katılması, CNN, BBC, Euronews, Discovery gibi dünya TV kanallarında tanıtım reklamların yapılması sağlanmıştır (Adenova, 2013: s.107-108).

İnsanlar, sonsuz olan ihtiyaçlarını karşılamak üzere sınırlı sayıda olan mal veya hizmetlerden yararlanılarak karşılamaktadırlar. Ekonomik imkânları ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede olan insanlar bu isteklerini temin etmeye çalışmaktadır. İhtiyaçların özelliği gereği bir ihtiyaç karşılandığı takdirde başka ihtiyaçlarda ortaya çıkmaktadır (Karaman, 1998: s.51). Ortaya çıkan bu ihtiyaçların giderilmesi de bireyin satın alma gücüne bağlıdır.

Talep kavramı genel olarak, belirli bir zamanda diğer faktörler sabit olmak üzere, çeşitli fiyatlardan tüketicilerin satın almaya razı oldukları miktar olarak tanımlanabilir (Dinler, 1995: s.44). Talep kavramı turizm açısından incelendiğinde ise bir destinasyonda kişilerin satın almaya razı oldukları turistik zenginliklerin tümü olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle turizm talebi, turistik faaliyetleri katılma isteğinde ve turistik mal ve hizmetleri satın alma gücünde olan insanların toplamından oluşmaktadır (Olalı, 1998: s.195).

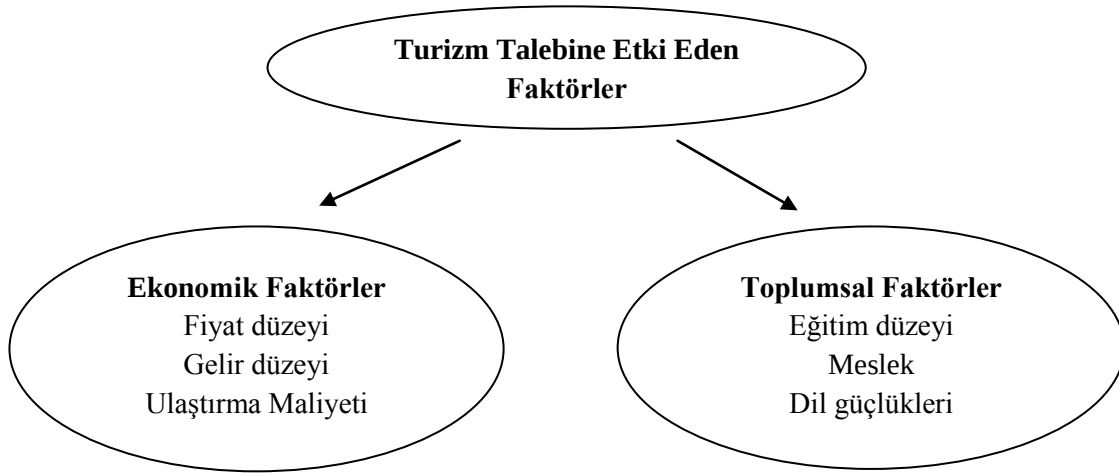
Turizm sektöründe çok farklı ve heterojen yapıda sayısız turistik ürünler bulunmaktadır. Turistik mal ve hizmetlerdeki bu farklılık, herhangi bir destinasyonun seçiminde belirleyici bir faktör olmaktadır.

Ulusal düzeyde turizm hareketlerine katılırken bireyler daha az değişkeni göz önünde bulundururken yurt dışı seyahatlerinde ve destinasyon seçimlerinde daha dikkatli davranmakta ve bir çok değişkenden olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenmektedir. Öte yandan sürekli gelişen teknoloji ve insanların boş zamanlarında yaşanan artıştan dolayı seyahat etmek daha kolay hale gelmiş turizm talebinde olumlu yönde bir değişme olduğu söylenebilir (Usta, 2002: s.62).

Karaman (1998)'e göre uluslararası turizm talebinin gelişmesinde;

- Boş zamanın artması ve ücretli tatil hakkının yaygınlaşması
- Harcanabilir gelirin artması
- Turistik destinasyonlardaki turistik arzdaki meydana gelen artışlar
- Turizm bilincinin gelişmesi
- Uygun politik ve mali ortam
- Eğitilmiş iş gücü ve eğitim düzeyinin yükselmesi
- İletişim ağlarında meydana gelen gelişmeler
- Özellikle büyük kapasiteli uçak sayılarının artması gibi ulaştırma alanında meydana gelen gelişmeler
- Teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler ve yenilikler
- Merkezi rezervasyon sistemlerinin gelişmesi gibi faktörler etkili olmaktadır.

Belli bir destinasyonun sahip oldukları turistik mal ve hizmete yönelik talebin oluşması pek çok faktöre bağlı olmasına rağmen bunları ekonomik faktörler ve toplumsal faktörler olmak üzere iki ana grupta toplamak mümkündür. Ekonomik faktörlerin talep üzerinde güçlü bir etkisi olmasına rağmen toplumsal faktörler uzun vadede talebe olan etkisinin daha fazla olduğu söylenebilir (Ünlüöner vd., 2007: s.49).

Şekil 2: Turizm Talebine Etki Eden Faktörler

Destinasyonların sahip olduğu ürün, hizmet ve imaja bağlı olarak şekillenebilecek, pek çok içsel ve dışsal faktörden etkilenebilecek tüketici talebinin karşılanması noktasında; artık ülkelerin, işletmelerin ve destinasyon yöneticilerinin arz oluşturma girişimi önem kazanmaktadır (Dinler, 1995: s.45).

Genel olarak turizm arzını tanımlayacak olursak; bir ülkenin turistik zenginliklerinin tümü' olarak ifade etmek mümkündür (Bahar ve Kozak, 2005: s.16). Diğer bir tanımda ise turizm arzı, 'turistik tüketimde yer alan ve turizm talebinin gereksinimlerini karşılamak için gerekli mal ve hizmetlerin tedarik edilmesini içeren üretime dayalı işlemlerin tümü' olarak tanımlanabilmektedir (Demirkol ve Oktay, 2004: s.26).

Günümüzde turizm olayına katılan kişiler seyahat edeceklerini yerleri tercih ederken istek ve ihtiyaçlarını en fazla karşılayabilecek, memnun kalma düzeyini en üst seviyede karşılayabilecek turizm destinasyonlarını ve işletmelerini tercih etmektedirler. Bu nedenle turizm sektörü açısından ülkelerin, bölgelerin ve turizm işletmelerinin öncelikli olarak önem vermesi gereken konulardan biri müşteri memnuniyeti ve istekleridir. Yaşadıkları yerlerden çok uzaklara tatil amacıyla seyahat eden insanlar orada yalnızca yeme, içme, eğlence gibi faaliyetlerde bulunmamakta, aynı zamanda tatilini geçirmekte olduğu yerdeki, alt ve üst yapı hizmetlerini, iletişim, ulaşım, bankacılık ve sağlık hizmetleri ile gece yaşantısı ve çeşitli eğlence türleri gibi ek tatmin sağlayacağı hizmetleri de talep etmektedir (Mukhitdinova, 2009: s.35).

Resmi verilere göre, 2012 yılında, Kazakistan'dan 703.164 kişi tatil amaçla yurt dışına çıktıkları görünmektedir. 14.095 kişi yurt dışında yaşayan akrabalarının ziyaretine gitmişler, 3575 kişi tedavi amaçla, 547 kişi (hac/umre) dini amaçla, 46.076 alışveriş amaçla ve 4059 kişi ise iş/diğer amaçla seyahat etmişlerdir.

İnsanların yaz sezonu tatilleri başlar başlamaz çoğunluğu Türkiye'yi tercih etmektedirler. 2012 senesinde 219,909 kişiye ulaşmıştır. Kazakistan halkının en sevdikleri – Akdeniz, Marmara ve Ege bölgeleridir (<http://news.nur.kz> / Erişim Tarihi: 03.12.2014)

Kazakistan'daki mevcut turizm arzının yapısı yavaş yavaş gelişmeye başlamaktadır. Ancak henüz uluslararası turizm pazarında, mevcut turizm arzı bakımından hizmet verebilecek ve diğer ülkelerle rekabet edebilecek yeterli kapasiteye sahip konuma gelememiştir. Ülkede turizm arzının geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmaların hızlandırılması, ülkenin sahip olduğu turizm kaynaklarının talebi karşılayacak kadar yeterli düzeye çıkarılması ve ülkenin uluslararası turizm pazarında rekabet edebilecek bir destinasyon haline getirilmesini sağlayabilir (Mukhitdinova, 2009: s.35).

Kazakistan 2000 yılında itibaren turizm sektörünün gelişimi amacıyla yaptığı planlamalar neticesinde uluslararası turizm hareketlerinde yeterli olmasa da belirli bir pay almaya

başlamıştır. Fakat Kazakistan'ın sahip olduğu büyük turistik potansiyele karşın, Dünya Turizm Örgütü'nün dünya coğrafyasını turizm anlamında böldüğü beş bölgenin arasında Kazakistan'ın yer aldığı Avrupa bölgesindeki pazar payı yok denecek kadar azdır (UNWTO, World Tourism Barometer, 2009: s.3).

Kazakistan'da turizm destinasyonlarında turistik çekim merkezleri, turizm sektörünün gelişmesinde büyük bir role sahip doğal alanlar, akarsular, ormanlar, kaplıcalar, şifalı sular, tarihi eserler ve anıtlardan meydana gelmektedir. Ancak bu doğal kaynaklar turizm sektörü tarafından yeteri kadar verimli şekilde işletilmemektedir. Ülkenin doğal güzellikler ile tarihi eserlere sahip olan kuzey, doğu ve güney bölgeleri av turizmi, trekking, rafting ve diğer aktif turizmin yanı sıra kültür turizmi türlerine de oldukça elverişlidir (Mukhitdinova, 2009: s.36).

Kaplıca ve şifalı sular ülkenin özellikle güney kısmında daha fazla yoğunlaşmaktadır. Güney Kazakistan'da en çok üne kavuşan kaplıca Sariağaç Şifalı Suları'dır. Kızıl-Orda Bölgesi'ndeki "Jana-Korgan" şifalı suları ve kür merkezi, Taldıkorgan'da bulunan "Kapal-Arasan", Pavlodar Bölgesi'ndeki "Mujaldı", Zaili Alatau'da "Zerendi" ve Kokşetau'da "Okjetpes", Doğu Kazakistan Bölgesi'ndeki "Rahmanov Kaynakları" ve Kostanai'da bulunan "Çam Ormanı" tedavi merkezleri detanınmış kaplıcalar arasındadır. Bu merkezlerin çoğu kaplıcalar ile kür merkezleri sanatoryum adı altında faaliyet göstermektedir. Turizm çeşitlendirmesi bakımından kaplıca ve termal turizmin gelişmesi için Kazakistan elverişli kaynaklara sahiptir (Mukhitdinova, 2009: s.36).

Kazakistan doğal, coğrafi ve kültürel kaynaklarıyla önemli bir turizm potansiyelini arz etmektedir. Turistik açıdan Kazakistan %40 çöl, %23 bozkır, %20 kır, %7 ormanlı ve %10 dağlı alanlara sahiptir (Vasilyeva, 2008: s.16).

Kazakistan'ın sahip olduğu bu doğal kaynaklar neticesinde ülkede özellikle eko turizm ve ekstrim turizmi potansiyelini oluşturmaktadır. Kazakistan'ın iklim yapısı itibariyle hakim olan kuru iklim, özellikle sağlık turizminin geliştirilmesi amacıyla oldukça uygundur. Güney Kazakistan'ın dağlık ve ormanlık alanları ise günümüzde gelişmekte olan kış turizmi için büyük bir potansiyele sahiptir. Kazakistan ülke topraklarında bulunan turistik kaynakların oluşturduğu turizm potansiyeli temelinde Kazakistan'da alternatif turizm türleri ortaya çıkmaktadır (Zhilkaidarova, 2008: s.27).

Yapılan araştırmalara göre, Kazakistan topraklarında çok eski devirlerden itibaren bir kültürün hüküm sürdüğünü öne çıkmaktadır. Bu bozkırlarda yaşayan Sakalar, Hunlar, Usunlar, Kanlılar, Göktürkler, Türkesler, Karluklar, Oğuzlar, Kimekler, Kıpçaklar, Karahanlılar gibi eski Türk kavimleri ve devletleri önemli kültürel eserler bırakmışlardır (Kesici, 2003: s.282).

Kazakistan ülkesinde turizm türlerinden biri olan kültür turizminin gelişmesi için Özbekistan, Merkez Rusya ya da Rusya'nın kuzey batısı gibi potansiyele sahip bir ülke konumunda değildir. Kazak halkı göçebe bir hayat sürmesinden dolayı, geçmişte yaşadıkları yerlerde çok fazla kalıcı eserler ve mimari yapılar bırakamamışlardır. Bu nedenle ülke toprakları, kültür meraklıları için nispeten az sayıda önemli abideyi yapısında barındırmaktadır. Dolayısıyla Kazakistan'da iç ve dış turizm daha çok doğadan yararlanılmasına bağlıdır. Kazakistan'da dağ, doğa, rafting, binicilik, trekking ve sportif amaçlı turizm türleri büyük bir potansiyele sahiptir (Glukhovtsev vs, 2001: s.6).

Kazakistan turizm endüstrisinde turistik şirketlerin temelini küçük işletmeler oluşturmaktadır. Ülkede 1720 adet turizm seyahat acentesi bulunmakta ve onların içerisinde 881 acente sadece Almatı şehrinde faaliyet göstermektedir. Kazakistan'da yerel seyahat acenteleri aracılığı ile ülkeye gelen turist sayısı toplam 36,096 iken, yabancı turizm acenteleri kanalı ile 2011 yılında 375,923 turist gelmiştir (Kazakistan İstatistik Acentesi, 2009).

Tablo 1 Kazakistan'da Seyahat Acentalarının Sayısı

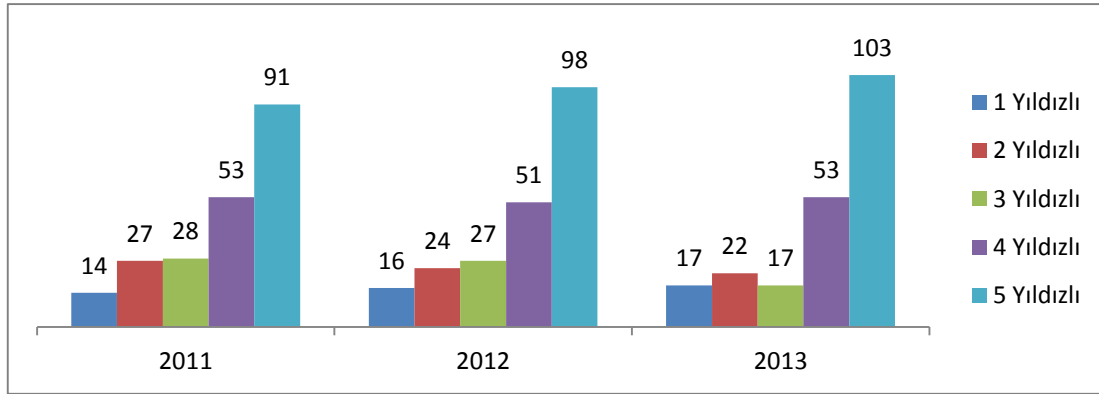
	2009	2010	2011	2012
Kazakistan Cumhuriyeti	1203	1252	1567	1720
Akmola Eyaleti	26	22	31	31
Aktobe Eyaleti	26	27	29	32
Almatı Eyaleti	43	37	95	49
Atyrau Eyaleti	18	21	24	25
Batı Kazakistan Eyaleti	10	13	12	11
Jambyl Eyaleti	21	19	24	27
Karaganda Eyaleti	76	81	85	113
Kostanai Eyaleti	26	27	35	42
Kızılorda Eyaleti	2	4	8	7
Magıstau Eyaleti	29	30	33	54
Güney Kazakistan Eyaleti	22	27	45	81
Pavlodar Eyaleti	56	59	58	60
Kuzey Kazakistan Eyaleti	23	21	18	19
Doğu Kazakistan Eyaleti	48	42	51	63
Astana Şehri	87	158	187	225
Almaty Şehri	690	664	832	881

Kaynak: KCİA, 2013.

Ülkelerin turizm arzlarını oluşturan bir diğer önemli unsurda konaklama işletmeleri olarak görülmektedir. Turizm endüstrisinde turistlerin tatil süreleri boyunca öncelikli olarak barınma ihtiyaçlarının karşılandığı konaklama işletmeleri artık günümüzde büyük kompleks işletmeler haline gelmişlerdir. Bu durum turist istek ve ihtiyaçlarına yönelik olarak barınma ihtiyacı dışında yeme-içme, dinlenme, eğlenme, spor ve diğer rekreatif faaliyetlerin gerçekleştirilebildiği işletmeler olarak tesis edilmektedir (Huybers ve Bennett, 2003: s.571).

Kazakistan’da konaklama işletmelerinin tamamı misafirlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte yer, verdikleri hizmet ve kapasite bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Örnek verecek olursak; otel, motel, tatil köyü, pansiyon, kamping, apart otel ve hostel gibi konaklama tesisleri sayılabilmektedir. Kazakistan’da konaklama endüstrisinde barınma ihtiyacının yanı sıra bazı özel işlevleri sağlayan kuruluşlar da yer almaktadır. Bunlar dinlenme tesisleri, spor tesisleri ve konferans salonları gibi turistik hizmet sunan tesisler olarak sıralanabilmektedir (Kazakistan İstatistik Acentesi, 2009).

Şekil 3’te Kazakistan’daki otel işletmesi sayısı grafik olarak gösterilmiştir. Buna göre son üç yıl içerisinde özellikle 5 yıldızlı otel işletmeleri sayısında bir artış olduğu gözlenmektedir.

Şekil 3. Kazakistan’da Otel İşletmelerinin Sayısı

Kaynak: KCİA, 2014.

Kazakistan’da konaklama tesisleri içerisinde uluslararası standartları sağlayabilen “Ridgent Almatı”, “Hayat Ridgensı”, “Dostık” gibi beş yıldızlı oteller Almatı şehrinde yer almaktadır. Astana şehrindeki konaklama tesisleri incelendiğinde; “Astana” ve “Premyer Alatau”, yüksekdağda “Kumbel” VIP oteli, beş yıldızlı “Astana Intercontinental” oteli bulunmaktadır.

Tablo 2’de Kazakistan’da otellerin doluluk oranları ve turistlerin geceleme sayıları incelenmektedir. Buna göre otellerin bölgesel olarak doluluk oranlarının farklı dağılımlar gösterdiği, bazı bölgelerde doluluk arttığı gözlenirken, bazı bölgelerde ise bu oranının düştüğü görülmektedir.

Tablo 2 Kazakistan’da Otellerin Doluluk Oranları ve Konaklayan Turist Sayıları

	2009		2010		2011		2012	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Kazakistan Cumhuriyeti	20,4	1.544506	21,3	2.548868	25,8	2.845832	26,4	3.026227
Akmola Eyaleti	12,6	50.693	13,9	130.227	29,9	162.790	21,7	178.079
Aktobe Eyaleti	31,2	40.514	24,9	62.028	30,9	87.879	17,6	80.336
Almatı Eyaleti	14,6	66.109	11,9	154.440	10,1	135.598	13,1	110.504
Atyrau Eyaleti	62,7	248.610	60	298.901	57	213.579	49,8	209.714
Batı Kazakistan Eyaleti	24,9	26.276	20,9	54.011	33,3	52.882	18,8	49.656
Jambyl Eyaleti	25,3	30.472	28	54.588	29,2	63.603	29,6	70.617
Karaganda Eyaleti	13,4	90.332	13,7	200.667	14,6	222.384	15	212.656
Kostanai Eyaleti	27,6	29.062	26,7	88.387	35,9	124.014	33,3	153.658
Kızılorda Eyaleti	17,1	12.844	23	32.080	18,5	30.251	18,3	31.857
Magıstau Eyaleti	55,3	125.596	64	157.517	92,6	146.633	54,1	177.452
Güney Kazakistan Eyaleti	13,7	57.429	17,4	92.648	17	80.990	13,1	101.877
Pavlodar Eyaleti	11,4	61.058	13,3	85.224	22,6	102.488	20,1	97.285
Kuzey Kazakistan Eyaleti	14,4	10.790	10,5	52.232	10,7	52.049	13,5	68.699
Doğu Kazakistan Eyaleti	11	118.749	11,5	287.788	14,7	355.613	14,2	375.410
Astana Şehri	27,4	239.136	29,7	422.488	32	512.825	36,6	556.630
Almaty Şehri	22,3	336.836	23,3	377.642	26,3	502.254	42,1	551.797

Kaynak: KCİA, 2013.

2.3.1. Kazakistan’da Turizm Destinasyonları

Kazakistan’da turistik destinasyon merkezleri, ülke turizminin gelişiminde büyük bir etkiye sahip olan doğal alanlar, akarsular, ormanlık alanlar, termal merkezler, şifalı sular, kültürel varlıklar ve anıtlardan oluşturmaktadır. Ancak tüm bu kaynaklar turizm sektörü

geliştirilmesi ve ülkenin turizm potansiyelinin gereken payı alabilmesi için yeterli bir şekilde değerlendirilmemektedir. Ülkenin sahip olduğu doğa yapısı ile tarihi eserlere sahip olan kuzey, doğu ve güney bölgeleri av turizmi, trekking, rafting ve diğer aktif turizmin yanı sıra kültür turizmine de oldukça elverişlidir konumdadır (Mukhitdinova, 2009: s.36).

Kazakistan'ın sahip olduğu doğal güzellikleri ile henüz keşfedilmemiş alanlarının turizm sektörüne kazandırılması ile birlikte ülkede turizm sektörünün büyümesine nede olacak ve turizm ülke ekonomisi içerisinde daha önemli bir konuma gelecektir. Ülke, Milli parklar ile koruma alanları, doğa turları ve av turizmi açısından büyük bir turizm potansiyeline sahiptir. Dünya üzerinde gelişmiş birçok ülkede milli parklar turizm sektörü ile birlikte kar eden kuruluşlar haline dönüştürülmüştür. Turizm sektörünün geleceği açısından doğal kaynakların tanıtımı ve yapılacak yatırımların rolü büyüktür. Bunların etkili kullanılması durumunda farklı turizm alanları için elverişli fırsatlar elde edilecektir (Mukhitdinova, 2009: s.36).

Kazakistan coğrafik yapısı açısından incelendiğinde, çok büyük topraklara sahip bir ülkedir. Çok büyük bir alanı kaplayan topraklara sahip olan Kazakistan'da farklı iklim yapıları görülmesi mümkün olmaktadır. Bu nedenle Kazakistan'da bulunan turizm merkezlerinin sahip olduğu turizm potansiyelinin değerlendirilmesi, ülkenin Güney, Kuzey, Doğu, Batı ve Orta Kazakistan olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Güney Kazakistan Bölgesi: (Almatı, Cambul, Güney Kazakistan ve Kızıl Orda Bölgeleri): Bu bölge tarihi eserleri ve doğal turistik varlıklar açısından son derece zengin kaynaklara sahiptir. Güney Kazakistan, doğuda Tyan-Şan dağlarından batıda Aral deniziyle Karakum çölleri ve kuzeyde Balhaş gölüne kadar uzanmaktadır.

Taraz'da Ayşe Bibi, Karahan, Babazade Hatun, Sıpatay Batır, Türkistan'da Hoca Ahmet Yesevi türbeleri; Almatı'daki Semireçiye höyüğü, Çarın kanyonunda "Kaleler Vadesi", Milli Müzik Aletleri Müzesi, Botanik bahçeleri, Turgen Şelalesi, Baykonur uzay üssü bölgede turizm açısından önemli turistik çekim merkezleri olarak dikkat çekmektedir (Saupova, 2008: s.11).

Kazakistan'ın güney doğusunda yer alan Almatı şehri, 1854 yılında Rusların doğuda sınır kalesi olarak kurduğu bir şehirdir. Günümüzde Almatı şehri, Kazakistan ve Orta Asya'nın en gelişmiş kozmopolit şehirlerinden biridir. 1927–1997 yılları arasında Kazakistan'ın

resmi başkenti olan Almatı, halen ülkenin ekonomik, kültürel ve ticari merkezi durumundadır (Zhussupbekova, 2005: s.48).

M.Ö. 8-10 yüzyılları arasında meydana gelen göç olayları neticesinde Almatı şehrinin gelişimini gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir. Yapılan arkeolojik kazılarda, seramikler, silahlar, demir ve kemikten yapılan eserler bulunmuştur (Bartold, 1963: s.83).

Almatı şehri, çeşitli turistik ihtiyaçlara cevap verebilecek zengin, doğal ve kültürel kaynaklara sahiptir. Alatau dağlarının eteklerinde bir bahçe - şehir olan Almatı, değişik coğrafik alanları bir arada görebilme imkânı veren, nadir yerlerinden birisidir. Dünyada meşhur olan Medeu buz pateni, Şımbulak kayak merkezinin Almatı şehrine yakın olması bu bölgede kış turizminin gelişmesine ve daha çok turistin gelmesine yol açmaktadır. Zaili Alatau dağının eteğinde yerleşen Şımbulak kayak merkezi, Orta Asya'daki en iyi kayak merkezidir (Zhussupbekova, 2005: s.48).

Küçük Almatı nehrinin vadisinde yerleşen ve Almatı'yı selden korumak için yapılan baraj, turistlerin muhakkak görmesi gereken yerlerden biridir. Barajın tepesine kadar götüren ve toplam 830 basamaktan oluşan bu uzun yol, her turistin geçmek ve ulaşmak istediği bir zirvedir. Özellikle hafta sonları Medeu, hem Almatı sakinleri hem yabancıların dinlenmek ve eğlenmek için mutlaka uğradığı bir mekândır (İmanaliev, 2003: s.47-49).

Almatı'dan 110 km. uzaklıkta Kungey Alatau sıradağının kollarında Kolsay Gölleri bulunmaktadır. Kuzey Tyan-Şan'ın mercanları olarak bilinen Kolsay Gölleri, Alçak Kolsay, Orta Kolsay ve Üst Kolsay göllerden oluşmaktadır. Bu göllerde alabalık bulunmaktadır ve kamping, balık tutma, at turizmi, trekking ve biking için oldukça elverişlidir. Bu göllerden 12 km. uzaklıkta Kungey Alatau dağının eteğinde bulunan Kaindi Gölü, Tyan-Şan göllerinden en ilginç olanıdır. Bunun sebebi ise Kaindi gölündeki direklerin batmış gemi direklerini andırmasıdır (İmanaliev, 2003: s.62-63).

Almatı Bölgesi, eski çağ eserleri, kaya resimleri ve mezar tepeleri ile kültür turizminin gelişmesi için elverişli bir bölgedir. 1957 yılında bulunmuş kaya resim galerisinin ilk eserleri M.Ö.11-10. yüzyıllara aittir ve 20 yüzyıllara uzanan birkaç tarihi dönemi kapsamaktadır. Burada 4,000 civarında resim bulunmuştur. Açık hava resim galerisinde hem tek hem de grup halinde kayalara kazınmış olan resimlerin çoğu, dağ keçisi, geyik, deve, at, köpek ve boğayı betimlemektedir. Bazı resimlerde av ve kurban kesim sahneleri canlandırılmaktadır. Bu kültürel mirasın korunması için 2003 yılında Kazakistan

Cumhuriyeti'nin Hükümet Kararı ile Tamgalı Milli Tarihsel-Kültür Parkı düzenlenmiştir. 27 Dünya Miras Komitesi, 28 Haziran – 7 Temmuz 2004 tarihleri arasında Çin'de Suju şehrinde düzenlenmiş olan 28. toplantıda Kazakistan'ın önergesiyle ve Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi'nin (İCOMOS) tavsiyesini gözönüne alarak “Tamgalı Kaya Resimler”ini UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne ekleme kararını almıştır. Ayrıca bu bölgede Jetisu vadisinde kaleler, eski şehir harabeleri, minberler ve diğer arkeolojik eserler de bulunmaktadır (İmanaliev, 2003: s.69).

Güney Kazakistan Bölgesi sahip olduğu tarihi geçmişi ve doğal yapısı ile kültürel varlıklar açısından çok zengin bir potansiyele sahip bir bölgedir. Bu bölge ayrıca İpek Yolu güzergâhı üzerinde bulunduğundan dolayı, Otrar (Farab), Taraz, Kulan, Yassı (Türkistan), Sauran, Sayram (İsficab), Balasagun gibi önemli ticaret merkezleri olarak kabul edilen şehirler burada bulunmaktadır. Geçmişin izlerini taşıyan türbeler, mezarlıklar, tarihi yerleşim yerleri, kaleler ve bütünüyle şehirler ilgi çekecek özelliklere sahiptir (Mukhitdinova, 2009: s.42).

Güney Kazakistan bölgesinde bulunan bir diğer önemli şehir olan Türkistan şehri Orta Asya ve Kazakistan'daki en eski kurulan şehirlerden biridir. Kazakistan'ın güney kesiminde Seyhun nehrine yakın birkentin inşası V-VI. Yüzyıllara dayanmaktadır. Arapların kaynaklarında şehrin adı IV-IX. yüzyıl aralarında Şavgar adıyla geçmektedir (Baypakov ve Arnabay, 1992: s.77).

Türkistan şehri yalnızca Kazakistan'ın değil tüm Orta Asya'nın kültür ve dini başkenti olarak kabul edilmektedir. Türkistan şehrinde 16. ve 19. yüzyıllar arasında bu şehirde yaşayan Kazak hanlarından, Abulhayır Han, Esim Han ve Abılay Han'ın türbeleri, orta çağ hamamı, 11.ve 14. yüzyıllardan kalan birçok ev ve atölyelerin kalıntıları ve daha birçok ilgi çekici eser yer almaktadır. Ancak bunlar arasındaki en eşsiz eser, ortaçağ mimarisinin aşılammış şaheseri olan Hoca Ahmet Yesevi Türbesi'nin bulunduğu külliye'dir. Türkistan şehrinde 14. yüzyıl sonlarında Aksak Timur emriyle inşa edilmiş olan türbe, önceki devirlerin çoğu mimari oluşumunun bir arada uygulandığı muazzam bir yapıdır (Nurmuhammedoğlu, 1993: s.3-14).

Türk Dünyasında İslam dininin yayılmasında en etkili erenlerden olan HocaAhmet Yesevi'nin fikirleri, ilkeleri ve tasavvuftaki yerinin yaşatılması için türbe1993 yılında Türkiye tarafından restore edilmiştir. 1993 yılında UNESCO tarafından Ahmed Yesevi Yılı' ilan edilmiş ve 2000 yılında da Ahmet Yesevi türbesinin bulunduğu Türkistan

şehrinin 1500. kuruluş yıldönümü kutlanmıştır. 13 Temmuz 2002 yılında ise Ahmet Yesevi türbesi, UNESCO dünya mirası listesine girmiştir (Yesevi, 2010: 23). Bu türbe bir cami ve bir dergahla bir arada yükseltilmiştir. Hoca Ahmet Yesevi Türbesi, muazzam kubbeleri, duvarlarında çinileri, kapılarında oymaları ve türlü nakışlarıyla gerçek bir sanat eseridir. Hoca Ahmet Yesevi, Orta Asya Türkleri arasında İslam imanının yerleşip genişlemesini sağlayan bir din ve tasavvuf yayıcısı olarak bilinmektedir. Günümüzde bütün Türk halkları için dini bir merkeze dönüşmüş olan Türkistan'ı ziyaret etmek için dünyanın her yerinden turistler bölgeye gelmektedir (Mukhitdinova, 2009: s.42).

Kuzey Kazakistan Bölgesi (Akmola, Kostanay, Kuzey Kazakistan, Pavlodar bölgeleri): Bölgenin iklim koşulları ve doğal yapısı ziyaretçilerine dinlenme imkânı sunmaktadır. Bu bölgede olan Kokşetau dağlar, ormanlar ve Burabay Milli Parkı'nın mükemmel manzarası, Bayan-Aul Doğal Parkı'nın mağaraları, Korgaljin Tabiatı Koruma Alanı'nın zengin bitki örtüsü ve yaşayan hayvan çeşitliliği Kazakistan'ın en önemli turistik alanlarından. (Saupova, 2008: s.11; Mukhitdinova, 2009: s.48).

Kazakistan'ın "İsviçre'si" adını taşıyan Burabay Milli Parkı, Akmola Bölgesi'nde Kokşetau şehrinin 95 km. güney doğusunda bulunmaktadır. Doğal harikaları, ağaçlı tepeleri, masallardaki ruhlar ve devleri andıran kayaların garip şekilleri, irili ufaklı yüzlerce gölün oluşturduğu "Gümüş gölleriyle" turistler açısından oldukça ilgi çeken bir bölgedir. Burabay Gölü'nün ortasında yay okunun ulaşamadığı yer anlamına gelen Okjetpes ve gizemli taş anlamına gelen Jumbaktas kayaları yer almaktadır. Bu bölge deveyi, köpeği, ineği andıran görkemli taş heykelleri; konforlu turistik tesisleriyle görülmeye değer turistik bir yöredir. Doğada nadir rastlanan pembe flamingo kuşlarını koruma amacı ile 1968 yılında kurulan Korgaljin Tabiatı Koruma Alanı'nda 42 hayvan, 335 kuş türü ve 443 farklı bitki türü bulunmaktadır (Kazakistan Turizm Birliği, 2009).

Doğu Kazakistan Bölgesi: Bu bölge Altay Dağları, Eros Irmağı ve gölleriyle ünlüdür. Zengin bitki örtüsüne ve koruma altına alınmış ender bulunan yaban hayvanlara sahiptir. Bu yerde bulunan Zaisan, Markaköl, Alaköl, Suskan gölleri ve Eros ırmağı turistik zenginlikler arasındadır. Bu doğal potansiyel deniz-kum-güneş turizmine ve trekking turlarına imkân sağlayabilmektedir (Akimov, 2010: s.13).

Bölgenin %6'sını kapsayan milli koruma alanlarının sayısı 24'dür. Altay dağlarının eşsiz ekosisteminin korunması için düzenlenen Markakol, Katon-Karagai ve Batı-Altay Milli

Koruma Alanları ekoturizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bölgenin sahip olduğu zengin bitki örtüsü, Ertis ırmağı, Zaisan, Markakol, Alakol ve Sasıkkol gölleri de turistik zenginlikler arasındadır. Şifalı radon kaynakları ile ünlü Rahmanov Kaynakları kaplıcası Doğu Kazakistan Bölgesi Katon–Karagai ilçesinde deniz seviyesinden 1700 m. yükseklikte manzaralı yaylada yer almaktadır. Markakol gölü, uskuç balık türünün yaşadığı Kazakistan’daki tek göl konumundadır. Semey yöresi ayrıca büyük şair Abay Kunanbayev ve yazar Muhtar Auezov’un doğum yeri olması bakımından da önem taşımakta ve turistlerin dikkatini çekmektedir (Kazakistan Turizm Birliği, 2009).

Batı Kazakistan Bölgesi (Aktöbe, Atırau, Mangıstau, Batı Kazakistan Bölgeleri): Bölge Hazar Denizi, Volga ve Ural havzasının Avrupa ve Asya kıtaları arasında bulunmaktadır. Bu bölge, Kazakistan’ın orta ve güney bölgelerinin yanı sıra OrtaAsya’ya açılan bir kapıdır. Bölgenin geniş alanı kuzeyden güneye 1200 km ve batıdan doğuya 1300 km’ye kadar uzanmaktadır. Batı Kazakistan bölgesinin Avrasya kıtasının iç kısmında bulunmasından dolayı, burada sert karasal iklim hüküm sürmektedir. Kış aylarında sıcaklığı -45°C’ye kadar düşüp, yaz aylarında +45°C’ye kadar yükselmektedir. Bu alan dünyanın ikinci en derin noktasıdır. Denizden 132 metre aşağıda Karagiye ve görülmeye değer kayalar bulunmaktadır. Söz konusu yöre avcılığa, balık avlama ve su sporlarına uygundur (İstanbulu Dinçer ve Muğan Ertuğral, 2005: s.140).

Batı Kazakistan Bölgesinin bir diğer önemli turistik çekim merkezi olan Mangıstau Bölgesi, sıcak hava döneminin sürekliliğiyle plaj turizmi için uygun şartlara sahiptir. Son zamanlarda Hazar Denizi kıyılarında hem yerli hem yabancı turistlerin talebine uygun çok sayıda modern turistik tesisler inşa edilmektedir. Ayrıca, Mangıstau Bölgesi’nde termal turizmin gelişmesi için elverişli birkaç mineral su kaynaklarına da rastlanmıştır. Mangıstau Bölgesi’nin güney kumsallarında safari turizmi, deve turizmi, at turizmi gibi egzotik turizm çeşitlerinin gelişme potansiyeli büyüktür. Sürekli esen rüzgar etkisiyle değişik şekillere bürünen Üst Yurt Platosu’nda 1984 yılında kurulan Üst Yurt Tabiatı Koruma Alanı, Aktau-Buzacı Doğal Zooloji Parkı ve deniz seviyesinden 132 metre aşağı olan Karagiye Çukuru’nu kapsayan Karagiye Doğal Zooloji Parkı ekoturizm açısından değerlendirilmesi gereken bölgelerdir (Kazakistan Turizm Birliği, 2009).

Orta Kazakistan Bölgesi (Karagandı bölgesi): Toplam 398.8 bin km² yüz ölçümüne sahip olan bu bölge Kazakistan’ın merkezinde yer almaktadır. Bu bölgede, dünyanın en büyük göllerinden biri olan Balkaş Gölü, Karkaralı Ormanlık ve Dağlık Alanı, yöredeki

arkeolojik-etnografik kalıntıları içeren alanlar gezilmektedir (İstanbulu Dinçer ve Muğan Ertuğral, 2005: 140). Karagandı Bölgesi'ne turistler daha çok Balhaş Gölü'nü ziyaret için gelmektedir. Uygun iklim şartlarına sahip yarı tuzlu yarı tatlı olan Balhaş Gölü kıyısında astronot rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır (Mukhitdinova, 2009: s.49).

Kazakistan gerek tarihi geçmişi gerek doğal ve kültürel yapısı ile turizm sektörü açısından oldukça zengin kaynaklara sahip bir ülke konumundadır. Ancak siyasi yapısının yakın tarihe kadar bağımsız bir yapıya sahip olamamasından dolayı ülke olarak dünya turizm pazarından hak ettiği payı şimdiye kadar alamamıştır. 2000'li yıllar itibari ile gerek yasal düzenlemelerin sağlanması gerekse de devlet teşviklerinin oluşturulması neticesinde ülke turizm sektörünün ülke ekonomisi için önemini kavrayarak ülke turizminin geliştirilmesi amacıyla çalışmalarına hız vermiştir.

Kazakistan sahip olduğu bu tarihi ve kültürel yapısı ile eğlence, kültür, kayak, ekolojik turizm, trekking gibi bir çok alternatif turizm türüne ev sahipliği yapabilecek bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle, Kazakistan sahip olduğu birçok alternatif turizm türü ile farklı kültürlerden, farklı coğrafyalardan, farklı yaş gruplarından birçok turiste hitap etmektedir.

2.3.2. Kültür Turizmi ve Kültür Turizmi Açısından Türkistan Bölgesi

Turizm sosyal bir olay, psikolojik bir tatmin vasıtası, iktisadi bir faaliyet alanı ve kültürel bir etkinlik yaratan bir özelliğe sahiptir. Turizmin ülke ekonomilerine kazandırdığı olumlu katkıların cazibesi ülkeleri turistik değerlerini sergilemeye yöneltmiştir. Diğer taraftan dünyadaki teknolojik gelişmeler, insanların sıradan ve standart yaşama şekilleri ve doğal güzelliklerin belirli noktalarda yoğunluk kazanması, hızlı şehirleşme ve gürültü insanları tatil ve dinlenmeye yöneltmektedir. Bununla birlikte; ekonomik gelişme ve kişi başına düşen gelir miktarındaki iyileşmeler insanların turizm faaliyetine katılmalarına neden olmaktadır. İnsanlar ekonomik yapılarındaki gelişmeler neticesinde, zevklerini tatmin için harcayabilecekleri gelir paylarını da artırmaktadırlar. Teknoloji ile birlikte gelişen enformasyon ve ulaşım araçları turizmin gelişmesine ve insanların seyahate yönelmesine katkıda bulunmaktadır (Fodness ve Murray, 1997: s.143).

Eğlenme ve dinlenme amacıyla yapılan kısa süreli seyahatler, sağlık için yapılan geçici yer değiştirmeler, spor, sanat ve kültür etkinliklerine katılmak amacıyla yönelik seyahatler, inceleme-araştırma gezileri, dinsel amaçlarla yapılan ziyaretler, kongre veya bir toplantı nedeniyle yapılan iş seyahatleri turizm olayının kapsamı içinde yer almaktadır (Barutcugil,

1984: s.9). Bu tez çalışması kapsamında da özellikle kültürel anlamdaki turizm faaliyetleri üzerinde durulmuştur.

Kültür kavramının içinde var olan özelliklerinden dolayı, turistler, gitmiş oldukları destinasyonda yaşayan insanlara ait kültürleri tanıma isteği için seyahat edebilmektedir. Turistlerin bu farklı kültürleri tanıma isteği için yapmış oldukları tüm seyahatler kültür turizmini oluşturmaktadır (Uygur ve Baykan, 2007: s.33). Gülcan (2010)'a göre kültür turizmi geçmiş kültürlerle ait somut ve soyut değerleri görme, bu değerler hakkında bilgi ve deneyim edinme amacıyla gerçekleşen ve bununla ilgili olarak mal ve hizmetlerin satın alınmasına bağlı faaliyetlerin tümünden oluşmaktadır.

Turistler tatil kararı verme aşamasında pek çok faktörden etkilenirler. Bunların başında ise motivasyon faktörleri gelmektedir. Motivasyon faktörleri, kişilerin tatil kararı verirken çeşitli etkenler tarafından nasıl güdülendiği ve destinasyon tarafından nasıl cezbedildiği konusunu açıklamaktadır (Baloğlu ve Uysal, 1996; Kozak, 2002; Yoon ve Uysal, 2005). Çeşitli faktörler tarafından belirlenen turist motivasyonları destinasyon seçimini de etkilemektedir (Baloğlu ve Uysal, 1996; Correia, Valle ve Moço, 2007).

Huybers ve Bennett (2003: s.571) destinasyonların birçok çekicilik kaynağından oluştuğunu ifade ederek, destinasyonları değerlendirirken, aralarındaki farkları sahip oldukları çekim güçlerine göre sıralamışlardır. Araştırmacıların bu sıralamada tarihi, kültürel ve doğal yapılara ve kalıntılara sahip olan destinasyonlar üst sıralarda yer alırken, daha az çekim gücü değerine sahip olan destinasyonlar ise alt sıralardadır.

Diğer taraftan; satın alma öncesi gidilecek yer ile ilgili bilgi arama, daha sonra yapılan tüm karar verme sürecinin önemli bir aşaması konumundadır (Gursoy ve McCleary, 2004). Öyle ki; bu tez konusunda da katılımcılara Ahmet Yesevi ve Türkistan hakkında sahip oldukları bilgileri sorulmuştur. Çünkü; tüketicilerin turizm ürününün farkında olmaları, elemeleri ve seçimlerinin, söz konusu ürün hakkındaki bilgiyi elde etmelerine ve kullanmalarına bağlı olduğu düşünülmektedir (Fodness ve Murray, 1997).

Araştırma kapsamında ele alınan Türkistan bölgesi özellikle kültürel değerleri ve tarihi dokusu ile, yukarıda da bahsedildiği gibi, ziyaretçi kararlarını pozitif yönde etkileyebileceği düşünülen önemli bir motivasyon kaynağına sahiptir.

Karatav tepeleriyle Sirderya nehrinin arasına yerleşen Türkistan toprakları, özellikle kültür turizmi çerçevesinde yıllardır ilgi odağı olmuştur. Türkistan sınırları içerisinde, ilk çağlardan itibaren çeşitli uygarlıkların ve büyük siyasi merkezlerin izlerine rastlamak

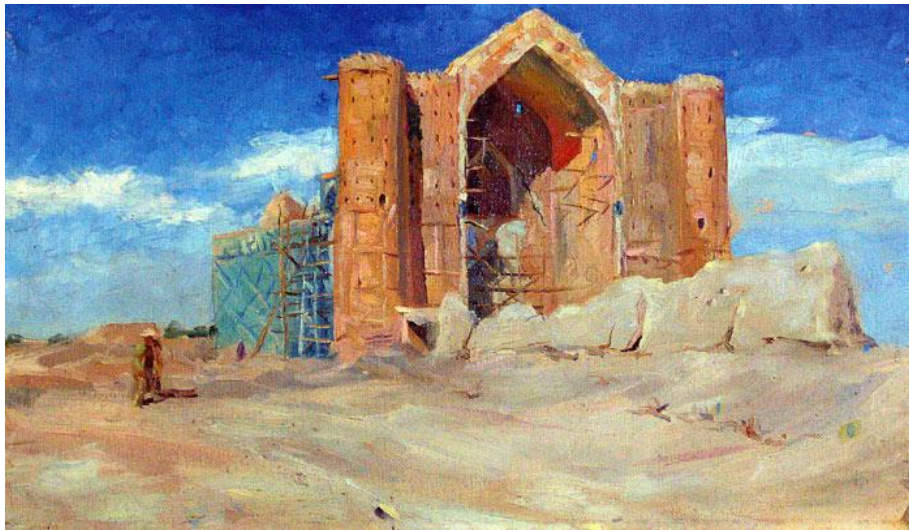
mümkündür. Bölge, yerleşik düzenin en kuzey, göçebe yaşayışın en güney sınırlarını kapsamı içine almaktadır. Eski çağın en önemli kıtalar ötesi ticaret bölgesi olan bölge, İpek Yolu boyunca yer alır. Bölge tarihine bakıldığında; Helenizm, Tek Tanrıçılık, Zerdüştlük, Maniheizm, Budizm, Konfüçyüschülük, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi farklı dinlerin ilgili topraklarda çeşitli dönemlerde hakimiyet kurmaya çalıştığı görülmektedir (Nazarbayev, 2000: s.12).

Tarih boyunca bölgede; Türkistan, Taraz, Otırar, İsficap, Cent, Sığanak gibi gelişmiş şehirler kurulmuş veilgili şehirler zamanla ticaretin, el sanatlarının, uluslararası ilişkilerin, entellektüel ve manevi hayatın önemli merkezleri haline gelmişlerdir. Asırlarca süren eski tarih diliminde Türkistan ve etrafındaki bölgenin önemi kendini zaman geçtikçe göstermeye başlamış ve genel anlamda Kazakistan Turancılık devrinin en önemli bölgesi olmaya devam etmiştir. Buna, özellikle V. asırda başlayan Orta Asya'daki bölünme hareketleri sebep olduğunu söylemek mümkündür. Kutuplardan Ekvator'a, Atlantik'ten Pasifik Okyanusu'na kadar pek çok bölgede ilgili dönemde sayısız göçler meydana gelmiş ve Türkistan bölgesi de göç edenlerin uğramadan geçmediği bir bölge olarak uzun bir zaman nüfus hareketlerinin ve medeniyetlerin alış-veriş ve çarpışma alanı olmuştur. Bunun hareketliliğin bir sonucu olarak bölgede yeni uluslar meydana gelmiş ve bu uluslar bölge, Avrasya ve hatta dünya hakimiyeti kurmaya çalışmışlardır. Örneğin; İskitler, Sarmetler, Massagetler'denbaşlayarak Hun, Üysin, Kıpçak ve Moğollar'ın Türkistan bölgesindeki hakimiyetleri söz konusu bölgede büyük değişiklikler meydana getirmiş ve bu bölgeye yeni siyasi, etnik, demografik ve kültürel sıfatlar kazandırmıştır. Diğer taraftan özellikle son 1500 yıl içinde İslamiyet'in göçebe dünyasına girişi ile birlikte, Türkistan'ın Türklüğün gelişmesi ve yayılmasında önemli bir rol oynadığını da söylemek mümkündür (Nazarbayev, 2000: s.14).

XVI. asrın sonuna doğru Türkistan şehri Kazak Hanlığı'nın başkenti olmuştur. Bu dönemde Kazak topraklarında yerleşik hayatın yayılmasıyla birlikte özellikle tarımcılık ve ticaret gelişmiş ve bu gelişmeler Kazak Devleti'nin toprak bütünlüğünün güçlenmesinde büyük bir rol oynamıştır. Tarih boyunca Özbek, Karakalpak, Kalmak, Nogay, Moğol, Kırgız halklarıyla çok geniş ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkilerde bulunan Türkistan'ın, önemli meselelerde uzlaştırmacı ve çözücü bir rol oynadığı görülmektedir (Nazarbayev, 2000: s.14).

Türkistan, XII. asırdan itibaren dikkat çeken önemli bir yerleşim merkezi haline gelmiştir. Bu durumda, İslam dünyasında özel bir yeri olan tasavvuf mektebinin kurucusu, alim ve şair Hoca Ahmet Yesevi'nin etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Halk arasında 'Hazret-i Sultan' olarak bilinen Hoca Ahmet Yesevi sayesinde Yesi şehri, orta asırda çok önemli bir manevi eğitim ve bilim merkezi olarak tanımaya başlanmıştır. Büyük düşünürün mezarı başına Timur'un yaptırdığı türbe, Orta Asya ve Kazakistan'daki en değerli ibadet yeri olarak kabul görmeye başlamış ve zamanla İdil boyundan Afganistan'a, Kuzey Kafkasya'dan Doğu Türkistan'a kadar olan uçsuz bucaksız bölgede yaşayan müslümanlar arasında Hoca Ahmet Yesevi Türbesi'ni ziyaret etme geleneği yerleşmiş olmuştur. Daha sonraki dönemde ise bu abidevi türbe, Türkistan'ı büyük ticaret ve sanat merkezine dönüştürerek, onun ehemmiyetini daha da artırmıştır (Nazarbayev, 2000: s.16).

Bu tez çalışmasında Türkistan Bölgesi ile birlikte önemle ele alınan ve alan araştırması kısmına da dahil edilen Ahmet Yesevi Türbesi'nin mimari yapısında; özellikle son iki asırlık dönemde yaşanan kargaşalar neticesinde ciddi boyutta bozulmalar meydana gelmiştir. 1861 yılında Çarlık sömürgesinin Hoca Ahmet Yesevi Türbesi'ne saldırması ile birlikte, eski şehrin askeri bir kaleye dönüşmesi ve bu tarihi şehrin tanınmayacak hale gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Yaşanan tüm bu olaylardan sonra Türkistan bölgesi özellikle aynı inanç ve kültürel değerlere sahip herkese geçmişi unutmaya, kaybedilenlere yas tutmaya, önceliklerin önemli faaliyetlerini ve gerçekleştirilememiş beklentilerini hatırlatmaya devam etmiştir. Bölgenin yeniden restore edilmesi ve geçmişine yönelik farkındalığın artırılması ile birlikte ise; son zamanlarda aynı bölge önemli bir kültürel cazibe merkezi haline gelmiştir.

Resim 1: Hoca Ahmet Yesevi Türbesi'nin eski görüntüsü

Resim 2: Hoca Ahmet Yesevi Türbesi'nin 2013 yılındaki görüntüsü

Kazak Hanlığı zamanında Avrasya'nın ve bütün İslam dünyasının en büyük siyasi, kültürel ve manevi merkezi olma özelliğini kaybetmeyen Türkistan Bölgesi; tarih boyunca çok büyük bir idari merkez olma görevini de üstlenmiştir. Ak Saray adı siyasi mekânda, önemli devlet görüşmeleri ve kutlamaları gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple, Türkistan ve bu muhteşem türbeyi bugünkü nesil Kazak Devleti'nin milli tarihi ile sıkı sıkıya ilgili bulunmaktadır (Nazarbayev, 2000).

TÜRKİYE’DE TURİZM SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ VE KAZAKİSTAN İLE İLİŞKİLERİ

3.1. Türkiye Hakkında Genel Bilgiler

Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de turizm sektörünün önemi ve gelişimi konusuna değinilecektir. Ancak öncelikle Türkiye hakkında genel bilgiler verilerek ülke hakkında genel bilgi sahibi olunması amaçlanmaktadır.

Türkiye hakkında genel bilgiler şu şekildedir (www.turkcebilgi.com)

- Türkiye tarihi kısaca incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey yarımkürede, Avrupa ve Asya kıtalarının kesişme noktasında bulunan bir ülkedir. Ülke topraklarının büyük bir bölümü Anadolu yarım adasında, kalanı ise Balkan yarımadası'nın uzantısı olan Trakya'da bulunur. Ülkenin üç yanı Akdeniz, Karadeniz ve bu iki denizi birbirine bağlayan Boğazlar ile Marmara Denizi ve Ege Denizi ile çevrilidir.
- Uzaydan bakıldığında bir dikdörtgene benzeyen Türkiye topraklarının yüzölçümü 814.578 km²'dir ve Türkiye, İran dışında bütün komşularından ve Rusya Federasyonu dışında tüm Avrupa ülkelerinden daha geniş topraklara sahiptir. Komşuları Yunanistan, Bulgaristan, Gürcistan, Ermenistan, Nahçıvan (Azerbaycan), KKTC, İran, Irak ve Suriye'dir.
- Jeopolitik konumuyla Dünya'nın en stratejik ülkelerinden biri olan Türkiye, "Eski Dünya Karaları denilen Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişme noktasındadır. Doğu ve Batı uygarlıkları arasında olduğu gibi, tüm dinler arasında da tek köprüdür. Türkiye, üç tarafını çeviren Karadeniz, Akdeniz ve Ege deniziyle okyanuslara bağlanmaktadır.
- Tüm dünya ile komşu gibidir ve tarih boyunca büyük göç ve ticaret yollarının merkezi olmuştur. İstanbul ve Çanakkale boğazları aracılığıyla Karadeniz, Dünya'ya açılmakta ve bir iç deniz olan Marmara'dan çok önemli su yolları geçmektedir. Türkiye'nin kara sınırlarının uzunluğu 2.875 km, deniz sınırlarının uzunluğu 8.333 km; genişliği yaklaşık 550 km, uzunluğu 1.500 km kadardır.

- Yönetim biçimi Cumhuriyet olan Türkiye Cumhuriyeti, Mustafa Kemal önderliğinde 1923'te kurulmuştur. Resmî dili Türkçe'dir.
- Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması, dağların konumu ve yeryüzü şekillerinin çeşitlilik göstermesi, farklı özellikte iklim tiplerinin doğmasına yol açmıştır. Türkiye, dünya genelinde yapılan iklimsel sınıflandırmaya göre kıtaların batı tarafında görülen subtropikal iklim kuşağının Akdeniz iklim sektörü dâhilinde yer almaktadır. Hava kütleleri açısından yapılan sınıflandırmaya göre de, orta enlem iklimleri grubuna girmekte olup yazın tropikal, kışın ise tropikal ve polar hava kütlelerinin etkisi altında kalmaktadır. Bu nedenle ülke, hava kütleleri açısından geçiş kuşağı üzerinde yer almaktadır. Bu durum, Türkiye'de dört mevsimin yaşanabildiğini göstermektedir. Turizm açısından değerlendirildiğinde ise, turizmin dört mevsime yayılabilmesi ve birçok turizm çeşidinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli iklim şartlarının var olduğu söylenebilmektedir.
- Türkiye gerek flora ve fauna zenginliği, çeşitliliği ve gerekse endemik bitkiler açısından(3000'den fazla endemik bitki) potansiyel turistik varlıklara sahiptir. Ülkede bulunan ormanlar insanların tahribatı neticesinde kıyı bölgelerine çekilmişlerdir. Günümüz rakamlarıyla ülke yüzölçümünün % 24'ü ormanla kaplıdır. Bitki örtüsü millî parklar ve şehir parkları ile turistik açıdan önem kazanır. Millî parklar, yüksek bir doğa turizm potansiyeline sahip, son yıllarda önem kazanan ve WTO tarafından da 2020 yılına kadar önemi artacağı söylenen pazar çeşididir.

Türkiye doğal millî parklar konusunda da henüz istenilen seviyede değildir. Akarsular ve göller açısından zengin olan ülkede, bazı akarsular tamamen ülke sınırları içinde akmakta bazıları ise sınır aşan özelliktedir. Akarsularının çoğunun dağlık-yüksek alanları aşması özelliği ile rafting ve kano sporları açısından potansiyeli mevcuttur(Çoruh gibi). Ayrıca çağlayanlar (çavlan-Şelale) açısından zengin özellikteki bazı akarsuları da ülke için ciddi bir turistik potansiyel oluşturmaktadır. Dünya genelinde büyük bir göle sahip olmayan ülkede, turizm aktivitesini destekleyecek potansiyele sahip göller de mevcuttur. Bunlardan bazıları manzara oluşturmaları (Uzungöl), bazıları doğal barınak olması (Kuş Gölü) ve

bazıları da doğal oluşum itibariyle (Nemrut Krater Gölü) turistik çekim merkezi durumundadırlar (www.eurotex.eu)

3.2. Türkiye’de Turizmin Gelişimi

Turizm sektörü geçmişten günümüze hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler tarafından yoğun şekilde ilgi gösterilen bir sektör olma özelliğini hala korumaktadır. Bunun en önemli nedeni ise, dünya genelinden en hızlı gelişen sektörlerden biri olmasıdır. Bu durum, turizm sektörünün ülke ekonomilerine katkılarını ön plana çıkarmış ve Dünya Turizm Örgütü’nün 2020 yılında dünya turizm gelirinin 2 trilyon dolar olacağına ilişkin tahmininin de etkisiyle her ülkenin kendi turizm arz potansiyeli nispetinde bu pastadan pay alma veya aldıkları payı büyütme mücadelesine girişmelerine sebep olmuştur. Turizm sektörünü geliştirerek ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre ulaşmak istediği hedef farklılık gösterebilmektedir. Gelişmiş ülkeler turizm sektörünün gelir etkisinden yararlanmaya çalışırken, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler ise, bu sektörün döviz kazandırıcı ve yeni istihdam olanakları yaratabilme gücünden yararlanmak istemektedirler. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerin ihracat yapabilmeleri büyük oranda ara ve yatırım malı ithalatına bağlı olduğundan, bu ithalat için gerekli olan döviz kazanma noktasında turizm sektörü önemli bir yardımcı olarak değerlendirilmektedir (Gürsoy, 2004: s.5).

İlkçağlardan itibaren insanlar, gezip-görmek, çeşitli etkinliklere katılmak (Yunanistan’dayapılan ilk spor yarışları) ve şifa bulmak (kaplıca ve içmelerin yer aldığı alanlar) amacıyla turizm hareketlerine katılmışlardır. Ancak dünyada turizm faaliyetlerindeki asıl gelişmeler II. Dünya savaşıdan sonra yaşanmıştır. Ülkelerin ekonomik açıdan gelişmesi ile artan refah düzeyi, yoğun iş temposu nedeniyle insanların tatil yapma anlayışının gelişmesi, ulaşım araçları özellikle havayolu ulaşım sisteminin gelişmesi, iletişim araçlarındaki (televizyon, dergi, gazete, vb.) teknolojik ilerlemeler vasıtası ile dünyanın çeşitli kesimlerindeki doğal ve tarihi güzelliklerin tanıtılması dünyada turizmin gelişmesinde oldukça önemlidir (Andaç, 2004: s.5).

Cumhuriyet döneminden önce Anadolu’da turizm hareketlerini inceleyecek olduğumuzda, X. yüzyıldan itibaren Türk akınlarıyla yer yer Türk hâkimiyetine giren Anadolu’nun 1071 Malazgirt Savaşından sonra 1077 yılında Anadolu Selçuklu Devletinin kurulması ile büyük kısmı Türk hâkimiyetine girmiş oldu. Bu devirde Anadolu’da modern anlamda turizmden söz etmek mümkün değildir. Ancak, büyük bir kısmı Türk ve Müslüman olan Anadolu

halkı, dini vecibelerinden olan Hac görevini yerine getirmek için Mekke'ye seyahat ediyorlar, Anadolu'daki dinimerkezleri ziyaret ediyorlar, Anadolu'daki dini merkezleri ziyaret ediyorlardı. Fakat bunu organize eden herhangi bir kuruluş mevcut değildi. Diğer taraftan İpek Yolu, Baharat Yolu gibi ticari amaçlı seyahatlerle askeri amaçlı bazı yer değiştirmeler ogünün başlıca turizm olaylarını teşkil ediyordu. Osmanlı devletinin kurulmasıyla budevirdede de dini, ticari ve askeri amaçlı seyahatler devam etti. Osmanlı devletinin gücünün artması ve sınırlarının genişlemesiyle yol boylarına han, kervansaray gibidaha önce Selçuklu Devleti zamanında yapılanlara yenileri eklendi (Andaç, 2004: s.4).

Anadolu Yarımadası'nın coğrafi yapısı ve stratejik konumu, eski tarihlerde Anadolu insanını, nakliyeciyi ve tüccar bir millet haline getirmiştir. Çin'den ve Hindistan'dan başlayarak, Avrupa'ya kadar uzanan ticaret yolları Anadolu'dan geçmekteydi. Bu çağlarda Asya ile Avrupa arasındaki kara taşımacılığı ve ticaret işlerini yürüten Türkler, zengin bir ekonomik varlığa sahip olmuşlardır. Bu dönemlerde kara taşımacılığı, kervanlarla (deve, at ve merkeplerden oluşan topluluk) yapılmıyordu. Ticaret yolları üzerinde kervanların korunması ve konaklaması amacıyla büyük hanlar yapılmıştı. Bu tür yerlere kervansaray denilmekteydi. Kervansaraylar baskın ve soygun tehlikesine karşı sağlam birer kale niteliğinde inşa edilmişti. Bunların ortak özellikleri, ikisinin de şehir dışında ve yollar üzerinde kurulmuş olmaları ve fazla konfora sahip olmamalarıdır (Şahin, 2006).

Avrupa'da, modern anlamda 19. yüzyılın ortalarında başlayan turizm hareketleri, zamanla dünyanın çeşitli yerlerine yayılarak günümüz modern turizm şeklini almıştır. Osmanlı Devleti'ndeki ilk modern turizm hareketi, 1863 yılında bir sergi açılışıyla birlikte başladı. Bu faaliyet ayrıca Osmanlı Devleti'ndeki ilk toplu ve örgütlü gezi olarak da nitelendirilmektedir. Söz konusu yılda, Sergi-i Umum-i Osmani adlı serginin açılışında başta Avusturya olmak üzere birçok yerden turist grupları İstanbul'a gelmiştir (Alaca, 1997: s.13).

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde de bugünküne benzer, tam anlamıyla bir turizm anlayışının olmadığını görmekteyiz. Ancak diğer ülkelerde başlayan turizm hareketleri Osmanlı devletinde de nispeten hissedilmiştir. Osmanlı'daki ilk turizm hareketlerinin 1846 yılında İstanbul Aya İrini Kilisesi'nin Askeri Müzeye dönüştürülmesi, 1863 yılında İstanbul'da Sergi-i Umumi-i adıyla bir fuarın açılması, aynı yıl içerisinde İstanbul'da bir seyahat acentesinin kurulması, 1890 yılındaseyyahlara tercümanlık edenler hakkında bir nizamnamenin yayınlanmasıyla başladığı kabul edilir (Alaca, 1997: s.14).

Seyyahlara tercümanlık edenler hakkındaki 190 sayılı nizamnamenin çıkarıldığı yıllarda, Osmanlı Devletinin özellikle İstanbul'un Avrupa'da tanınmış olması, Paris-İstanbul arasında "Orient Ekspres" in çalışması, ülkeye çok miktarda yabancı gelmesini sağlamıştır. Bu gelenlerin tercümanlarının da yine yabancılar tarafından yapılması, o zamanki şartlar içinde sakıncalara yol açmıştır (Andaç, 2004).

Aralarında Pera Palas'ın da bulunduğu oteller açılmış ve dönemin yeni filizlenen turizm işletmeleri (seyahat acenteleri, lokantalar, pastaneler) Beyoğluseminde yoğunlaşmıştır (Gürsoy, 2004: s.5). Daha sonraki yıllarda, Osmanlı Devletinin içteki ve dıştaki sorunları, Birinci Dünya Savaşının ortaya çıkması gibi sebeplerle turizme ilişkin faaliyetler büyükölçüde duraklamıştır. Başlıca turist gönderen ülkelerin savaşa girmesi, turistler için seyahat güvenliğinin azalması, ülkede yabancılara karşı güvensizlik duygusunun yaygınlaşması o devirde turizmin gelişimini engelleyen başlıca etkenler olmuştur (Andaç, 2004).

İmparatorluğun dağılma ve yıkılma dönemlerindeki savaşlar turizmi olumsuz etkilemiştir. Kaybedilen topraklardan anavatanına göçler ülkeye ağır bir yük getirmiştir. Bu ağır yüke ayrıca, 1917 Rus Devriminden sonra İstanbul'a sığınan Ruslar da eklenince şehir çekilmez hale gelmiştir. Gerçi Rusların bir kısmı devrimden sonra dönmeyerek şehirde eğlence kültürünün gelişmesine neden olmuştur (Şahin, 2006).

Türkiye'de Cumhuriyet dönemi itibari ile turizmde; ulaşım ağındaki gelişmeler, yerli-yabancı seyahat acentelerinin kurulması ve ülkede güven ortamının oluşması gibi nedenlerle canlanma gerçekleşmiştir. Henüz Cumhuriyet'in ilk yılında, 1923 yılında, Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün talimatları ile Avrupa'daki örnekleri gibi edebiyatçı, tarihçi ve diplomat bir kişi olan Lozan Konferansı Genel Sekreteri Raşit Saffet ATABNEN ve bir grup arkadaşına "Türk Seyyahin Cemiyeti" adı altında bir cemiyet kurdurulmuş, bu cemiyetin raporlar hazırlaması, turizmin gelişimi için çalışmalar yapması ve yurtdışında tanıtımların yapılması sağlanmıştır (Andaç, 2004).

Bu cemiyet Türk Seyyahin Cemiyeti 1923 yılında ulusal ve amatör bir turizm kuruluşu olarak kurulmuş olup üyeleri bireysel ve gönüllü olarak bu hizmeti vermeye başlamışlardır. İlk kurulduğunda Galata' da Voyvoda Caddesinde Adalet Hanında, iki odada iki memurla kısıtlı imkânlarla çalışan bu kurum, dönemin zor şartlarına rağmen dünyayı çok iyi tanıyan

oldukça az sayıdaki üyesi ve büyük Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın maddi ve manevi destekleri ile birçok zor isin üstesinden gelmeyi başarmıştır (Şahin, 2006).

Türkiye'de turizm uzun yıllar güneş, deniz, kum, doğal güzellikler gibi kaynakları kullanma ve teknolojisi basit bir iktisadi faaliyet olarak görülmüştür. Ülkenin döviz darboğazı ve işsizlik gibi başlıca sorunlarına turizmin çözüm getireceği beklenmiştir. Türkiye'de turizm sektörü son yıllarda gösterdiği büyük gelişmeyle Türkekonominin önemli unsurlarından biri olmuştur (Şahin, 2006).

Türkiye'de turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri 1940'lerden sonra farkedilmiş, 1963 yılından 1980'li yıllara kadar, zamanla gelişme eğilimi göstermiştir 39. Türkiye'de, 1960 yılı sonrasında, turizm alanında gerçekleşen olaylardan ilki, turizmin hizmetler sektörünün bir alt dalı olarak "kalkınma planlarında" yer almaya başlamasıdır. Öte yandan 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kurulması diğer önemli bir gelişmedir. Böylelikle turizm ile ilgili konular, hükümet seviyesine yükselerek devletin ana fonksiyonları arasına girebilmiştir (Kozak vd., 2000: s.122).

Türkiye'ye yönelik yabancı turizm talebinin dünya ortalamasının üstünde olduğu 1980 sonrası ise Türk turizmi için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönem içerisinde, Türkiye turizm tarihinde hiç rastlanmayacak bir gelişme hızı yakalanmış, birkaç yıllıksüreç içerisinde turistik arz kapasitesi, elde dilen döviz ve gelen yabancı sayılarında büyük gelişmeler yaşanmıştır. 1980 sonrası turizm ile ilgili olarak alınan kararlar içerisinde en önemli olanı, 2634 sayılı "Turizm Teşvik Kanunu"dur. Bu yasaldüzenlemeyle Türkiye'de turizm sektörüne o zamana değin uygulanmayan pek çokteşvik getirilmiştir. Bu dönemde turizm ile ilgili olarak getirilen teşviklerin bazıları şunlardır;

- Düşük faizli kredi,
- Yatırım indirimi,
- Finansman fonu istisnası,
- Bina inşaat istisnası,
- Vergi, resim, harç istisnası,
- Teşvik primi, döviz tahsisi,
- Katma değer vergisi erteleme,

- Yabancı personel çalıştırma,
- Elektrik, havagazı ve su ücretlerinde indirim,
- Haberleşme kolaylıklarıdır.

Özellikle Turizm Teşvik Kanunu’nun etkilerinin hissedilmeye başlandığı 1987 yılından itibaren Türkiye’ye gelen turist sayısı ortalama olarak 9,4 milyon civarında olmuştur. Bu gelişimi, turizm potansiyelini turizm arzına dönüştürme derecesi olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir deyişle, uzun yıllar kitle turizm pazarına giremeyen Türkiye 1982 yılından itibaren bir yapı değişikliği göstererek bu pazara girmiştir. Söz konusu bu yapı değişikliği ile küçük turizm işletmeleri yerlerini ekonomik ölçeği büyük, uzmanlaşmış, yurt dışı bağlantılı ulusal ve yabancı işletmelere bırakmıştır (Erol, 2003: s.27).

Bunun yanı sıra turizm endüstrinde yatırım ve yönetim ölçekleri büyümüş, turizm ürünü ve turist türü doğal olarak değişmiştir. Türkiye’nin yurtdışı turizm imajı ise “dinlence ve tatil ülkesi” olarak benimsenmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan verilere göre; 2013 yılında yurtdışına çıkan Türk Vatandaşlarının sayısı 2012 yılına göre %27,7 oranında artarak 8 milyon 11 bin 654 kişiye ulaştı. Bu sayı 2012 yılında ise 6 milyon 273 bin 993 kişi olarak gerçekleşmişti. TÜRSAB Ar-Ge Departmanı’nın TÜİK verilerinden derlediği bilgiye göre; 2013 yılı verilerine göre en fazla seyahat 1 milyon 164 bin 100 kişi ile Gürcistan’a gerçekleşti. Bu ülkeyi sırasıyla 653 bin 640 ile Bulgaristan, 598 bin 936 kişi ile Yunanistan, 365 bin 167 kişiye ile Azerbaycan izledi. 2013 yılında 315 bin 384 vatandaşımızı ağırlayan Almanya, Azerbaycan’ın ardından en çok Türk ziyaretçi çeken beşinci ülke olurken Almanya’yı İtalya, İran, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri, Rusya ve ABD izlemiştir (www.tuik.org)

Turizm arzını, bir ülkenin veya bölgenin seyahat edenlerin ihtiyacını karşılamada sahip olduğu varlık, değer ve olanakların tümü ile belli bir zaman süresi içindeki yolculuk ve konaklamaya dönük ve belli bir fiyata satılmaya hazır mal ve hizmet akımı olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer ifadeyle, turizm arzı, belirli şartlar altında belirli bir fiyatta, bir memleketin veya bir bölgenin turistlere satmaya ya da turistlerin faydalanmasına sunduğu

her türlü doğal, tarihi, kültürel, arkeolojik değerlerle tesis ve hizmetlerin tümüdür (Olalı ve Timur, 1986: s.171).

Türkiye’deki turizm arzının altyapısı incelendiğinde öncelikle tarihi ve doğal kaynaklardan bahsedilecektir. Türkiye, coğrafik konumu itibari ile eski dünya kıtaları olan Asya, Avrupa ve Afrika arasında doğal bir köprü gibidir. Bu nedenledir ki, tarihin ilk devirlerinden beri kıtalar arası insan ilişkileri büyük ölçüde Anadolu toprakları üzerinde olmuştur. Türkiye’deki uygarlık izleri M.Ö. 8000 yıllarına kadar gitmektedir. Uygarlık geçmişinin bu kadar eski oluşunun yanı sıra, bu topraklarda yaşamış olan kavimlerin çeşitliliği de Türkiye’nin arkeolojik ve kültürel zenginliklerinin benzersiz kılmaktadır. Hattiler, Hititler, Sümerler, Urartular, Likyalılar, Lidyalılar, Frigyalılar, İyonlar, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar, Cumhuriyet Türkiye’sine gelinceye kadar ki uygarlıkların sahibidirler. Tüm bu uygarlıkların birleşimi, bugünkü Anadolu kültürünün temelini oluşturmuştur. Bunlara ek olarak, dünyanın yedi harikasıdan ikisi, Halikarnas’taki mozole ve Efes’teki Artemis tapınağı Türkiye toprakları içerisinde yer almaktadır (Şahin, 2006).

Zengin tarih ve kültür mirasının yanı sıra Türkiye doğal değerler açısından da büyük bir zenginlik ve çeşitlilik göstermektedir. Anadolu’nun batı dillerindeki adı da küçük Asya (Asia Minor)’dır. Bu isim ona koca bir kıtanın özelliklerini kendi ölçeğinde göstermekte olmasından dolayı verilmiştir. İlgi çekici jeolojik yapısı, yağış ve ısı dağılımında görülen büyük farklılıklarda karakterize edilen iklim koşulları ile aynı güç içinde dört mevsimin yaşandığı, birbirinden farklı nicelik ve nitelikteki doğal yapının var olduğu, binlerce yabancı bitki ve hayvan türü ile Türkiye çok yönlü bir zenginlik sergilemektedir (Şahin, 2006).

Bu doğal ve kültürel zenginliği, üç semavi dinin (Müslümanlık, Hristiyanlık, Musevilik) ahenk ve huzur içinde yan yana yaşadığı cami, kilise, sinagog ve insanının konukseverliği ile birleşince Türkiye, turizm için çok çekici bir ülke durumuna gelmektedir.

Yukarıda belirtilen durumlar Türkiye turizminin gelişimi için avantajlı durumlar oluşturmalarına rağmen, bir diğer yandan, Türkiye, coğrafi konumu itibariyle çok sık ve ani olarak olumsuz gelişmelerle karşılaşabilmektedir. Bu durum Türkiye için bazı dezavantajları gündeme getirmekte ve ülkeye olan turizm talebi olumsuz yönde etkilenmektedir. Günümüzde deniz-kum-güneş üçlüsüne dayalı turizm hareketleri çekiciliğini muhafaza ederken yeni arayışlarla turizm faaliyetleri değişmekte ve çeşitlenmektedir. Söz konusu değişim içerisinde; tarih, kültür, golf, çevre, eko, dağ, termal, özel merak, spor, damak zevki, vb. turizm türleri yer almaya başlamıştır. Kuskusuz

Türkiye'nin turizm potansiyeli dünyadaki bu yeni anlayışa cevap verebilecek kapasitededir (Bahar ve Kozak, 2005).

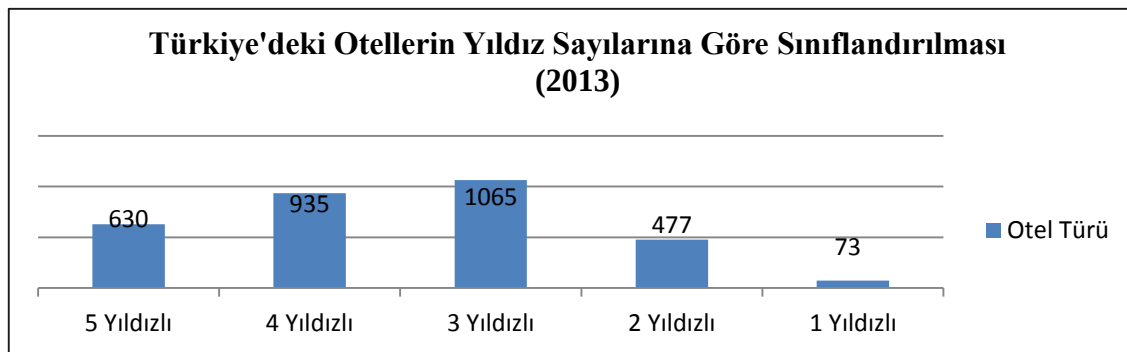
Tablo 3'te Türkiye'de son 10 yılın turizm yatırım belgeli ve turizm işletme belgeli tesis sayıları ile ilgili bilgiler verilecektir. Bu durumda Türkiye'de konaklama işletmelerinin gelişimini inceleme fırsatı sunulmaktadır.

Tablo 3 Türkiye'de Konaklama Tesisleri ve Yatak Kapasiteleri (2003-2013)

Yıllar	Yatırım Belgeli		İşletme Belgeli	
	Tesis sayısı	Yatak sayısı	Tesis sayısı	Yatak sayısı
2003	1 130	242 603	2 240	420 697
2004	1 151	259 424	2 357	454 290
2005	1 039	278 255	2 412	483 330
2006	869	274 687	2 475	508 632
2007	776	254 191	2 514	532 262
2008	772	258 287	2 566	567 470
2009	754	231 456	2 625	608 765
2010	877	252 984	2 647	629 465
2011	922	267 900	2 783	668 829
2012	960	273 877	2 870	706 019
2013	1 056	301 862	2 982	749 299

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, 2014

Tablo 3'te Türkiye'de 2003-2013 yılları arasında konaklama işletmelerine yönelik turizm arzının mevcut durumuna ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu durumda 2006-2008 yılları arasında turizm işletme belgeli tesis sayısında bir azalma olduğu görülmektedir. Bunun dışında son 10 yıl içerisinde tesis sayıları sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir.

Şekil 4: Türkiye'deki Otellerin Yıldız Sayılarına Göre Sıralanması

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, 2014

Şekil 4’te Türkiye’deki otellerin yıldız sayılarına göre sınıflandırılması görülmektedir. Şekildeki sıralamaya göre 2013 yılı itibari ile Türkiye’de turizm yatırım belgeli ve işletme belgeli bir olmak üzere en fazla 3 yıldızlı otel bulunmaktadır. Daha sonrasında sırasıyla 4 yıldızlı otel işletmeleri ve 5 yıldızlı otel işletmeleri gelmektedir.

Tablo 4 Türkiye’de Yiyecek İşletmeleri ve Kapasiteleri (2013)

Tesis Türü	Yatırım Belgeli		İşletme Belgeli	
	Tesis sayısı	Kapasite	Tesis sayısı	Kapasite
Lüks Lokanta			1	600
1. Sınıf Lokanta	32	7 617	381	138 484
2. Sınıf Lokanta	1	80	103	17 259

Tablo 4’te Türkiye’de ki yiyecek işletmelerinin 2013 yılındaki sayıları verilmektedir. Buna göre Türkiye’de turizm yatırım belgeleri ve turizm işletme belgeli birlikte olmak üzere 413 adet 1. sınıf lokanta bulunmaktadır (www.tursab.org).

Seyahat acenteleri turizm sektörünün dinamik ayağını oluşturmaktadırlar. Seyahat acentesi, seyahat edenlerle her tür seyahat hizmetinin sunucuları arasında güvenilir bir aracı durumundadır. Bir bakıma acente, seyahat endüstrisini bir arada tutan bir yapıstırıcı rolündedir. Seyahat acentelerinin bulunmadığı ortamda seyahat etmek isteyenler zaman ve para kaybederek geziden beklentilerini karşılayamayabilirler.

Türkiye’de turizm sektörünün özellikle son yıllarda göstermiş olduğu önemli gelişmeler ve değişimler turizmin önemli bir ayağını oluşturan seyahat acenteleri açısından da gelişmelere ve seyahat endüstrisinin büyümesine neden olmuştur. Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (Türsab, 2014) verilerine göre ülkedeki seyahat acentesi sayısı 2010 yılında 6035 iken 2013 yılında bu sayı 7283 e ulaştığı görülmektedir.

Bunun yanı sıra Türkiye’de konaklama ve seyahat acentelerinden sonra Türkiye ekonomisine turizm başlığı altında en fazla katkıyı sağlayan alan yat işletmeciliğidir. Yapılan tahminlere göre Türkiye’de yat turizmi yılda bir milyar dolar dolayında döviz girdisi sağlamaktadır (Kozak vd., 2000: s.124).

3.3. Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri

Son yıllarda, Türkiye ekonomisinin vazgeçilmezlerinden birisi olan ve ülke kalkınmasında lokomotif görevi üstlenen turizm sektörü; ödemeler dengesi, dış ticaret açığı, enflasyon ve işsizliğe çare arayan Türkiye’de, hükümetlerin üzerine önemle eğildiği bir sektördür (Bahar ve Kozak, 2005).

Turizm sektörü, günümüzde döviz girdisi ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle milli ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi artırıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük bir paya sahiptir. Turizmin olumlu iktisadi etkileri içinde; yaşam standardı ve gelire katkıda bulunması, ulusal ve bölgesel ekonomileri geliştirmesi, ödemeler dengesine olumlu etkilerinin bulunması, istihdam fırsatlarını arttırması, yatırım, gelişme ve alt yapı harcamalarını uyarma yoluyla bölgeler arası dengesizlikleri gidermesi, yabancı sermayeyi bölgeye çekmesi, ulaştırma alt yapısını geliştirmesi ve ticaret fırsatlarını arttırması gibi birçok olumlu etkilerinden söz edilebilir (Soyak, 2005).

Ekonomide turizmin gelir etkisi “çarpan “ kavramı ile açıklanmaktadır. Çarpan; “marjinal harcamaların, ihracatın ve tüketim eğiliminin gelirler üzerindeki teorik ve kantitatif etkisini tayin eden katsayı” yada “harcamalardaki değişmelerin milli gelirde meydana getirdiği değişmelere oranı” şeklinde tanımlanmaktadır. Turizm, ulusal ekonomide çarpan nedeniyle geniş kapsamlı bir gelir etkisi oluşturmaktadır. Çünkü, turistler gittikleri yerde, konaklama, yeme-içme, ulaştırma, alışveriş ve rekreasyon gibigereksinimlerini karşılamak için bir takım harcamalarda bulunurlar. Bu tüketim harcamaları ise, o ülke ekonomisi içinde çeşitli şekillerde devir ederek, dolaylı yoldan yeni gelirlerin oluşmasını sağlamaktadır (Bahar ve Kozak, 2005).

Turizmin ülke ekonomisi üzerine olumlu etkileri olduğu gibi bir kısım sakıncaları da bulunmaktadır. Bunları da şu şekilde özetlemek mümkündür; (Soyak, 2005).

- Turizm mal ve hizmet fiyatlarını yükseltir, bölgeye olan göçü arttırır,
- Geçim maliyetlerini yükseltir,
- İlave alt yapı harcamalarına yol açar ve
- Yol ve ulaştırma sistemlerinin maliyetlerini yükseltir,
- Mevsimlik turizm, işsizlik konusunda yüksek risk taşır,
- Yerel olmayan mülk sahipleri gelirlerini dışarıya aktarabilir,
- Turizmle ilgili işler genellikle düşük ücretlidir.

Döviz kazandıran, istihdam ve gelir yaratan ve diğer sektörlerle devinim kazandıran turizmin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir rol oynadığı, Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler için ek bir kalkınma faktörü olarak kabul edileceği açıktır. Turizm hareketleri turizme yeni açılmakta olan ya da gelişmemiş bir ülkenin ekonomisi üzerinde çok az etkili olurken, gelişmekte olan bir ülke için orta düzeyde etkili olmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki etkisi ise daha yüksektir. Turizm, özellikle gelişmekte olan ülkeler bakımından oldukça büyük bir ihtiyaç olan ve bu bağlamda döviz girdisi sağlayan, istihdamı arttıran ve ülkeler arasında ortak bir yaşam biçimini geliştiren ekonomik bir faaliyettir (Bahar ve Kozak, 2005).

Türk turizminin en önemli sorunlarından birisi turizmin çeşitlendirilememesidir. Sadece deniz, kum, güneş turizmi üzerine yoğunlaşılması sonucu, gerek doğal çevrenin bozulması, gerekse ekonomik istikrarsızlık yaratılması, mevsimsel yoğunluk gibi pek çok sorunlara karşılaşılmaktadır. Yayla turizmi, golf turizmi, yat turizmi, kültür turizmi ve sağlık turizmi gibi alternatif turizm çeşitlerine de talebin kaydırılabilmesi gerekmektedir. Bunlarla ilgili uzun dönemli planlar da hazırlanmalı, bu turizm türleri için uygun destinasyonlar ve şartlar belirlenerek yeni projeler geliştirilmelidir (Sivil, 2007).

Turizm gelirleri, gelişmekte olan ülkeler için dış borçlanmaya göre siyasi ve ekonomik kısıtlamalardan uzak olması bakımından bir baskı aracı olarak kullanılmamasının da etkisiyle önemli derecede üstün özellikler taşımaktadır. Turizm gelirleri ayrıca, ülkelerin sanayi ve tarımsal ihracat kalemlerinin satış fiyatlarına göre daha çok denetim altında olduğu gibi, yapılan her birim yatırım için daha fazla değer yaratmakta ve daha az döviz çıkışı gerektirmektedir. Dolayısıyla, turizm gelirleri, görünmeyen bir kaynak olarak, gelişmekte olan ülkeler için gerek duyulan döviz girdisini sağladığı ve diğer ihraç ürünlerine karşı avantajlı olduğu için, birçok ülke, dış turizm gelirlerini arttırmak için çaba harcamaktadır. Ödemeler dengesi önemli miktarda açık veren Türkiye, 1980 yılından bu yana dış turizmi teşvik ederek açıkları kapatmayı ekonomi politikasının önemli bir ayağı olarak uygulamaktadır. Turizm sektörüne verilen önem ve teşvik edilmesi, Türkiye'nin net turizm gelirlerinin artmasına neden olmuştur (Kostak, 2007).

Tablo 5 Yıllara Göre Türkiye Turizm Gelirleri

YILLAR	TURİZM GELİRİ (BİN DOLAR)	ZİYARETÇİ SAYISI
2003	13 854 866	16 302 053
2004	17 076 606	20 262 640
2005	20 322 112	24 124 501
2006	18 593 951	23 148 669
2007	20 942 500	27 214 988
2008	25 415 067	30 979 979
2009	25 064 482	32 006 149
2010	24 930 997	33 027 943
2011	28 115 692	36 151 328
2012	29 007 003	36 463 921
2013	32 310 424	39 226 226

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, Turist Sayısı ve Turizm Geliri İstatistikleri, <http://www.tursab.org.tr/> (Erişim Tarihi: 06.08.2014)

Türkiye’de turizm sektörünün değişimi ve gelişimi 1980’li yıllardan itibaren hızlanmıştır. 1983 yılından itibaren turizmden belirli bir pay almaya başlayan Türkiye’de, uluslararası turist girişleri ve gelirleri artışının temel nedenlerinin; ülkedeki mevcut istikrarlı ortam ve turizmin öneminin anlaşılmasına paralel gerçekleştirilen çalışmalar olduğunu söylemek mümkündür (Sivil, 2007).

Türk turizminin mevcut durumda güçlü ve zayıf yönleriyle gelecekte karşılaşılabileceği tehditler ve fırsatlar aşağıda özetlenmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 2006).

Türkiye Turizminin Güçlü Yanları

- a) İklim, doğal kaynaklar ile tarihi değerlerin varlığı ve henüz büyük oranda bozulmamış çevre,
- b) Turizmin sosyal ve ekonomik önemini anlamış bir toplum yapısı,
- c) Anadolu’nun zengin tarihi ve kültürel mirası,
- d) Gelenek ve görenekler ile Türk insanının konukseverliği,
- e) Turizm olgusuna çabuk adapte olabilecek genç ve dinamik nüfus yapısı,
- f) Özgün sosyo-kültürel özellikler ve Doğu ile Batının egzotik bileşiminin sunulması,
- g) Ana pazarlardaki tanınmışlık, pazar payının yüksekliği ve buralarda Türkiye spesialisti seyahat organizatörleri ve uçak şirketlerinin varlığı,
- h) Akdeniz çanağındaki rakip ülkelere göre daha yeni ve daha nitelikli tesislerin varlığı,
- i) Yat turizmini geliştirmeye uygun kıyılar, kıyı yapıları ve rüzgarın varlığı,

- j) Genç ve uzak pazarlar için henüz keşfedilmemiş bir varış noktası olması,
- k) İç turizmdeki hareketlenme,
- l) Halı, deri, konfeksiyon ve mücevher başta olmak üzere alışveriş olanakları, yöresel potansiyele bağlı olarak gelişen el sanatları ve el sanatı ürünlerinin varlığı,
- m) Turizmin çeşitlenmesine olanak veren coğrafi yapı ve ulaşım olanakları
- n) Türkiye ekonomisinin göstergelerindeki iyileşme,
- o) Uluslararası turizmde değişen talep yapısına sağlanan uyum.

Türkiye Turizminin Zayıf Yanları

- a) Medyanın yayınladığı olumsuzlukların etkileme esnekliğinin yüksekliği,
- b) Altyapı ve hizmet kalitesinin ve destek sektörlerdeki gelişmenin, hızlı talep artışına paralel gereksinimlere yanıt verememesi,
- c) Sağlık, teknik altyapı ve enerji konularında yetersizlik,
- d) Büyük ölçekli otellerin kırsal yakın çevre ve özgün mimari ile uyumsuzluk içinde olmaları,
- e) Bölgesel ölçekte bütünleşik stratejik planlama yönetimine işlerlik kazandırılmaması ve planlamada yetki karmaşası,
- f) Araştırma yetersizliği nedeni ile stratejik kararların alınmasındaki güçlükler,
- g) Turizmde yeterince çeşitlendirmeye ve coğrafi yaygınlaştırmaya gidilmemesi,
- h) Yat turizmi için liman ve marina yetersizliği,
- i) Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ve Belediyelerin verdiği turizm işletmeleri belgelerinin farklı standartlar içermesi ve bu durumun karışıklığa yol açması,
- j) İç turizm ile ilgili stratejik planlama eksikliği,
- k) Doğal, tarihi ve kültürel mirasın özgün niteliklerinin yer yer erozyona uğraması sonucu talep yaratıcı faktör olmaktan uzaklaşması,
- l) Tanıtma ve pazarlamaya ayrılan kaynakların kullanımındaki eşgüdüm yetersizliği,
- m) Rekabet üstünlüklerimizin ortaya konulmasındaki güçlükler nedeni ile pazarlamanın düşük fiyatlara yapılması, düşük fiyatların bir çekim unsuru haline gelmesi.

Türkiye Turizmini Tehdit Eden Faktörler

- a) Ulusal ve uluslararası medyadaki olumsuz yayınlar,
- b) Ülkemizin jeopolitik konumundan da kaynaklanan dış tehditler,
- c) Uluslararası seyahat organizatörlerinin piyasaya egemen olmaları ve Türk turizm sektörünün verimliliğini olumsuz yönde etkilemeleri,
- d) Avrupa Birliği'nin, Birlik içi turizm hareketlerini özendirici politikaları,

e) Kamu kurumları arasında gerekli koordinasyonun kurulamaması.

Türkiye Turizmi İçin Fırsatlar

- a) Aday ülke statüsü kazanan Türkiye ile AB katılım müzakerelerinin başlamış olması,
- b) Avrasya bölgesinin artan önemi ve Türkiye'nin siyasal ve ekonomik yönden stratejik önem kazanması,
- c) Dünyada Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu doğa, tarih ve kültür turizmine olan ilginin artması,
- d) Batı Akdeniz'deki kirlenme sonucu, Doğu Akdeniz bölgesinin çekiciliğinin artması,
- e) Eğitim düzeyi yüksek ve deneyimli turistlerin sayısındaki artış,
- f) Büyüyen dünya ekonomisi ve sağlıklı gelişen turizm endüstrisi,
- g) Gelişen ulaşım olanakları ve buna bağlı uzun mesafeli seyahatlerin artması, bilinen varış noktalarından bilinmeyen veya az bilinen varış noktalarına talep kayması,
- h) Türkiye turizm pazarında ihtisaslaşmış seyahat organizatörleri ve havayolu ulaşım şirketlerinin sayılarının artması,
- i) Türkiye'de bilgi ve iletişim teknolojilerine ait alt yapının hızla gelişmesi ve yaygınlaşması,
- j) Ege ve Akdeniz'in yanında Karadeniz'in de kruvaziyer turizmine katılması,
- k) Gelişme potansiyeli gösteren pazarlarda Türkiye'ye yönelik ilginin artması.

Dünya turizm endüstrisinde önümüzdeki dönemde öngörülen tehditler, Türkiye için çok daha yakın tehditler olarak algılanabilir. Uluslararası siyasi alandaki belirsizlik ve uluslararası ekonomik ve ticari ilişkilerdeki dengesizlikler ve bunların Türkiye'nin içinde bulunduğu Ortadoğu-Kafkaslar bölgesinden kaynaklanıyor olması en büyük tehdidi oluşturuyor. Bu iki tehdide ek olarak çevresel sorunlar Türkiye açısından, ciddi bir başka tehdit alanıdır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye turizminin mekânsal dağılım, nitelik ve tür olarak doğal peyzajın, kültür varlıklarının, sosyal yapının taşıyabileceği ve onlarla bütünleşebilecek bir gelişim içinde, kendi kaynaklarını uzun amaçlı kullanımlar içinde koruyan "sürdürülebilir turizm" ilkesi çerçevesinde kendi gelişimini sürdürmesi gerçek bir zorunluluktur (Sivil, 2007).

3.4. Türkiye'nin Başlıca Turizm Kaynakları

Kıyılar

Türkiye'de gerek yerli gerekse yabancı turistlerin en çok yöneldiği alanlar kıyı kesimlerdir. Genellikle yaz aylarını kapsayan ve deniz turizmi olarak adlandırılan bu turizm türünde Türkiye'nin toplam 8300 km.'yi bulan kıyılarında farklı kullanım tipleri de gelişmiştir.

Türkiye'nin genellikle Güney Ege ve Batı Akdeniz kıyıları yabancı turistlerin tercih ettiği konaklama tesisleri ile yoğunluk kazanırken Marmara ve Karadeniz kıyılarında yerli turistlerin yaptırdığı ikinci konutlar ağırlık kazanır (Tüfekci, 2010).

Türkiye'nin kıyılarına bir bütün olarak bakıldığında hemen hemen tüm dünyadeniz ve okyanus kıyılarında görülen şekilleri bünyesinde topladığı görülür. Türkiye'nin Ege kıyılarında İzmir'in kuzeyinde kalan kesim ikinci konutlarla tarım alanları aleyhine çarpık bir yapılaşma gösterirken, İzmir'in güneyinde yer alan Çeşme İzmir'de oturanların oluşturduğu ikinci konutlar ve Altınyunus gibi konaklama tesisleri ile yerli ve yabancı turistleri ağırlar, Kuşadası ve Foça ise yoğunlukla yabancı turistlere hizmet veren konaklama tesisleri ile dikkati çeker. Datça kıyıları gibi turkuaz rengi denizin, çok sayıda koy ve körfezin yer aldığı Akdeniz kıyıları da tatil köyleri ve büyük oteller ile yabancı turistlere hitap eden kesimlerdir. Ege ve Akdeniz'in ayırım noktasında yer alan doğal yapısı ve geniş kumsalı ile eşine az rastlanan "Ölüdeniz" (Fethiye), Kaş, Antalya, Kemer, Side, Alanya Akdeniz kıyılarımızda dikkati çeken alanlardır (Jones, 1995).

Marmara kıyısında yabancı turistlerin ilgisini çeken ve turistlerin ziyareti açısından hala önemini koruyan İstanbul ise deniz turizmi açısından değil, tarihi özellikleri nedeniyle kültür turizmi bakımından önem taşımaktadır. Fazla girintili çıkıntılı olmayan kıyı özellikleri ile mavi ve yeşilin iç içe olduğu Karadeniz kıyıları ise denize girme ve güneşlenme süresinin kısalığı nedeniyle yabancı turistlerin ilgisini yoğun bir şekilde çeken kıyılardan değildir. Bu kıyıda yer alan Şile, Ağva, Kilyos, Akçakoca, Riva, Kastro gibi yerleşim merkezleri yerli turistlerin yaz aylarında dinlendikleri yerlerdir (Tüfekci, 2010).

Yüzey Şekilleri

Türkiye'de turizm üzerinde çekicilik yaratan yüzey şekilleri, dağlar, çeşitli volkanik ve karstik oluşumlar, mağaralardır. Ülkede dağlar ve yaylalar, kış sporları, dinlenme ve sağlık bakımından turistik önem taşırlar. Bursa'daki Uludağ, 1970'li yıllardan beri kış turizmi, özellikle kayak sporları bakımından ilgi çeken, çok sayıda büyük otelin yer aldığı bir dağdır. Ayrıca ülkede kayak sporuna olan ilginin artması ve kış aylarında da hafta sonları veya resmi tatillerde, ikamet edilen evin dışında sportif aktivitelerde bulunarak farklı bir dinlenme tarzının gelişmesi, Kartalkaya (Bolu), Palandöken (Erzurum), Beydağları (Antalya), Ilgaz (Kastamonu), Erciyes (Kayseri) gibi dağlarını da kış turizm merkezleri haline getirmiştir. Diğer taraftan yaz aylarında bunaltıcı yaz sıcaklarından korunmak amacıyla dağlara çıkma diğer bir deyişle "yaylacılık" Türkiye'de hemen hemen her bölgesinde oldukça yaygındır. Özellikle Toroslar ve Karadeniz dağlarında modern evlerin

yer aldığı yaylalar vardır. Kadirga ve Zigana (Trabzon), Bektaş (Giresun), Çambaşı (Ordu), Uludağ (Bursa), Tekpınar (Antakya), Çamlıyayla (Tarsus), Gözne (Mersin) ülkenin başlıca yaylalarına örnek oluşturur (Kozak, 1998).

Volkanik oluşumlardan doğa harikası olarak kabul edilen "peribacaları sahası" ülkenin en önemli turistik alanlarından biridir. Nevşehir ilinde Ürgüp, Göreme, Üçhisar, Kaymaklı ve Derinkuyu çevresinde yer alan çok sayıda peribacaları, Niğde ilinde Ihlara vadisi doğa turizmi açısından çok ilginçtir. Ayrıca bu kesimde peribacaları içine ve Ihlara vadisinin yamaçlarına oyulmuş Hristiyanlığın ilk dönemine ait kaya kiliseler, Derinkuyu, Kaymaklı, Özkonak'daki yeraltı kentleri Zelve, Açıkсарay yıkıntıları ve Hacı Bektaş-ı Veli türbesi kültür turizmine de hizmet eder (Tüfekci, 2010).

Karstik oluşumlar içinde en ilginç ise Denizli ilindeki Pamukkale traverten taraçalarıdır. Çevredeki sıcak suların kalker araziye eritip taşıyarak basamak biçiminde biriktirmesi sonucu oluşan beyaz görünümlü taraçalar yılın her ayında çok sayıda turisti bu yöreye çeker. Geçmiş dönemlerde çevresinde yapılan konaklama tesisleri ve içinden geçen karayolu nedeniyle suları azalan ve kararma tehlikesi ile karşı karşıya gelen travertenler son yıllarda yapılan düzenlemeler (karayolunun kaldırılarak bu kesime beton taraçaların yapılması, travertenler çevresindeki konaklama tesislerinin kaldırılmaya başlanması) ile eskiden olduğu gibi beyaz görünümünü kazanmaya başlamıştır (Tüfekci, 2010).

Yüzey şekilleri içinde yer alan mağaralar ise gerek kalsiyum bikarbonatlı suların içindeki kalsiyum karbonatın birikmesi sonucu oluşan sarkıt ve dikitler (İnsuyu mağarası Burdur, Damlataş mağarası-Alanya, vb.) ile doğal görünümleri, yerleşme tarihinin ilk izlerini taşımaları (Karain-Antalya, Yarımburgaz-İstanbul, vb.), sağlık bakımından yararlı olmaları (Silifke Narlıkuyu Dilek Mağarasının astıma iyi geldiğinin kabul edilmesi) veya dini nedenlerle (St Pierre-Antalya, EshabülKeyf- Tarsus) ilgi çeker (Evliyaoğlu, 1994).

Su Kaynakları

Türkiye’de denizler dışında turistik amaçlı kullanılan su kaynakları göller, barajlar, akarsular, pınar, çağlayan ve kaplıcalardır. Bunlar içinde turistlerin en çok ilgisini çeken kaplıcalardır. Türkiye’de volkanik ve tektonik arazilerde, sıcaklıkları 20 derece ve üstünde olan, içinde çeşitli kimyasal madde ve metalik eriyik bulunan kaplıcaların; başta deri, romatizma ve sindirim sistemi hastalıkları olmak üzere birçok hastalığa iyi geldiği kabul edilmektedir. Bunlardan Bursa Çekirge, Yalova Termal, Çanakkale Kestenbol, Edremit Güre, İzmir Balçova, İzmir Seferihisar, Çeşme Şifne, Bergama Güzellik, Manisa Kurşunlu, Denizli Pamukkale, Afyonkarahisar Sandıklı, Kütahya, Bolu, Ankara Kızılcahamam ve

Ayaş, Manisa Kurşunlu, Erzurum Ilıca ve Pasinler kaplıcaları en çok dikkati çeken kaplıcalardır. Ayrıca Türkiye’de 2000’den fazla yerde şifalı soğuk sulardan (içmeler) tedavi amaçlı yararlanılır (Evliyaoğlu, 1994).

Akarsular üzerinde eğimli su kırıklıkları boyunca düşen su kütlelerinin meydana getirdiği çağlayanlar da görsel açıdan oluşturdukları manzaralar ile ilgi çeker. Bunlardan Tortum-Erzurum (48 m.), Gürlevik-Erzincan (46 m.), Düden- Antalya (40 m.), Karpuzbaşı-Adana (40–60 m.) en yüksek olanlarıdır. Ayrıca Manavgat, Kurşunlu (Antalya), Yerköprü-Konya turistlerin ilgisini çeken diğer çağlayanlardır. Göller ise çevresindeki doğal bitki örtüsü ile oluşturdukları manzaralar, barındırdığı yaban hayatı kaynakları, rekreasyonel faaliyetler (piknik, yürüyüş, koşu, vb.) ve çeşitli su sporları (yüzme, kürek, vb.) ile çekicilik oluşturan alanlardır (Tüfekci, 2010).

Kültürel Kaynaklar

Türkiye’nin kültürel zenginlikleri doğal özellikleri kadar çeşitlidir. Ülkede hemen hemen her bölgede farklı uygarlıkların izlerini taşıyan antik kent, tarihi eserler yer almakta, çeşitli yerlerden çıkarılan tarihi eserlerin büyük bir kısmı ise müzelerde sergilenmektedir (Özgüç, 1998).

Ülkede yerleşim hayatının çok eski tarihlere kadar uzanması ve çok çeşitli uygarlıkların yönetimi altına girmesi ören turizmine konu oluşturan antik kentlerin oldukça geniş sayıda olmasını sağlamıştır. Bu antik kentlerden Truva (Çanakkale), Bergama (İzmir), Efes (Kuşadası), Milet, Didim (Aydın), Ege kıyı bölgesinde, Kaunos (Köyceğiz), Phaselis, Perge, Aspendos, Side (Antalya), Akdeniz kıyılarında, Nemrut Dağı harabeleri, Alacahöyük, Boğazköy (Çorum) iç kesimlerde en çok ziyaret edilen antik kentlerdir. 800 dolayında yeri bulunmuş höyük olan Türkiye’de zaman zaman yapılan kazılardan elde edilen eserler müzelerde sergilenmektedir. Bu höyüklerden Çatalhöyük (Konya), Kültepe (Kayseri), İkiztepe (Samsun), Çavuştepe (Van) başlıcalarıdır. Ayrıca ilk yerleşim izlerine rastlanan bazı mağaralar da (Karain vb.) turistler tarafından gezilmekte ve buralardan çıkartılan eserler müzelerde sergilenmektedir (Doğanay, 2001).

Türkiye’de çok sayıda tarihi esere de rastlanır. Bunlar kale, köprü, han, kervansaray, çeşme, camii, manastır vb. eserlerden oluşur. Bunlardan Efes Meryem Ana Evi çok sayıda Hristiyan hacı adayını çekerken, Noel Baba’nın piskoposluk yaptığı Demre, tüm ulaşım zorluklarına karşın Sümela Manastırı, kaya kiliselerin yer aldığı Kapadokya ve Ihlara Vadisi, Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi, Mevlana Türbesi ile diğer kilise ve camii turizm faaliyetlerine dinsel bir içerik katmaktadır (Evliyaoğlu, 1994).

3.5. Kazakistan'ın Türkiye ile İlişkileri

“Her ailenin kendi evini kurma hayali vardır. Her şey basit bir fikirle başlar. Önce ailenin babası istediği evi hayalinde şekillendirir. Uzun süre, çeşitli düşüncelerle detaylara olgunlaştırır. Evin kurulacağı yer belirlenince, çizim ve maket aşamasına geçilir. Ev adım adım inşa edilir; temelden başlanır, duvar yükselir ve çatı çatılır. Pek çok aile evini yıllarca, özenle ve dayanıklı bir şekilde inşa eder. Aile reisi evin çocukları, torunları ve onların çocukları için inşa eder. İnsanın kendi elleriyle diktiği ev kadar değerli bir şey olamaz. Ama ev, cam, duvar ve odalardan ibaret değildir. Çok daha fazlasıdır. Ev, altına sığınılan çatı, yuva ve yaşam alanıdır. İşte Kazak Türklerinin evi - Bağımsız Kazakistan” (Nazarbayev, 2012: s.7).

Türkiye, Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkedir. Türkiye, 1991'de Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden 10 dakika sonra bu ülkeyi tanımıştır. Türkiye ile Kazakistan arasındaki ortak tarihi, kültürel ve manevi bağlar ilişkilerimizin süratle geliştirilmesine temel teşkil etmiştir. Bağımsızlığını kazanmasının ardından Kazakistan ile imzalanan çok sayıda anlaşma ve protokolle çeşitli alanlardaki ilişki ve işbirliğinin esasları düzenlenmiştir. Türkiye ile Kazakistan arasındaki siyasi ilişkilerin ulaştığı düzeye paralel olarak, Kazakistan ülkemizin bölgedeki en önemli siyasi ve ekonomik ortaklarından biri haline gelmiştir (Amreyev, 2011: s.276).

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in 2009 Ekim ayında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında imzalanan Stratejik Ortaklık Anlaşması ile ilişkiler yeni bir boyuta taşınmıştır (Amreyev, 2011: s.23).

İkili ticaret hacminin 2013 yılında, ihracatın 1,04 milyar Dolar ve ithalatımız 2,9 milyar Dolar olmak üzere toplam 3,9 milyar Dolarla ulaşmıştır. Ortak hedef, ikili ticaret hacminin 2015 yılına kadar 10 milyar Dolar'a yükseltilmesidir.

Kazakistan'ın Türkiye ile ilişkileri, günden güne gelişmektedir. Kazak diplomatları Ankara'yı Astana'nın en güvenilir ve stratejik ortağı olarak görmektedir. Cumhurbaşkanı seviyesindeki ilişkiler her yıl daha çok gelişmekte ve her iki ülkenin iş adamları büyük yatırım projelerini birlikte hayata geçirmektedirler. Kazak gençleri Türkiye'nin, Türkiye gençleri Kazakistan'ın önde gelen üniversitelerinde tahsil gördükten sonra Kazakistan'da ve Türkiye'de çeşitli sahalarda verimli çalışmalar yapmaktadırlar. Eğitim ve kültür alanında sürdürülmekte olan işbirliği iki ülke ilişkilerinin bir başka önemli boyutunu teşkil etmektedir. Merkezi Türkistan'da bulunan Hoca Ahmet Yesevi

Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin dört ayrı şehirdeki yerleşkesinde, yaklaşık 31.000 öğrenci öğrenim görmektedir (<http://www.mfa.gov.tr>).

Kazakistan'da Türkiye'nin iş adamları gerçekleştirilen ve gelecekte yapılacak yatırımların çoğu ticaret, telekomünikasyon, otel işletmeciliği, tarım ürünleri üretimi, süpermarket işletmeciliği, matbaacılık, petrol ürünleri, gıda, tuğla, demir-çelik, bakır, tekstil ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında daha çok müteahhitlik ve ticari faaliyetlerde bulunan Türk şirketleri, son yıllarda Kazakistan içerisinde süratle mal ve hizmet üretimine yönelmeye başlamışlardır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Kazakistan-Türkiye_ilişkileri).

Bağımsız Kazak yurduyla işe, ekonomik ilişki kurmaya da öncelikle Türkiye başlamıştır. Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Türkiye ile kardeşlik ilişkilerinin kurulmasını diplomatik temasların başladığı ilk günden hedeflemiştir. (<http://www.kazakhstan.org.tr>)

Kazakistan ile Türkiye arasında ikili ilişkiler çok boyutlu olarak gelişmeye devam etmektedir.

3.6. Kazakistan ve Türkiye, Kökü Derin Akrabalık

Kazakistan son birkaç on sene içinde bağımsızlığın alan ve Türk Cumhuriyetleri devletler camiasında yerini almıştır. Önemli olan, gelecek için tutarlı stratejiler, gerçekçi, ayağı yere basan ekonomik, kültürel işbirliği programları hazırlayıp hayata geçirerek güçlü ülkelerin gerisinde, hatta hegemonyasında kalmamaktır. Bu arada, milli hasletlerin, değerlerin de uygarlık adına ihmal edilmemesi icap etmektedir. (Çay, 1999: s.6)

Kazakistan kadim bir medeniyet ülkesidir. Günümüzdeki Kazakların atası olan ülke sakinleri, eski zamanlardan beri hayvan yetiştiriciliği ve çiftçilik ile meşgul olmuşlar ve orijinal bir kültür meydana getirmişlerdir. Bu kültürel hayatın bazı uzun ömürlü ve göze çarpan örnekleri türbe tarzında kabristanlar, tarihi yerleşim birimleri, kaleler, türbeler ve bütünüyle şehirler olarak varlığını sürdürmektedir. Bunlar arasında eşsiz bir eser, ortaçağ mimarisinin aşılammış şaheseri olan Hoca Ahmet Yesevi Türbesinin bulunduğu külliyesidir. Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Çimkent bölgesindeki Türkistan şehrinde 14. asır sonlarında inşa edilmiş olan türbe, önceki devirlerin bir çok mimari oluşumunun birarada uygulandığı muazzam bir yapıdır (Bice, 1993: s.3).

Türk Dünyası'nın yetiştirdiği bir çok bilim adamı, sanatçı liderleri vardır. Bunların en önemlilerinden olan Hoca Ahmet Yesevi başta olmak üzere, Türk kültürünün ortak değerlerini yeni nesillere iyi tanıtmalıdır ve onlara sahip çıkmalıdır. Bilinmelidir ki, yeni

Dünya düzeninde kültürün önemli bir yeri vardır. Kültür emperyalizminin önem kazandığı günlerde, kendi kültürlerinden kopmamak ve kültürlerinin tüm Dünyaya tanıtmaktır. Geçmişini unutan milletlerin geleceğinin de olmayacağını aklımızdan çıkarmamalıyız. Bu bilinçle hareket ederse, kültür birlikteliğinin diğer alanlarda da kendini göstereceğini ve Türk Dünyası'nın Dünyada büyük bir güç olabileceğini görebiliriz. Bu amaçla, biz Türkiye Cumhuriyeti olarak Türk Dünyası'ndaki köklerine ve kültürlerine sahip çıkarak, Hoca Ahmet Yesevi Türbesi'nin restorasyonunu üslenmektir (Çay, 1999: s.6).

Hoca Ahmet Yesevi, Türk Dünyası'nın yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden ve Türklüğün sembol isimlerinden bir tanesidir. Türklerin, İslamiyet'i anlama ve algılama noktasında, Yesevi bir ekoldür ve İslam anlayışının temelinde de Yesevi kültürü vardır. Bu açıdan Yesevi, tüm Türk Dünyası için çok önemli bir konuma sahiptir (Çay, 1999: s.6).

Büyük Türk mutasavvıfı olan Ahmet Yesevi, Anadolu'daki tarikatların piri kabul edilmektedir. Anadolu Türk tarikatları (Bektaşilik, Mevlevilik, Yunus Emreler, Tabduklar, Baba İlyaslar vs.) çoğunlukla Yesevi ekolünden kaynaklanmıştır. Bilindiği gibi, Yesevi Horasan'da yaşamış ve orada ölmüştür. Ancak, Anadolu'da da Pülümür kazasının Kangallı köyünde Ahmet Yesevi'ye atfedilen bir türbe vardır. Pülümür'daki bu mezar, Yesevi'nin makamı olarak, halkın muhayyilesinde gelişmiş ve türbe ona atfedilmiştir (Çay, 1999: s.6). Ahmet Yesevi 'İlim Türkistan, Dilim Türkçe' diyen bir anlayışa sahipti. Bugüne kadar Yesevi geleneğinin yaşıyor olmasının temelinde Yesevi'nin önemli üzerinde durduğu dil unsuru vardır. Dil, ortak kültürün yaşamasında, birlik ve beraberliğin oluşmasında önemli bir araçtır. Her türlü yabancı istilaya karşın, Türkçe'nin bugün varlığını sürdürüyor olması Yesevi'nin ve takipçilerinin bir başarısıdır.

Kendini tanıma kaidesi kültürünü, dilini, tarihini ve dinini tanımak Yesevi ilminin özüdür. Kendine dönmek, milli ruhumuzu, değerlerimizi korumaya, geliştirmeye tesir edici esas çözüm yoludur. Bu manada Yesevi mücadelesinin, Müslümanlar arasında yüksek bir yere vardır. Fakat bu mücadele, İslam tarihi ile paralel değildir. Hz. Muhammed'in Çol Arpları için yaptıklarını Yesevi, Bozkır Türkleri için yapmıştır ve bunda da başarılı olmuştur (Çay, 1999: s.8).

Ahmet Yesevi bugünkü Kazakistan Cumhuriyetinin güneyindeki Çimkent şehri yakınlarında (7 km. mesafede) bulunan Sayram kasabasında dünyaya gelmiştir. Sayram kasabası Ahmet Yesevi'nin küçük bir çocukken geldikten sonra hayatının önemli bir kısmını geçirdiği ve ünlü Türk destanının kahramanı Oğuz Han'ın idare merkezi olduğu bilinen Yesi (Türkistan) kentine 157 km. kadarlık bir mesafededir. Doğum yılı kesin olarak

bilinmemekle birlikte 73 yıl yaşadığı ve 1166 yılında öldüğü şeklindeki bilgiler gözüne alındığında 1093 yılında doğduğu kabul edilebilir. Babası Sayram kasabasında yerleşmiş ünlü bir alim olan İbrahim Şeyh, annesi ise Ayşe (Karasaç) Ana olarak bilinmektedir (Bice, 2011: s.52)

Kaynaklar İbrahim Şeyh'in Hazret-i Ali (K.V.)'nin oğullarından Muhammed Hanefi'nin neslinden geldiğini kaydetmektedir. Annesi ve babasına ait türbeler Sayram kasabasında olup bu türbelerin Ahmet Yesevi tarafından yaptırıldığı rivayet edilmektedir. Ahmet Yesevi ilk eğitimini kendisi yedi yaşlarında iken vefatına kadar babası İbrahim Şeyh'den almıştır. Ahmet Yesevi'nin manevi eğitimini aldığı kaynaklar arasında "Arslan Bab" ismi, hem çeşitli menkıbe ve rivayetlerde hem de Ahmet Yesevi'ye ait hikmetlerde ortaklaşa olarak belirtilen bir isim olarak dikkati çeker. Babasının ölümünden sonra Arslan Baba¹, eğitimini üstlendiği Ahmet Yesevi'nin aynı zamanda manevi babası olmuştur. Ahmet Yesevi ile Arslan Baba'nın karşılaşmasını dile getiren rivayet tarihi gerçekliğin ötesinde içerdiği bazı hususlar itibarıyla dikkate değerdir. Arslan Baba'nın Yesi'ye gelerek daha küçük bir çocuk olan Ahmed'i bulması ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'in emanetini Ahmet'e vermesi, terbiyesiyle meşgul olup irşat etmesi manevi bir işarete dayanıyordu. Arslan Baba, buradaki rivayet de efsanevi bir kimlikle karşımıza çıkarken Yesi yakınlarında bulunan tarihi Otrar şehrinde adına yapılmış bir türbenin mevcudiyeti Arslan Baba'nın tarihen varlığının delilidir (Bice, 1993: s.5, 2011: s.54).

Ahmet Yesevi, Arslan Baba'nın vefatından sonra, daha önceden verdiği işarete uyarak o zaman için Türkistan'ın en önemli İslam merkezi olan Buhara'ya gider. Ahmet Yesevi, Semerkant'ta devrin önde gelen alim ve mutasavvıfı Şeyh Yusuf Hemedani'ye intisabı ederek O'nun irşada ve terbiyesi altına girer. Hikmetlerinden çıkardığı bir hükümle bu sırada Ahmet Yesevi 27 yaşındadır (Bice, 1993).

Nakşibendi'ye tarikatının silsilesinde yer alan Yusuf Hemedani, Allah yolunda hizmet için Merv, Buhara, Herat, Semerkant gibi İslam merkezlerini dolaşarak halkı irşada çalışmıştır.

¹ Rivayet edildiğine göre Hz. Muhammed, 63 yaşında iken öleceği zaman sahabelerini çağırmış ve 'Ben ölüyorum. Kim İslam'ın sembolü olan 'Emanet'imi (bir hurma çekirdeğinden başka bir şey değilmiş) alacak ve benim tebliğimi devam ettirecek ?' diye sormuş. Kalabalıktan otuzüç ayrı dinle tanıştığı halde sadece İslam'ı kabul etmiş olan ve 300 yaşlarındaki Arslan Bab (Selman-i Farisi)'in kararlı sesi gelmiş. Arslan Bab'ın rızasını alan Hz. Muhammed, Allah'ın izniyle 'emaneti Arslan Bab'a teslim etmiş. 500 yıl sonra Arslan Bab Türkistan bozkırlarını dolaşırken kendisine şu kelimelerle hitap eden 11 yaşında bir çocuk karşılaşmış ve: "Aksakal, 'Emanet'imi verin..." demiş. Bu çocuk Ahmet'miş. Hoca Ahmet Yesevi, Hz. Muhammed'den bu yana gelmiş geçmiş ikinci büyük evliya ve O'nun dergahının bulunduğu Türkistan şehri de halk arasında "Küçük Mekke" olarak kabul edilmiştir.

Tarihi kaynaklarda kaydedildiğine göre devrin Selçuklu Hanı Sultan Sencer, Yusuf Hemedani'ye bağlılığını her vesileyle göstermiştir. Bu bağlılık ölümle bile sona ermemiştir; bugün hem Sultan Sencer'in kendi kabri hem de Teyh Yusuf Hemedani'nin kabri halen Türkmenistan sınırları içinde kalan Merv şehrinde (Bice, 2011: s.304; 2014: s.189).

Olgunluk döneminde Şeyh Yusuf Hemedani gibi bir mürşidin yanında devrin bütün ilimlerinde ilerleyen Ahmet Yesevi de şeyhi gibi İslam'ın zahiri esaslarına uygun hareket etmedi ve tarikatının esaslarını belirlerken, İslam'ın hükümlerine ters düşebilecek hususlardan kaçınmadı ihmal etmemiştir. Ahmet Yesevi'nin bu konuda ne denli titizlik gösterdiği dile getirdiği hikmetlerin analizi ile kolayca anlaşılabilir (Bice, 2011/2014).

Ahmet Yesevi, tarikattaki sülûk adâbını, İslam'ın zâhir ve batın ilimlerini şeyhi Yusuf Hemedani'den öğrenmiş ve muhtemeldir ki şeyhi ile beraber Türkistan'ın çeşitli yerlerini dolaşmıştır. Ahmed Yesevi, şeyhi Yusuf Hemedani'nin ölümünden sonra dergahın sorumluluğunu üstlenen üçüncü halef olarak bir süre Buharâ da hizmete devam eder. Bunu belirten kaynaklardan birisinde “Yusuf Hemedani'nin üçüncü halefi Hoca Ahmet Yesevi'dir ki, keramet ve hârikulade haller âdetlerinden idi; her kim halis bir niyetle kendileri ile müşerref olursa Ehlullah'tan olurdu. Nasıl ki “Niyetin koldaşın...” buyururlardı. Kutlu makamları Türkistan'dadır, yüce dergahı çok feyizlidir.” ibareleri yer almaktadır. Buhara sufilerine bir süre rehberlikten sonra şeyhi Yusuf Hemedani'nin verdiği bir işarete uyarak irşad makamını Nakşbendiyye tarikatının yıldız isimlerinden Abdülhalık Gücdüvani'ye bırakarak, Yesi'ye döner ve faaliyetini Yesi merkezli olarak sürdürür (Bice, 2011/2014).

Ahmet Yesevi, Yesi'ye yerleştikten sonra Türkistan'ın her yerinden gelen ve eğitimini tamamladıktan sonra bütün Türk yurtlarında İslam'ı tebliğ ile görevlendireceği müritlerine İslam'ın zahiri ve batını ilimlerini öğretir. Rivayetlere göre Ahmet Yesevi dergâhında yetiştirildikten sonra Hind kıtasından İdil boylarına, Çin seddinden Tuna kenarlarına kadar uzanan geniş bir coğrafyaya tebliğ ve irşad göreviyle gönderdiği dervişlerinin sayısı doksan dokuz bindir. Bu doksan dokuz bin rakamı, sayı olarak tam tamına olmasa bile çokluğu ifade etmesi yönünden gerçeğe işaret eder (Bice, 1993)

Hoca Ahmet Yesevi'nin eserlerinde halkı şüphelere düşürecek, itikatları sarsacak özel imgelere, imalara rastlanmaz. Şeriat hükümlerine karşı bazen dikkatsizce hareket eden, cezbesi galip büyük bir kısım sofilerden sadır olan ve onların zahir alimleri tarafından

suçlanmasına yol açan fikir ve ibareler bu büyük Türk şeyhinin eserlerinde hemen yok gibidir.

Çevresinde İslam'la yeni tanışmış ancak çok güçlü olarak bağlanmış saf inançlı Türkler toplandığından Ahmet Yesevi, Arapçayı ve Fars edebiyatını çok iyi bildiği halde, uzlete çekildiği çilehanesinde çevresinde halkalananlara onların kolayca anlayabilecekleri Türk dili ile hitap etmeyi tercih etmiş (Bice, 1993).

Tarikatını süluk adabını Arapça ve Farsça bilmeyen Türk dervişlerine anlatmak için de, Türklerin halk edebiyatından alınmış şekillerle hikmetler söylemiş; bu şiirler daha sonra özgün bir isim olarak “hikmet” adı ile tanınıp “Divan-ı Hikmet” adı verilen kitaplarda bir araya getirilecekmiş. İbadetle dolu hayatının boş kalan vakitlerinde ise tahtadan kaşık ve kepçe yontup, onları satarak geçimini sağlıyordu (Bice, 1993/2011/2014).

Ahmet Yesevi'nin sünnet-i nebeviye olan bağlılığının derecesini gözler önüne seren bir rivayete göre Ahmet Yesevi, Yesi de altmış üç yaşına geldiğinde dergahının avlusuna açılan bir merdiven ve buna bağlı bir dehlizle ulaşılan, halvethane olarak kullandığı bir yer altı mescidi yaptırmış ve vefatına kadar bu mescitte ibadet ve ziyaret ile meşgul olmuştur. Ahmet Yesevi' nin yer altında uzun süren bir halveti yaşadığı hücresinin kalıntıları bugün de muhafaza edilmektedir.

Ahmet Yesevi, hikmetlerinin birçoğunda bu uzlete çekilmesinin sebebi olarak Hz. Muhammed (S.A.V.)'in altmış üç yaşında vefat ederek yer altına girişini ve bu yüzden kendisinin de yer üstünde Peygamberimiz (S.A.V.)'den daha fazla gezmekten haya etmesini göstermektedir.

“Divan-ı Hikmet”te Ahmet Yesevi' nin yer altında uzlete çekilişini ve uzlet hayatı esnasında yaşadığı manevi halleri anlatan hikmetler önemli bir yere sahiptir. Esasen Divan-Hikmet'ten anlaşıldığına göre hikmetlerinin büyük bir kısmı da ilahi ilham ile bu mekanda Ahmet Yesevi'nin dilinden dökülmüş ve yanındaki dervişler tarafından kâğıt üzerine tespit edilmiştir. Bu yüzden hayatının ne kadar sürdüğü belli değildir; fakat vefat tarihi olarak kabul edilen 1166 yılına kadar yaklaşık 10 yıl süreyle ahiret ehli biri gibi yer altındaki çilehanesinde uzletini sürdürdüğü ve 73 yaşında vefat ettiği sanılmaktadır (Bice, 2014)

Hoca Ahmet Yesevi Türbesi Ahmet Yesevi Türbesi'nin yapımı ile ilgili bir rivayet de Türk tarihi yönünden önemli bir boyutu ortaya sermektedir. Bu rivayete göre vefatından sonra da kerametleri devam eden Ahmet Yesevi, kendisinden iki asır sonra yaşayan büyük Türk hanı Emir Timur'un rüyasına girerek Buharâ'nın fethini müjdeliler. Bu işaret üzerine Buhara

üzerine sefere çıkan Emir Timur (1336-1405), zafere ulaştıktan sonra manevi bir şükran hissi ile Ahmet Yesevi'yi ziyaret için Yesi' ye gelir (Bice, 1993/2011/2014)

1396 yılı Eylül'ünde Ahmet Yesevi'nin mütevazı kabrini ziyaret eden Emir Timur, yanında bulunanlardan Mevlana Abdullâh Sadrı Ahmet Yesevi'ye ait kabrin üzerine muhteşem bir türbe yapımıyla görevlendirir ve türbe yapımına ilişkin bazı ölçüleri bizzat belirler. O dönem Türkistan'ın en ünlü mimarı Hoca Hüseyin Şirazi adlı bir mimar tarafından külliye inşaatı başlar. Devrin mimari şaheserlerinden olan türbenin yapımı iki yılda tamamlanır; türbe yine Emir Timur'un direktifi ile türbeye eklenen mescit, dergah, mutfak ve diğer hizmet binaları ile beraber büyük bir külliye halini alır. Bu muazzam eserin tamamlanmasından sonra ziyarete gelen Emir Timur, Yesi kentinin yoksullarının ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere birçok sadakada bulunur; ayrıca türbenin ve müstemilatındaki dergahın ihtiyaçları için de türbeyi çepeçevre kuşatan geniş bir araziye ve Türkistan'daki sulama kanallarının gelirlerini vakfiye olarak tespit eder. Emir Timur'un Hoca Ahmet Yesevi'ye duyduğu saygı O'nun manevi tasarrufuna olan inancını açıkça göstermektedir.

Sovyet Rus yönetimi altındaki yıllarda Türkistan'daki Ahmet Yesevi Külliyesi' nin Türkistan'ın çeşitli yerlerinden gelen çeşitli Türk boylarından Müslümanlar nezdindeki itibarı - bu uğurda çok gayret edilmesine rağmen - yok edilememiştir. Ahmet Yesevi'nin manevi otoritesini yıkamayan Rus yönetimi O'nun türbesinin de bulunduğu külliye "Kültür-park" adı altında bir müze haline getirip dini maksatlı ziyareti ve dergahta herhangi bir şekilde ibadet edilmesini yasaklamasına rağmen Türkistan Müslümanları külliye asliyetine uygun olarak yaşatma azmini sürdürmüşlerdir. Bu arada dergah içinde yer alan tarihi kıymete haiz birçok eşya da başta Leningrad (yeniden Petersburg adı verilmiştir) Hermitage müzesi olmak üzere değişik müzelere dağıtılmıştır. Türbe içinde yer alan ve yedi ayrı metalin alaşımından dökülmüş olan iki ton ağırlığındaki ve üç bin litre su alma kapasitesindeki döküm kazan bizzat Stalin'in emriyle 1934 yılında götürüldüğü bir sergiden getirilmeyerek Leningrad Hermitage müzesine konmuştur. Son dönemde Kazakistan makamlarının gayreti ile türbeye ait tarihi materyalin iadesi sağlanmış ve bu arada döküm kazan da 18 Eylül 1989 tarihinde yeniden türbedeki yerini almıştır. Son birkaç yıl içinde sağlanan kolaylıklar sonunda Ahmet Yesevi Türbesi'nin asli maksadına uygun bir ziyaretgah olarak yeniden ihyası yolunda önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların önemli bir kısmını oluşturan restorasyon çalışmalarını yerine getirmeyi Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı taahhüt etmiş ve 1993 yılı başında Vakıflar Genel

Müdürlüğü restorasyon çalışmasını fiilen başlatmıştır (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı).

Ahmet Yesevi'nin Tarikatı ve Etkileri Ahmet Yesevi Türklüğün manevi hayatındaki büyük yerini, sadece bazı tasavvufi şiirler yazmakla kazanmamıştır. Ahmet Yesevi'nin önemi İslam'ın Türkler arasında yayıldığı asırlarda, Türkler arasında geniş ölçüde yayılma imkanı bulan ilk tasavvufi ekolü oluşturarak bütün dünyada yaşayan Türk soyundan insanların gönül tahtında asırlarca hüküm sürmesinden kaynaklanır. Hoca Ahmet Yesevi'nin büyük manevi tasarrufu ile yayılan ve asırlarca yaşayan Yesevi'ye tarikatı bir Türk tarafından ve Türkler arasından kurulmuş olan ilk tarikattır. Bu tarikat Türklüğün sadece gönül gözünü ısıtıp, ruhunu manevi zevklerle süslemekle kalmamış, Türklüğe asırlar boyu yeni hedefler ve fetihler nasib eden bir yol gösterici olarak tesirini bugüne kadar ulaştırmıştır. Ahmed Yesevi'nin Türk yurtlarında kendinden önce ve sonra benzeri görülmedik kalıcı bir tesir bırakmasında en az "hikmet"leri kadar önemli olan bir unsur da yetiştirdiği ve Türk dünyasının dört bir tarafına gönderdiği öğrencileridir. Bu hayırlı halefleri her yerde Ahmed Yesev'nin telkinleri doğrultusunda bir irşat faaliyetini sürdürerek bulundukları dünyasında İslam etrafında şekillenen ortak bir inanç ve ruh ikliminin hakim olmasına vesile olmuştur. Hoca Ahmet Yesevi'nin tarikatını devam ettiren ilk halifelerinin menkıbeleri çeşitli tasavvuf tarihi eserlerinde yer almaktadır (Bice, 1993/2011/2014)

Ünlü Osmanlı gezgini Evliya Çelebi de Hoca Ahmet Yesevi'nin soyundan geldiğini seyahatnamesinde belirtmiştir. Evliya Çelebi, ayrıca gezdiği yerlerde rastladığı Yesevi dervişlerine ait makamları da eserinde kaydetmiştir. Bu derviş-gaziler arasında Deliorman'daki Demirci Baba, Niyazabad'daki Avşar Baba, Merzifon'daki Pir Dede, Karadeniz kenarında Batova'daki Akyazılı, Bursa'daki Geyikli Baba, Abdal Musa, İstanbul Unkapanı'ndaki Horoz Dede, Bozok Sancağı Yozgat'taki Emir Çin Osman, Tokat merkezindeki Gaj-Gaj Dede ve Zile ilçesindeki Şeyh Nusret Evliya Çelebi'nin tesbit edebildiği Yesevi dervişleridir. Ancak bunlardan hiçbirisi Nevşehir'de yerleşen Hacı Bektaş Veli kadar ün kazanmamıştır. Rumeli'nin fethinin manevi öncüsü olan Sarı Saltık da asıl adı Muhammed Buhari olan bir Yesevî dervişidir. Evliya Çelebi, Sarı Saltık'ın Karadeniz kıyısında Romanya'nın Silistre bölgesindeki türbesini ziyaret ettiğini belirtmiştir. Sarı Saltık için yapılan bir makam ise İstanbul Boğazı'nın Rumeli yakasındaki Rumeli Feneri'nde yer almaktadır.

Yeseviyye tarikatı, önce Seyhun nehri havzasında Taşkent ve çevresinde yerleştikten sonra, Aral gölünün güneyindeki Harezmi bölgesine yayılmış, aynı zamanda Seyhun ile

Ceyhun nehrinin sınırlarını çizdiği Mâveraünnehr’de geniş bir kitleye yayılmıştır. Diğer taraftan Türkistan’ın kuzeybatı bozkırlarından Kıpçak lehçesinin hakim olduğu İdil-Ural bölgesine uzanan Yeseviyye tarikatı, Pir-i Türkistan’ın işaretleri ile yola çıkan dervişleri tarafından Horasan, Azerbaycan ve Anadolu ya kadar ulaşmıştır. Tarihi gelişim sonucu Nakşibendiyye tarikatının daha yaygın hale geldiği XV-XVI. yüzyıllara kadar Türkistan ve Horasan’ın hemen her yerinde hatta Keşmirde, Kâbilde, İstanbul’da, Temeşvar’da, Hicaz’da Yesevi dervişlerine rastlanmaktaydı. Ahmet Yesevi’nin esaslarını belirlediği Yeseviyye tarikatı, daha sonra Türkistan ve Anadolu’da gelişecek olan başta olmak üzere tarikatı Nakşibendi’ye gibi diğer büyük tasavvuf ekollerini de derinden etkilemiştir.

Hoca Ahmet Yesevi Sovyet Rus yönetiminin egemen olduğu yıllarda Türkistan Cumhuriyetleri’nde diğer Türk-İslam büyükleri gibi Ahmet Yesevi de unutturulmaya çalışılmış ve eserlerindeki bazı tasavvufî tavsiyelerinden yola çıkılmak suretiyle karalanmağa çalışılmıştır. Ahmet Yesevi’ nin 1917 Bolşevik ihtilaline kadar gerek Kazan’da gerekse Taşkent’te defalarca basılan “Divan-ı Hikmet”in yeni baskılarının yapılması da yasaklanmıştır. Ancak bütün bu çalışmalar Ahmet Yesevi’nin manevi itibarını yok etme gayesine ulaşamamıştır (Kamelov, 1987).

Eski Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni imkânlar Divan-ı Hikmet’in Türk Cumhuriyetleri’nde yeniden gün ışığına çıkmasını sağlamıştır ve 1992 yılında Taşkent’te basılan “Divan-ı Hikmet”in takdim bölümünde belirttiği gibi “Divan-ı Hikmet”te yer alan hikmetler dilden dile, gönülden gönülle nesiller boyu aktarıldığı gibi çeşitli gayri resmi yollarla da çoğaltılmış ve Ahmet Yesevi yaşamağa devam etmiştir (Kamelov, 1987).

1993 yılının Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı tarafından Ahmet Yesevi yılı olarak ilan edilmesi ve bu yıl içinde yapılması planlanan tanıtım programları Ahmet Yesevi’nin Türkiye’de daha iyi tanınması ve anlaşılması için yetersiz de olsa bir fayda sağlamıştır. “Divan-ı Hikmet” Unesco tarafından korunmaya alınan tarihi bir “Divan-ı Hikmet” Nüshası’nın iki sayfası. Türk edebiyatı tarihinde “Divan-ı Hikmet”in önemi İslâmiyet’ten sonraki Türk Edebiyatı’nın daha önce yazılan Kutadgu Biliğ’den sonraki bilinen en eski örneklerinden biri ve tasavvufî Türk edebiyatının ilk eseri oluşundan daha fazla Türk dünyasında meydana getirdiği tesirlere dayanır (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı).

Anadolu ve hatta Rumeli’nin Türkleştirilmesinde çok önemli bir yeri olan Hoca Ahmet Yesevi’nin Türkistan’da olduğu kadar Türkiye’de bilinmemesi büyük bir eksikliklerdir. Divan-ı Hikmet önceleri yazma nüshalar şeklinde, daha sonraları ise basma tekniği ile

çoğaltılmıştır. Bilindiği kadarıyla geçen iki yüz yıl içinde on yedi kez Taşkent'te, dokuz kez İstanbul'da, beş kez Kazan'da ve birer kere de Buhara ve Kagan'da matbu olarak yayınlanmıştır. Yakın tarihlerde Türkiye'de "Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler" adı ile yetmiş adet hikmetten müteşekkil ve Prof. Dr. Kemal Eraslan tarafından hazırlanan bir eser T.C. Kültür Bakanlığı tarafından iki kez basılmıştır. Bu satırların yazarı tarafından hazırlanan ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayınlanan Divan-ı Hikmet'te ise yüz kırk üç adet hikmet yer almaktadır (Divan-ı Hikmet Türkiye Diyanet Vakfı yayınevlerinden temin edilebilir).

Türk Dünyası için önemli bir konum olan Yesevi Türbesi, 19. Yüzyıldan itibaren onarılmaya ve korumaya çalışılmıştır. Sovyetler Birliği döneminde de koruma altına alınan Türbe, 1978 yılında Hoca Ahmet Yesevi Türbesi olarak ziyarete açılmıştır. 1989 yılında da bölge, 'Tarihi Kültür Koruma Mıntıkası' olarak ilan edilmiştir. (Çay, 1999: s.8)

Türk Dünyası'nın ilgi odağı durumundaki Yesevi'nin adına Kazakistan'ın Türkistan şehrinde yapılan Türbe'nin restorasyon çalışmalarına Türkiye tarafından 1992 yılında başlamıştır. Restorasyonun 1994 yılında bitirilmesi planlandığı halde maalesef, çalışma uzun yıllar devam etmiştir. (Çay, 1999: s.10)

31 Temmuz 2000 yılında bitirilmesi için kaynak temini ve restorasyonu üstlenen firmanın çalışmalarının hızlandırması konusunda gerekli direktifler taraflara verilmiştir.

Türkiye'den binlerce kilometre uzaklıktaki Türklerin Atayurdu Kazakistan'da Türk Dünyası'nın önemli isimlerinden Yesevi Türbesi'ni restore etmesi Türkiye Cumhuriyeti Devlet için de gurur verici bir başarıdır.

Yesevi Türbesi, Mekke ve Medeni'den sonra Türk Dünyası'nın ikinci kutsal mekânıdır. Türbe, Türk kültürünün simgeleştiği, birlik ve beraberliğin, kardeşliğin vücut bulduğu bir kutlu mekândır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Araştırma Verilerinin Analizi

Anketler 15 Mart 2013 – 20 Mayıs 2013 tarihleri arasında ön uygulamaya (pilot çalışma) tutulmuştur. Anketler imkanlar elverdiği ölçüde karşılıklı görüşme yoluyla uygulanarak, katılımcıların ayrıntılı değerlendirmeleri alınmıştır. Pilot çalışma sırasında, anketlerdeki sorulan içeriği, anlaşılabilirliği gibi konularda herhangi bir sorun olmadığı anlaşılmıştır. Böylece, anket formunun geçerliliği sınanarak, toplanacak olan verilerin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır.

Elde edilen veriler SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences - Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) 16 programına aktararak analize tabi tutulmuştur. Katılımcıların demografik özelliklerini ve Kazakistan-Türkistan turizmine yönelik tutumlarını saptamak amacıyla frekans tablolarından faydalanılmıştır. Ayrıca araştırmanın amacına yönelik olarak çapraz tablolardan faydalanılmıştır.

Anket yoluyla elde edilen verilerin analize hazırlanması amacıyla şu işlemler yapılmıştır: Çok sayıda eksik veri içeren ve aşırı üç değerler bulunan anketler devre dışı bırakılmıştır. Herhangi bir kodlama hatası yapıp yapılmadığı tekrar gözden geçirilmiş, önemli derecede eksik veriye sahip anket kalıp kalmadığı da tekrar kontrol edilmiştir.

4.1.1 Kazakistan, Türkistan bölgesini ziyaret etmiş olup katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular

Tablo 6'de katılımcıların cinsiyet, milliyet, medeni durumu, yaş, gelir düzeyi, öğrenim durumu ve çalışılan sektöre göre frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar şu şekilde elde edilmiştir:

	Sosyo-Demografik Değişkenler	n	%
Cinsiyet	Erkek	27	35,5
	Kadın	49	64,5
Milliyet	Kazak	11	14,5
	Türk	60	78,9
	Rus	5	6,6
Yaş (yıl)	20 yaş ve altı	2	2,6
	21-29 yaş	39	51,3
	30-39 yaş	17	22,4
	40-49 yaş	8	10,5
	50-59 yaş	9	11,8
	60 yaş ve üstü	1	1,3
	Orta öğretim	1	1,3
	Önlisans	3	3,9

Öğrenim Durumu	Lisans	32	42,1
	Lisansüstü	40	52,6
Aylık Gelir Düzeyi	750 tl altı	22	28,9
	751-1000 tl	6	7,9
	1001-1500 tl	10	13,2
	1501-2000 tl	5	6,6
	2001-3000 tl	11	14,5
	3001 tl ve üzeri	22	28,9
Medeni Durum	Evli	33	43,4
	Bekar	43	56,6
Çalışılan Sektör	Kamu sektörü	28	36,8
	Özel sektör	13	17,1
	Emekli	2	2,6
	Öğrenci	33	43,4

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde % 35,5'i erkek, %64,5'i kadın, %57'si bekâr, %43'ü evli, milliyetleri bakımından incelendiğinde ise %78,9'unun Türk uyruklu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde % 51'i 21-29 yaş aralığında, %22'si 30-39 yaş aralığındadır. Öğrenim durumları incelendiğinde katılımcıların %53'ü lisansüstü, %42'si lisans düzeyinde eğitime sahiptir. Aylık gelir düzeyleri incelendiğinde ise %29'u 750 TL ve altı gelire sahipken, %29'u 3001 TL ve üstü gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Meslek grupları incelendiğinde ise katılımcıların % 43'ü öğrenciyken, %36,8'i kamu sektörü çalışanı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7 Kazakistan/Türkistan hakkındaki bilgiyi nereden edindiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Televizyondan izlemiştim	14	18,4
Giden arkadaşlarım var	14	18,4
Gazeteden okumuştum	1	1,3
Oradan gelen arkadaşlarım var	11	15,8
Kendim bulundum	35	46,1

Katılımcıların 'Kazakistan/Türkistan hakkındaki bilgiyi nereden edindiniz' sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde; %46'sının kendisinin giderek, %18,4'ünün televizyondan, %18,4'ünün giden arkadaşlarından bilgi edinerek, %15,8'inin oradan gelen

arkadaşlar sayesinde bilgi edinerek, %1,3'ünün ise gazeteler yoluyla bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6 Türkistan kelimesini duyduğunuzda ilk aklınıza ne gelmektedir? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Kazakistan	12	15,8
Petrol/Doğal gaz	4	5,3
Doğal güzellikler	1	1,3
Ahmet Yesevi türbesi	58	76,3
Türkmenistan	1	1,3

Katılımcıların 'Türkistan kelimesini duyduğunuzda ilk aklınıza ne gelmektedir' sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde %76,3'ü Ahmet Yesevi Türbesi, %15,8'i Kazakistan, %5,3'ü petrol/doğal gaz, %1,3'ü doğal güzellikler, %1,3'ü ise Türkmenistan yanıtını vermişlerdir.

Tablo 7 Türkistan'da nereleri ziyaret ettiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Müzeler	5	6,6
Arslan Baba	5	6,6
Ahmet Yesevi Türbesi	47	61,8
Ukaşa Ata	9	11,8
Club	2	2,6
Üniversite	3	3,9
Ağlayan Taş	5	6,6

Katılımcıların 'Türkistan'da nereleri ziyaret ettiniz' sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılanların %61,8'inin Ahmet Yesevi Türbesi'ni, %11,8'inin Ukaşa Ata'yı, %6,6'sının müzeleri, %6,6'sının Arslan Baba'yı, %6,6'sının ağlayan taşı, %3,9'unun üniversiteyi, %2,6'sının ise Türkistan'da yer alan çeşitli clubları ziyaret ettikleri tespit edilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde ziyaretçilerin daha çok kültür turizmi amaçlı Türkistan'a seyahat ettikleri söylenebilir.

Tablo 8 Türkistan’a Kaç Defa Gittiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Bir	34	44,7
İki	7	9,2
Üç	4	5,3
Dört	3	3,9
Beş ve üzeri	28	36,8

Katılımcıların ‘Türkistan’a kaç defa gittiniz’ sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılanların %44,7’si bir defa, %9,2’si iki defa, %5,3’ü üç defa, %3,9’u dört defa %36,8’i ise beş ve üzeri defa Türkistan’a seyahat ettikleri tespit edilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde Türkistan’a seyahat eden katılımcıların bir sonraki seyahat kararı alırlarken Türkistan’ı tercih etmedikleri söylenebilir.

Tablo 9 Türkistan’a Gitme Nedeniniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Dinlenmek	15	19,8
Eğlenmek	10	13,2
Okumak	12	15,8
Çalışmak	9	11,8
Ziyaret Etmek	30	39,5

Katılımcıların ‘Türkistan’a gitme nedeniniz’ sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, araştırmaya katılanların %39,5’i ziyaret etmek, %19,2’si dinlenmek, %15,8’i okumak, %13,2’si eğlenmek, %11,8’i ise çalışmak için Türkistan’a seyahat etmişlerdir.

Tablo 10 Türkistan’a Gitme Düşünceniz Nasıl Oluştı? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Seyahat acentesi tavsiyesi	9	11,8
Yazılı medya	3	3,9
Dost, arkadaş tavsiyesi	21	27,6
İnternet	21	27,6
Görsel medya	7	9,2
Üniversite tavsiyesi	3	3,9
Tesadüfen	12	15,8

Katılımcıların ‘Türkistan’a gitme düşünceniz nasıl oluştu’ sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, araştırmaya katılanların % 27,6’sı internet, % 27,6 ‘sı dost ve

arkadaş tavsiyesi, %15,8'i tesadüfen, %11,8'i seyahat acentesi tavsiyesi, %9,2'si görsel medya, %3,9'u üniversite tavsiyesi, %3,9'u ise yazılı medya sayesinde Türkistan bölgesine seyahat etme kararı aldıkları tespit edilmiştir.

Tablo 11 Daha Önce Türkistan Şehrini Kazakistan'da Olduğunu Biliyor muydunuz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Evet	63	82,9
Hayır	13	17,1

Katılımcıların 'daha önce Türkistan şehrini Kazakistan'da olduğunu biliyor muydunuz' sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, araştırmaya katılanların %82,9'unun gitmeden önce bildikleri, %17,1'inin ise, gitmeden önce bilgisi olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 12 Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da Olduğunu Biliyor muydunuz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Evet	69	90,8
Hayır	7	9,2

Katılımcıların 'Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da olduğunu biliyor muydunuz' sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, araştırmaya katılanların %90'8'i evet, %9,2'si ise hayır yanıtını vermişlerdir.

Tablo 13 Türkistan'da En Çok Gözünüze Çarpan Şey Nedir? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Ucuzluk	27	35,5
Temizlik	1	1,3
Tarihi ve doğal güzellikler anlamında çeşitlilik	36	47,4
Misafirperverlik	12	15,8

Katılımcıların 'Türkistan'da en çok gözünüze çarpan şey nedir' sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, araştırmaya katılanların %47,4'ünün tarihi ve doğal güzellikler, %35,5'inin ucuzluk, %15,8'inin misafirperverlik ve %1,3'ünün ise temizlik dikkatlerini çektikleri tespit edilmiştir.

Tablo 14 Ahmet Yesevi Türbesi’ni Ziyaret Ettiğinizde Neler Hissettiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:76)

İfade	n	%
Tarihe döndüm	20	26,3
Duygulandım	37	48,7
Etkilendim	10	13,2
Hayran kaldım	9	11,8

Katılımcıların ‘Ahmet Yesevi Türbesi’ni ziyaret ettiğinizde neler hissettiniz’ sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, araştırmaya katılanların %48,7’si duygulandıkları, %26,3’ü tarihe döndükleri, %13,2’si etkilendikleri, %11,8’si ise hayran kaldıkları tespit edilmiştir.

Tablo 15 Katılımcıların milliyetlerine göre Türkistan kelimesi duyulduğunda ilk akla gelen kavramın karşılaştırılması (n:76)

Milliyet	Türkistan kelimesini duyulduğunda ilk akla gelen kavram											
	Kazakist an		Petrol		Doğal güzellikler		Ahmet Yesevi Türbesi		Türkmenistan		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kazak	-	-	-	-	-	-	11	100,0	-	-	11	100,0
Türk	11	18,3	4	6,7	1	1,7	43	71,7	1	1,7	60	100,0
Rus	1	20,0	-	-	-	-	4	80,0	-	-	5	100,0
Toplam	12	15,8	4	5,3	1	1,3	58	76,3	1	1,3	76	100,0

Katılımcıların milliyetlerine göre Türkistan kelimesi duyulduğunda ilk akla gelen kavram karşılaştırıldığında, Kazak uyruklu katılımcıların tamamı Türkistan kelimesi duyulduğunda Ahmet Yesevi Türbesi ilk olarak akla gelmektedir. Türk uyruklu katılımcılar incelendiğinde ise %71,7’si Ahmet Yesevi Türbesi, % 18,3’ü Kazakistan, %6,7’si petrol, %1,7’si doğal güzellikler, %1,7’si ise Türkmenistan yanıtını vermişlerdir. Rus uyruklu katılımcılar incelendiğinde ise %80’i Ahmet Yesevi Türbesi yanıtını verirken, %1’i Kazakistan yanıtını vermişlerdir.

Tablo 16 Katılımcıların milliyetlerine göre Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da olduğuna ilişkin farkındalığın incelenmesi (n:76)

Milliyet	Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da bulunduğuna ilişkin farkındalık					
	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kazak	11	100,0	-	-	11	100,0
Türk	53	88,3	7	11,7	60	100,0
Rus	5	100,0	-	-	5	100,0
Toplam	69	90,8	7	9,2	76	100,0

Katılımcıların milliyetlerine göre Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da olduğuna ilişkin farkındalığın incelenmesi sonucunda Kazak ve Rus uyruklu katılımcıların tamamı Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da olduğunun farkındayken Türk uyruklu katılımcıların % 11,7'si Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da bulunduğunu daha önceden bilmedikleri tespit edilmiştir.

4.1.2. Kazakistan'da yaşayan katılımcıların demografik özellikleri ilişkin bulgular

Tablo 17'da katılımcıların cinsiyet, milliyet, medeni durumu, yaş, gelir düzeyi, öğrenim durumu ve çalışılan sektöre göre frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar şu şekilde elde edilmiştir:

Sosyo-Demografik Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Erkek	51	50,5
	Kadın	50	49,5
Milliyet	Kazak	72	71,3
	Türk	7	6,9
	Rus	9	8,9
	Diğer	13	12,9
Yaş (yıl)	20 yaş ve altı	7	6,9
	21-29 yaş	41	40,6
	30-39 yaş	20	19,8
	40-49 yaş	9	8,9
	50-59 yaş	21	20,8
	60 yaş ve üstü	3	3,0
Öğrenim Durumu	Lise	2	2,0
	Önlisans	9	8,9
	Lisans	50	49,5
	Lisansüstü	40	39,6
	50.000 ve altı	22	21,8

Aylık Gelir Düzeyi	51.000-80.000	24	23,8
	81.000-100.000	28	27,7
	100.000 ve üzeri	27	26,7
Medeni Durum	Evli	57	56,4
	Bekar	44	43,6
Çalışılan Sektör	Özel	31	30,6
	Kamu	33	32,7
	Öğrenci	33	32,7
	Emekli	4	4,0

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde %50,5'i erkek, %49,5'i kadın, %43,6'sı bekar, %56,4'ü evli, milliyetleri bakımından incelendiğinde ise % 71,3'ünün Kazak olduğu tespit edilmiştir Bunun yanı sıra % 6,9'unun Türk, % 8,9'unun Rus ve % 12,9'unun ise farklı milliyetlere sahip katılımcılar olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde % 40,6'nın 21-29 yaş aralığında, % 19,8'inin ise 30-39 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Öğrenim durumları incelendiğinde katılımcıların % 49,5'i lisans ve % 39,6'sı ise lisansüstü eğitime sahiptir. Aylık gelir düzeyleri incelendiğinde ise dağılımın birbirine oldukça yakın olduğu belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların % 21,8'i 50.000 ve altı gelire, % 23,8'i 51.000-80.000 gelire, % 27,7'si 81.000-100.000 gelire ve % 26,7'inin 100.000 ve üstü gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların Mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde % 32,7'sinin kamu sektöründe, % 30,6'sı özel sektörde, % 32,7'sinin öğrenci ve % 4'ünün de emekli olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 18 Yaşamak İçin Türkistan Dışında Bir Şehre Taşınmak İster misiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:101)

İfade	n	%
Evet	48	47,5
Hayır	53	52,5

Türkistan şehrinde yaşayan yerel halkın, Yaşamak için başka bir şehre taşınmak ister misiniz? sorusuna ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların % 47,5'inin başka bir şehre taşınma isteğinde olduğu, % 52,5'in ise başka bir şehre taşınmak istemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 19 Türkistan’a Gelen Turist Sayısı İle İlgili Değerlendirmelere İlişkin Bulgular (n:101)

İfade	n	%
Az	52	51,5
Orta	43	42,6
Çok	6	5,9

Katılımcıların Türkistan şehrine gelen turist sayısı ile ilgili değerlendirmeleri incelendiğinde, % 51,5’i gelen turist sayısını az, % 42,6’sı orta düzeyde ve % 5,9’u ise gelen turist sayısının çok yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 20 Türkistan’ın Tamamen Turizme Açılmasını İster misiniz? Sorusuna İlişkin Bulgular (n:101)

İfade	n	%
Evet	99	98,0
Hayır	2	2,0

Araştırmaya katılan katılımcıların Türkistan şehrinin tamamen turizme açılmasına ilişkin düşüncelerinin değerlendirilmesi incelendiğinde, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Türkistan’ın tamamen turizme açılması gerektiği yönünde görüş bildirdiği tespit edilmiştir.

Tablo 21 Türkistan’ın Tamamen Turizme Açılmasını İster misiniz Sorusuna Evet cevabı verenlerin nedenlerine İlişkin Bulgular (n:101)

İfade	n	%
Ekonomi canlanır	46	45,5
Tanıtım olur	23	22,8
İş potansiyeli artar	20	19,8
Diğer	5	5,0

Araştırmaya katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkistan şehrinin tamamen turizme açılması gerektiğini belirtmişlerdir. Tablo 44’de ise Türkistan’ın turizme açılması gerektiğinin nedenleri incelendiğinde, % 45,5’i ekonominin canlanacağı, % 22,8’i tanıtım yapılacağı, % 19,8’i iş potansiyelinin artacağı ve % 5’inin ise diğer nedenlerden dolayı turizme açılması gerektiğini belirtmişlerdir.

4.1.3. Kazakistan, Türkistan bölgesini ziyaret etmemiş katılımcıların demografik özellikleri ilişkin bulgular

Tablo 22'te katılımcıların cinsiyet, milliyet, medeni durumu, yaş, gelir düzeyi, öğrenim durumu ve çalışılan sektöre göre frekans dağılımlarına bakılmış ve sonuçlar şu şekilde elde edilmiştir:

	Sosyo-Demografik Değişkenler	n	%
Cinsiyet	Erkek	79	47,3
	Kadın	88	52,7
Milliyet	Kazak	25	15,0
	Türk	131	78,4
	Rus	11	6,6
Yaş (yıl)	20 yaş ve altı	22	13,2
	21-29 yaş	91	54,5
	30-39 yaş	32	19,2
	40-49 yaş	13	7,8
	50-59 yaş	6	3,6
	60 yaş ve üstü	3	1,8
Öğrenim Durumu	Orta öğretim	23	13,8
	Ön lisans	13	7,8
	Lisans	92	55,1
	Lisansüstü	39	23,4
Aylık Gelir Düzeyi	750 TL altı	58	34,7
	751-1000 TL	40	24,0
	1001-1500 TL	27	16,2
	1501-2000 TL	21	12,6
	2001-3000 TL	15	9,0
	3001 TL ve üzeri	6	3,6
Medeni Durum	Evli	47	28,1
	Bekar	120	71,9
Çalışılan Sektör	Özel	21	12,5
	Kamu	56	33,6
	Emekli	2	1,2
	Öğrenci	88	52,7

Kazakistan/Türkistan'a daha önce hiç gitmeyenler için yapılan araştırmadan elde edilen demografik özelliklere yönelik analiz sonuçları incelendiğinde, katılımcıların % 52,7'sinin kadın, % 47,3'ünün erkek, %71,9'unun bekar ve %28,1'inin evli olduğu görülmektedir. Sonuçlar katılımcıların milliyetleri bakımından incelendiğinde ise % 78,4'ünün Türk uyruklu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların % 54,5'i 21-29 yaş aralığında, %19,2'si 30-39 yaş aralığındadır. Elde edilen sonuçlara göre; katılımcıların %55,1'i lisans, %23,4'ü ise

lisansüstü düzeyinde eğitime sahiptir. Katılımcıların %34,7'sinin 750 TL ve altı, %24'ünün de 751-1000 TL aralığında bir aylık gelire sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 23 “Kazakistan/Türkistan hakkında bilginiz var mı?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Televizyonda izlemiştim	59	35,3
Giden arkadaşlarım var	26	15,6
Hayır, hiç duymadım	8	4,8
Gazeteden okumuştum	17	10,2
Oradan gelen arkadaşlarım var	57	34,1

Katılımcıların Kazakistan/Türkistan hakkında bilginiz var mı sorusuna ilişkin cevapları incelendiğinde %35,3'ünün ilgili yerleri televizyonda gördüğü, %34,1'inin arkadaşlarının bu yerlerde bulunduğu sonucuna varılmıştır. Yine, %15,6'sının arkadaşları bu yerlere gitmiş ve %10,2'sinin Kazakistan ve Türkistan hakkındaki bilgilere gazete okuyarak ulaşmış olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan katılımcıların %4,8'i ise daha önce Kazakistan ve Türkistan hakkında hiçbir bilgi duymadığı tespit edilmiştir.

Tablo 24 “1991 yılında Kazakistan’ı bağımsız ülke olarak tanıyan ülkenin Türkiye olduğunu biliyor muydunuz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Evet	88	52,7
Hayır	79	47,3

1991 yılında Kazakistan’ı bağımsız ülke olarak tanıyan ülkenin Türkiye olduğunu biliyor muydunuz? sorusuna ilişkin araştırma sonuçları incelendiğinde; katılımcıların %52,7'sinin bu soruya evet, %47,3'ünün ise hayır yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 25 “Türkistan kelimesini duyduğunuzda ilk aklınıza ne gelmektedir?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Kazakistan	31	18,6
Petrol/Doğal gaz	25	15,0
Doğal güzellikler	20	12,0
Ahmet Yesevi Türbesi	47	28,1
Türkmenistan	44	26,3

Türkistan kelimesini duyduğunuzda ilk aklınıza ne gelmektedir? sorusuna ilişkin araştırma sonuçları incelendiğinde; Türkistan kelimesini duyduğunda araştırmaya katılanların %28,1'inin aklına Ahmet Yesevi Türbesi, %26,3'ünün aklına ise Türkmenistan gelmektedir. Öte yandan; katılımcıların %18,6'sı Türkistan kelimesini duyduğunda akıllarına gelen ilk şeyin Kazakistan, %15'i Petrol/doğal gaz ve %12'si ise doğal güzellikler olduğunu belirtmiştir.

Tablo 26 “Ahmet Yesevi Türbesi’nin Kazakistan’da Türkistan şehrinde olduğunu biliyor muydunuz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Evet	92	55,1
Hayır	75	44,9

Ahmet Yesevi Türbesi’nin Kazakistan’da Türkistan şehrinde olduğunu biliyor muydunuz? sorusuna ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; araştırmaya katılanların %55,1'inin Ahmet Yesevi Türbesi’nin Kazakistan’da Türkistan şehrinde olduğunu bildiği, %44,9'unun ise bu soruya hayır yanıtını verdiği saptanmıştır.

Tablo 27 “Ahmet Yesevi Türbesi’ni Amir Timur’un yaptırdığını biliyor muydunuz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Evet	60	35,9
Hayır	107	64,1

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; 167 katılımcının %64,1'i Ahmet Yesevi Türbesi’nin Amir Timur tarafından yaptırıldığını bilmemektedir. Başka bir ifade ile katılımcıların yalnızca %35,9'u “Ahmet Yesevi Türbesi’ni Amir Timur’un yaptırdığını biliyor muydunuz?” sorusuna evet yanıtını vermiştir.

Tablo 28 “Hz. Muhammed (S.A.V.)’in hurmanı Ahmet Yesevi’ye vermesi için Arslan Baba’ya emanet ettiğini biliyor muydunuz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Evet	29	17,4
Hayır	138	82,6

Hız. Muhammed (S.A.V.)'in hurmanı Ahmet Yesevi'ye vermesi için Arslan Baba'ya emanet ettiğini biliyor muydunuz? sorusuna yönelik araştırma sonuçları incelendiğinde; araştırmaya katılanların %82,6'sının ilgili soruya hayır, %17,4'ünün ise evet yanıtını verdiği saptanmıştır.

Tablo 29 “Arslan Baba'nın 400 yıla yakın yaşadığını biliyor muydunuz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Evet	31	18,6
Hayır	136	81,4

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; katılımcıların %18,6'sı Arslan Baba'nın 400 yıla yakın yaşadığını bilirken, %81,4'ünün bu konu hakkında bilgisi yoktur.

Tablo 30 “Ahmet Yesevi'nin Hız. Muhammed (S.A.V.)'in yaşına geldikten sonra yer altında yaşadığını biliyor muydunuz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Evet	65	38,9
Hayır	102	61,1

Ahmet Yesevi'nin Hız. Muhammed (S.A.V.)'in yaşına geldikten sonra yer altında yaşadığını biliyor muydunuz? Sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde; katılımcıların %38,9'unun söz konusu soruya evet, %61,1'inin ise hayır yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 31 “Orta Asya'ya İslam'ı Ahmet Yesevi/Arslan Baba ve Ukaşa Ata'nın getirdiğini biliyor muydunuz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Evet	72	43,1
Hayır	95	56,9

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; katılımcıların %56,9'u Orta Asya'ya İslam'ın Ahmet Yesevi/Arslan Baba ve Ukaşa Ata tarafından getirildiğini bilmemektedir.

Tablo 32 “Ukaşa Ata'nın mezar taşının 30 metre olduğunu biliyor muydunuz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Evet	21	12,6
Hayır	146	87,4

Araştırmadan sonuçlarına göre; katılımcıların %87,4'ü Ukaşa Ata'nın mezar taşının 30 metre olduğunu bilmemektedir.

Tablo 33 “Ukaşa Ata'nın vücudunun Türkistan'da ve kafasının Mekke'de olduğunu biliyor muydunuz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Evet	21	12,6
Hayır	146	87,4

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; 167 katılımcının %12,6'sı Ukaşa Ata'nın vücudunun Türkistan'da ve kafasının Mekke'de olduğunu bildiği, %87,4'ünün ise bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 34 “Sorulan sorular neticesinde Kazakistan ve Türkistan hakkındaki düşünceniz nedir?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
İlgi çekici	41	24,6
Belki bir gün giderim	22	13,2
Mutlaka gitmek isterim	37	22,2
Hayranlık verici	23	13,8
Tarih deposu	44	26,3

Daha önce Türkistan'da hiç bulunmayanlara yönelik hazırlanan anket formunun sonunda, anket içerisinde yer alan bilgilendirici sorulardan sonra katılımcılara, Kazakistan ve Türkistan'a yönelik edindikleri düşünceleri sorulmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların %26,3'ü Kazakistan/Türkistan'ın tarih deposu olduğunu, %24,6'sı ilgi çekici olduğunu ve %22,2'si de mutlaka bu yerlere gitmek istediğini belirtmiştir. Diğer taraftan katılımcıların %13,8'inin söz konusu yerlerin hayranlık verici olduğunu düşündüğü ve %13,2'sinin ise belki bir gün giderim şeklinde düşündükleri saptanmıştır.

Tablo 35 “Türkistan'a tur düzenlense gitmek ister miydiniz?” sorusuna ilişkin bulgular (n:167)

İfade	n	%
Gitmeyi isterdim	95	56,9
Ekonomik nedenlerden dolayı gidemem	26	15,6
Mutlaka giderim	37	22,2
Gitmeyi düşünmüyorum	9	5,4

Araştırma bulgularına göre; Türkistan’a tur düzenlense, katılımcıların %56,9’unun gitmeyi istediği ve %22,2’sinin ise mutlaka gitmek istediği tespit edilmiştir. Öte yandan; 167 katılımcının %15,6’sı ekonomik nedenlerden dolayı gidemeyeceğini belirtirken sadece %5,4’ü Türkistan’a gitmeyi düşünmediğini belirtmiştir.

Tablo 36 Katılımcıların milliyetlerine göre Türkistan kelimesi duyulduğunda ilk akla gelen kavramın karşılaştırılması

Milliyet	Türkistan kelimesini duyulduğunda ilk akla gelen											
	Kazakistan		Petrol		Doğal güzellikler		Ahmet Yesevi Türbesi		Türkmenista n		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kazak	4	16	2	8	2	8	17	68	-	-	25	100,0
Türk	26	19,9	20	15,2	18	13,7	26	19,9	41	31,3	131	100,0
Rus	1	9	3	27	-	-	4	37	3	27	11	100,0
Toplam	31	18,6	25	15	20	11,9	47	28,2	44	26,3	167	100,0

Katılımcıların milliyetlerine göre Türkistan kelimesini duyduklarında akıllarına ilk gelen kavram karşılaştırıldığında, Kazak uyruklu katılımcıların %68’inin, Rus uyruklu katılımcıların %37’sinin ve Türk uyruklu katılımcıların %19,9’unun Türkistan kelimesini duyduklarında akıllarına ilk gelen şeyin Ahmet Yesevi Türbesi olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan Türk uyruklu katılımcıların yine %19,9’u Türkistan kelimesini duyduklarında Kazakistan ve Rus uyruklu katılımcıların %27’si ise Petrol ve doğal gaz kelimelerini hatırlamaktadırlar.

Tablo 37 Katılımcıların milliyetlerine göre Ahmet Yesevi Türbesi’nin Türkistan’da olduğuna ilişkin farkındalığın incelenmesi

Milliyet	Ahmet Yesevi Türbesi’nin Türkistan’da bulunduğuna ilişkin farkındalık					
	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kazak	23	92	2	8	25	100,0
Türk	63	48,1	68	51,9	131	100,0
Rus	6	54,5	5	45,5	11	100,0
Toplam	92	55,1	75	44,9	167	100,0

Katılımcıların milliyetlerine göre Ahmet Yesevi Türbesi’nin Türkistan’da olduğuna ilişkin farkındalığın incelenmesi sonucunda Kazak ve Rus uyruklu katılımcıların yarısından fazlası Ahmet Yesevi Türbesi’nin Türkistan’da olduğunun farkındayken Türk uyruklu

katılımcıların % 51,9'unun Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da bulunduğunu daha önceden bilmedikleri tespit edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç ve Öneriler

Bu tez çalışması, Türkiye'den Kazakistan'a yapılan seyahatlerin artması ve iki ülke arasında kültür yolunun geliştirilmesine yönelik strateji belirlemek amacıyla yapılmıştır. Tezin bir diğer amacı ise, Kazakistan halkının turistik amaçla seyahate çıkma konusunda genel yapısını ortaya koymak, Kazakistan'ın dış turizm talebinin gelişimini engelleyen sorunları belirlemek ve bu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri geliştirmektedir.

Bu amaç ile Kazakistan'a daha önce giden, daha önce hiç gitmeyen ve hali hazırda Kazakistan'da ikamet eden yerli halka anket uygulanmıştır. Kazakistan halkı dışındaki örneklem grubu için Türkiye'de anket uygulanmış olup, bu 3 gruptan toplamda 344 anket toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences- Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) 16 programına aktararak analize tabi tutulmuştur. Katılımcıların demografik özelliklerini ve Kazakistan-Türkistan turizmine yönelik tutumlarını saptamak amacıyla frekans tablolarından faydalanılmıştır. Ayrıca araştırmanın amacına yönelik olarak çapraz tablolardan faydalanılmıştır.

Analizden elde edilen sonuçlar bulgular kısmında daha önce Kazakistan/Türkistan'a gidenler, daha önce hiç gitmeyenler ve Kazakistan yerel halkı olmak üzere birbirini takip edecek şekilde verilmiştir.

Araştırmanın Kazakistan/Türkistan'a daha önce gidenlere yönelik analiz sonuçlarına göre; toplamda 76 katılımcının Kazakistan/Türkistan hakkında bilginiz var mı sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde %46'sının kendisinin gittiği, %18,4'ünün televizyondan izlediği, %18,4'ünün giden arkadaşlarından bilgi sahibi olduğu, %14,5'inin oradan gelen arkadaşlar sayesinde bilgi sahibi olduğu, %1,3'ünün gazeteler yoluyla bilgi sahibi olduğu, % 1,3'ünün ise daha önce hiç duymadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %76,3'ünün Türkistan kelimesini duyduğunda ilk aklına gelen şey Ahmet Yesevi Türbesi, %15,8'inin Kazakistan, %5,3'ünün petrol/doğal gaz, %1,3'ünün doğal güzellikler, %1,3'ünün ise Türkmenistan'dır. Bu sonuca göre, daha önce söz konusu bölgeye giden kişiler tez çalışması kapsamında ele alınan Ahmet Yesevi Türbesi ile Türkistan şehri hakkında kolaylıkla bağlantı kurabilmektedirler.

Araştırma sonuçlarına göre; katılımcıların %61,8'inin Türkistan'a olan ziyaretlerinde Ahmet Yesevi Türbesi'ni ziyaret ettikleri görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde ziyaretçilerin daha çok kültür turizmi amaçlı Türkistan'a seyahat ettikleri söylenebilir. Katılımcıların Türkistan'a kaç defa gittiniz sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılanların %44,7'sinin ilk kez ve %36,8'inin ise beş ve üzeri defa Türkistan'a seyahat ettikleri görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde Türkistan'a seyahat eden katılımcıların bir sonraki seyahat kararı alırlarken Türkistan'ı tercih etmedikleri söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise; katılımcıların %39,5'inin ziyaret amacıyla, %19,2'sinin dinlenmek için, %15,8'inin okumak için, %13,2'sinin eğlenmek amacıyla, %11,8'inin ise çalışmak için Türkistan'a seyahat ettikleri saptanmıştır. Buna göre; katılımcıların %11,8'i hariç hepsinin Türkistan'a gitme nedeni turizm aktiviteleri ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılıdır. Yine, katılımcıların % 27,6'sının internet, % 27,6 'sının dost ve arkadaş tavsiyesi, %15,8'inin tesadüfen, %11,8'inin seyahat acentesi tavsiyesi, %9,2'sinin görsel medya, %3,9'unun üniversite tavsiyesi, %3,9'unun ise yazılı medya sayesinde Türkistan bölgesine seyahat etme kararı aldıkları tespit edilmiştir. Bu sonuca göre; sosyal medyanın ve daha önce gidip gelen yakınların potansiyel ziyaretçilerin Türkistan bölgesine ziyaret kararı almalarındaki etkileri oldukça önemli düzeydedir.

Kazakistan'ı daha önce ziyaret edenlere yönelik olarak yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde; katılımcıların %82,9'unun gitmeden önce Türkistan'ın Kazakistan'da bulunduğunu bildikleri, %17,1'inin ise gitmeden önce bu bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre; destinasyonlar ile ilgili tanıtım ve bilgilendirme amaçlı pazarlama faaliyetlerinin kişiler üzerindeki etkisinin ne kadar önemli olduğu söylenebilir. Bu durum katılımcılara yöneltilen, Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da olduğunu biliyor muydunuz sorusu ile de ortaya çıkmıştır. Öyle ki araştırmaya katılanların %90'8'i Ahmet Yesevi Türbesi'nin daha bölgeyi ziyaret etmeden Türkistan'da olduğunu bilmekte oldukları tespit edilmiştir.

Bir destinasyonun sahip olduğu doğal ve tarihi jeo ekonomik varlıklar, o destinasyonun bilinirliğine ve imajına olumlu yönde etki yapmaktadır (Ünlüöner, vd, 2007:64). Bu bağlamda Türkistan bölgesinde bulunan Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan bölgesinin bilinirliğini arttırdığı söylenebilir. Türkiye'de Mevlana anma törenleri olarak bilinen Şeb-

i Aruz törenlerine benzer Ahmet Yesevi'ye yönelik bölgede düzenlenecek olan festival ve törenler bölgeye olan turistik talebin artmasını sağlayacaktır.

Katılımcıların Türkistan'a giderken herhangi bir sorun yaşadınız mı sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılanların %65,8'i sorun yaşadıklarını belirtirken, %34,2'si herhangi bir sorunla karşılaşmadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların Türkistan'a giderken hangi sorunla karşılaştınız sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılanların %52'si ulaşım, %24'ü hizmet, %20'si yiyecek içecek, %2'si konaklama ve %2'si tur programında sorun yaşamışlardır. Bu durum bölgeye gelmek isteyen kişilerin ulaşım problemi yaşadıklarını ve bu durumun hafızalarında yer edindiğinin göstergesidir. Daha önce yukarıda belirtilen katılımcıların Kazakistan'ı tekrar etmeme durumlarında yaşadıkları bu tarz problemlerin etkisinin olabileceğini söylemek mümkündür.

Katılımcılara yöneltilen, sorunlarını şikayet ettiklerinde ne kadar sürede çözüme ulaştırıldı sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılanların % 74'ü çözüme ulaştırılmadı yanıtını vermişlerdir. Bu durum pazarlama ve imaj açısından oldukça negatif bir etki yaratabilecek ciddi bir sorun olarak görünmektedir. Bölgeyi ziyarete gelen turistlerin yaşadıkları problemlerle ilgilenen ve çözümlemeye çalışan ciddi ve resmi bir yapılanmanın oluşturulması önemli görülmektedir.

Katılımcıların Türkistan'da en çok gözünüze çarpan şey nedir sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılanların %47,4'ünün tarihi ve doğal güzellikler, %35,5'inin ucuzluk, %15,8'inin misafirperverlik ve %1,3'ünün ise temizlik dikkatlerini çektikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların Türkistan'da yerli halkla iletişim kurmakla zorladınız mı sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılanların %73,7'sinin iletişim kurmakta zorluk yaşamadıkları, %26,3'ünün ise iletişimde zorlandıkları tespit edilmiştir.

Katılımcıların Türkistan'da hayat pahalılığı geldiğiniz yere kıyasla nasıl sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde genel anlamda fiyatların geldikleri bölgeye göre %52,6'sı ucuz, %34,2'si çok ucuz, %9,2'si aynı, %3,9'u ise pahalı yanıtını vermişlerdir. Bu durum maddi kaygıları olan kesimin bölgeyi ziyaretlerinde pozitif etki yaratabilecek bir faktör olarak görünmektedir.

Katılımcıların Ahmet Yesevi Türbesi'ni ziyaret ettiğinizde neler hissettiniz sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılanların %48,7'si duygulandıkları, %26,3'ü tarihe döndükleri, %13,2'si etkilendikleri, %11,8'si ise hayran kaldıkları tespit edilmiştir.

Katılımcıların milliyetlerine göre Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da olduğuna ilişkin farkındalığın incelenmesi sonucunda Kazak ve Rus uyruklu katılımcıların tamamı Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da olduğunun farkındayken Türk uyruklu katılımcıların %11,7'si Ahmet Yesevi Türbesi'nin Türkistan'da bulunduğunu daha önceden bilmedikleri tespit edilmiştir.

Daha önce Kazakistan'ı hiç ziyaret etmeyenler yönelik hazırlan soru formu Türkiye sınırları içerisinde toplamda 167 katılımcıya uygulanmıştır. Bu uygulamadan elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların Kazakistan/Türkistan hakkında bilginiz var mı sorusuna ilişkin cevapları incelendiğinde %35,3'ünün ilgili yerleri televizyonda gördüğü, %34,1'inin arkadaşlarının bu yerlerde bulunduğu sonucuna varılmıştır. Yine, %15,6'sının arkadaşları bu yerlere gitmiş ve %10,2'sinin Kazakistan ve Türkistan hakkındaki bilgilere gazete okuyarak ulaşmış olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan katılımcıların %4,8'i ise daha önce Kazakistan ve Türkistan hakkında hiçbir bilgi duymadığı tespit edilmiştir. Buna göre, yine sosyal medya ve daha önce ilgili bölgede bulunan yakınların etkisinin öneminden bahsetmek mümkündür.

Daha önce bölgede bulunmayan katılımcıların Türkistan kelimesini duyduğunuzda ilk aklınıza ne gelmektedir? sorusuna ilişkin araştırma sonuçları incelendiğinde; Türkistan kelimesini duyduğunda araştırmaya katılanların %28,1'inin aklına Ahmet Yesevi Türbesi, %26,3'ünün aklına ise Türkmenistan'ın geldiği görülmektedir. Öte yandan; katılımcıların %18,6'sı Türkistan kelimesini duyduğunda akıllarına gelen ilk şeyin Kazakistan, %15'i Petrol/doğal gaz ve %12'si ise doğal güzellikler olduğunu belirtmiştir. Buna göre; araştırmaya katılanların yine önemli bir kısmı Ahmet Yesevi Türbesi ve Türkistan hakkında bağlantı kurabilirken, azımsanmayacak bir kısmı ise bölgenin sahip olduğu doğal ve coğrafik konumundan kaynaklanan ekonomik değerlerini hatırlamaktadır.

Ahmet Yesevi Türbesi'nin Kazakistan'da Türkistan şehrinde olduğunu biliyor muydunuz? sorusuna ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; araştırmaya katılanların %55,1'inin Ahmet Yesevi Türbesi'nin Kazakistan'da Türkistan şehrinde olduğunu bildiği, %44,9'unun ise bu

soruya hayır yanıtını verdiği saptanmıştır. Buna göre; çalışmaya konu olan Ahmet Yesevi Türbesi'nin Kazakistan'da Türkistan şehrinde olduğu katılımcıların neredeyse yarısı tarafından bilinmemektedir. Bu söz konusu destinasyona yönelik hali hazırda uygulanan ya da uygulanması planlanan pazarlama girişimlerinin tekrar gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; 167 katılımcının %64,1'i Ahmet Yesevi Türbesi'nin Amir Timur tarafından yaptırıldığını bilmemektedir. Başka bir ifade ile katılımcıların yalnızca %35,9'u "Ahmet Yesevi Türbesi'ni Amir Timur'un yaptırdığını biliyor muydunuz?" sorusuna evet yanıtını vermiştir. Buna göre, aslında katılımcıların Ahmet Yesevi Türbesi'ni tanıdığı ve hakkında bazı ayrıntıları bilmektedir. Ancak muhtemel bazı pazarlama hatalarından ya da eksikliklerinden dolayı söz konusu türbenin bulunduğu bölge hakkında bilgi eksikleri yaşadıkları söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; katılımcıların %18,6'sı Arslan Baba'nın 400 yıla yakın yaşadığını bilirken, %81,4'ünün bu konu hakkında bilgisi yoktur. Yine Ahmet Yesevi'nin peygamberimizin yaşına geldikten sonra yer altında yaşadığını biliyor muydunuz? Sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde; katılımcıların %38,9'unun söz konusu soruya evet, %61,1'inin ise hayır yanıtını verdiği tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; katılımcıların %56,9'u Orta Asya'ya İslam'ın Ahmet Yesevi/Arslan Baba ve Ukaşa Ata tarafından getirildiğini bilmemektedir. Diğer taraftan, araştırmadan sonuçlarına göre; katılımcıların %87,4'ü Ukaşa Ata'nın mezar taşının 30 metre olduğunu bilmemektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; 167 katılımcının %12,6'sı Ukaşa Ata'nın vücudunun Türkistan'da ve kafasının Mekke'de olduğunu bildiği, %87,4'ünün ise bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığı tespit edilmiştir. Tüm bu sonuçlar incelendiğinde, bölgeyi ilgilendiren tarihi ve kültürel bilgilerin, sınır dışına ulaştırılmasında ciddi problemlerin olduğunu söylemek mümkündür. Bu tarz bilgilerin görsel, sözlü ya da yazılı çeşitli kaynaklar ile küresel tanıtımının yapılması ve potansiyel ziyaretçilere ulaştırılması ciddi bir konu olarak görülmektedir.

Daha önce Türkistan'da hiç bulunmayanlara yönelik hazırlanan anket formunun sonunda, anket içerisinde yer alan bilgilendirici sorulardan sonra katılımcılara, Kazakistan ve Türkistan'a yönelik edindikleri düşünceleri sorulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların %26,3'ü Kazakistan/Türkistan'ın tarih deposu olduğunu, %24,6'sı ilgi çekici olduğunu ve %22,2'si de mutlaka bu yerlere gitmek istediğini belirtmiştir. Diğer taraftan

katılımcıların %13,8'inin söz konusu yerlerin hayranlık verici olduğunu düşündüğü ve %13,2'sinin ise belki bir gün giderim şeklinde düşündükleri saptanmıştır.

Araştırma bulgularına göre; Türkiye'den Türkistan'a tur düzenlense, katılımcıların %56,9'unun gitmeyi istediği ve %22,2'sinin ise mutlaka gitmek istediği tespit edilmiştir. Öte yandan; 167 katılımcının %15,6'sı ekonomik nedenlerden dolayı gidemeyeceğini belirtirken sadece %5,4'ü Türkistan'a gitmeyi düşünmediğini belirtmiştir.

Kazakistan'ın 2012 senesinin istatistiklerine göre 2013 yılının %11 daha yükseldiğini göstermektedir. 6,8 milyon kişiye ulaşan sayının çoğunluğunun BDT ülkelerinden – Özbekistan, Rusya ve Kırgızistan, yabancı ülkelere gelen – Çin, Türkiye ve Alman vatandaşları ilk sıralarda (<http://radiotochka.kz/3106-dinamika-razvitiya-turizma-v-kazahstane-infografika.html>)

Zaman rüzgarı değişik esebilir. Hayat büyük bir uçsuz bucaksız denizdir; bazen sakin olur, bazen üst-üste gelen dalgalarla kabarır. Kazak milleti, karışık tarih akışında bin kez ölmüş, bin kez dirilmiş, ama kendi dünyasını kendisi imar ederek, çok zor dönemler geçirmesine rağmen aslını, dinini, dilini, örf-adetlerini kaybetmeden, insanlık tarihinde kendine özgü yeri olan kültürünü oluşturmayı başarabilen millettir. Kazak milletinin tarihi ile Türkistan şehrinin tarihi adeta bütünleşmiştir.

Eski Turan'ın eşiği ile beşiği olan Türkistan, Orta Asya'daki Sır Derya (Seyhun) nehri etrafında yerleşmiş eski çağ kültür merkezlerinden biri olmuştur, bütün Türk halklarının manevi kültür merkezi olarak meşhur mesken haline gelmiş olması herkesçe bilinmektedir. 6. yüzyılda Türk Kağanlığı'nın Türkistan'ın gelişmesine böyle bir merkez haline gelmesine doğrudan katkısı olmuştur.

Türk halkları, İslam'ı doğru anlamasında ve bu anlayış temelinde gerçek İslam'ı yaşamada, özellikle Türk dilinin zenginliği ve derinliği onun canlanarak daha geniş yayılmasında payı fevkalade büyük olan ulu atamız Ahmet Yesevi'ye borçludur.

Türklerin Anadolu'da, Rumeli'de yerleşmelerine, kök salarak yeşermesine, Türk devletleri olarak oluşmasına Ahmet Yesevi'nin ve Onun yoluna devam ettiren mutasavvıf – dervişlerin, Osmanlı Devleti'nin manevi temellerini oluşturan onun talebeleri Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Yunus Emre gibi ulemalarına Türkiye tarihinde yerleri de farklıdır.

Ahmet Yesevi'nin Türk dünyasının ortak mirası, manevi birleştiricisi olduğu söylenebilir. Ender şahıslarındandır ve büyük hocasıdır. Bütün Türk dünyasının birbiriyle tekrar kavuşmasında 'ulu ata' adı, onun fikirleri ile görgüsü yaklaşımcı, birleştirici semboller olarak kullanılmaktadır.

Bunun gibi Ahmet Yesevi'nin Türkistan'daki Türbesi, Türk dünyasının kalbi, en önemli sığınacak yeri haline gelerek, Doğu'nun orta çağ mimari sanatının incisidir.

Türbe ilk yapıldığı haliyle altı yüzyıl boyu korunmuştur, Türbe depremi de, güneşin sığağını, kışın soğuğunu, top saldırısını geçirmiştir ve birkaç kez de bakımsız kalmıştır. Bunlar türbenin dayanıklılığı ile mimarisinin sınavı olmuştur. Ne yazık ki, zaman ve doğa etkilerinin izleri de belli olmaktadır.

Bu tez araştırması kapsamında ilk olarak Kazakistan ülkesinin ve Türkistan şehrinin bilinirliği araştırılmıştır. Çalışmanın temel amacı Türkiye-Kazakistan arasında bir turizm güzergâhı oluşturmak olduğundan; öncelikle Türkiye'de yaşayıp daha önce Kazakistan'ı ziyaret eden ve daha önce hiç Kazakistan'a gitmeyen halka Kazakistan/Türkistan hakkındaki bilgilerini ölçmeye yönelik anket uygulanmıştır. Anket formunda çalışmanın başlığında da yer aldığı üzere Türkiye-Türkistan turizm güzergâhının temel unsurunu oluşturan Ahmet Yesevi Türbesi'ne yönelik sorulara yer verilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, gerek Türkiye'de yaşayıp daha önce Kazakistan'a giden ve gerekse daha önce hiç Kazakistan'da hiç bulunmayan katılımcıların büyük bir çoğunluğu, Türkistan kelimesini duyduklarında ilk akıllarına gelen şeyin Ahmet Yesevi Türbesi olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda bu tez çalışması kapsamında Türkiye-Türkistan güzergâhına dahil edilmesi gereken temel destinasyonun Ahmet Yesevi Türbesi olarak belirlenmesinin doğru bir karar olduğunu söylemek mümkündür. Bu sonucun da etkisiyle oluşturulan turizm güzergâhı örneği, öneriler kısmında verilmiştir.

Çalışma, Türkiye-Kazakistan arasında kültür rotası oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu doğrultuda Kazakistan turizmi gelişecek ve ülkeye döviz girdisi sağlanabilecektir. Kazakistan turizm açısından önemli destinasyonlara sahip olmasına rağmen tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği ve ülkede turizme yeteri kadar önem verilmemesi Kazakistan'ın turizm açısından hak ettiği değeri görmesini engellemektedir. Türkiye'den Kazakistan'a düzenlenecek turlar neticesinde Türk halkında bir farkındalık oluşturulmalı ve iki ülke arasında var olan iyi ilişkiler turizme de yansıtılmalıdır. Bu kapsamda Türkiye'den Kazakistan'a yönelik kültür turu aşağıdaki şekilde düzenlenebilir.

1. İlk güzergâhımız Antalya – Şımkent – Antalya (yazın charter uçakları ile) ve İstanbul – Şımkent – İstanbul (regüler uçağı: ilkbahar ve sonbahar)

1.gün – Karşılama Şımkent Havalimanı

- Otele yerleşme
- Dinlenme
- Şehir turu

2.gün – Sayram turu

- İbrahim dede mezarı
- Karaşş ana mezarı
- Otrar kalaşığı
- Arslan Baba mezarı (hayvan adamak)
- Konaklama

3.gün – Türkistan’a yolculuk

- Otele yerleşme
- Ahmet Yesevi Türbesi
- Ahmet Yesevi Hilveti
- Türkistan Müzesi
- Boş zaman

4.gün – Ukaşşe dede mezarına ziyaret

- Şımkente dönüş

Toplam tur programı ücreti: 1500-1700 usd

İkinci güzergahımızı turistlere alternatif olarak sunulmaktadır. Antalya – Almaty – Şımkent – Antalya (yazın charter uçakları ile) ve İstanbul – Almaty – Şımkent – İstanbul (regüler uçağı: ilkbahar ve sonbahar).

1.gün – Karşılama Almatı havalimanı

- Otele yerleşme
- Dinlenme
- Akşam turu

2.gün – Almatı turu

- Medeo
- Şımbulak
- Kok-Tobe
- Merkez müzesi

3.gün ve 4.gün – Kolsai gölü (çadır ev yaşamında)

5.gün – Türkistan’a yolculuk

6.gün - Sayram turu

- İbrahim dede mezarı
- Karaşas ana mezarı
- Otrar kalası
- Arslan Baba mezarı (hayvan adamak)

7.gün – Türkistan’a yolculuk

- Otele yerleşme
- Ahmet Yesevi Türbesi
- Ahmet Yesevi Hilveti
- Türkistan Müzesi
- Boş zaman

8.gün – Ukaşşe dede mezarına ziyaret

- Şımkente dönüş

Toplam tur program ücreti: 2000 usd

(Fiyatlar grup taleplerine geçerlidir).

Çalışma kapsamında ayrıca şu önerilerde getirilebilir:

- Kazakistan halkı turizm konusunda bilinçlendirilmelidir. Bunun için gerek yerel yönetimlerin gerekse Kazakistan hükümetinin halka turizm konulu seminerler düzenlemelidir.
- Kazakistan’ın turizm potansiyeli olmasına rağmen yeni yatırımların olmaması turizmin önünde engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda yatırımcılar teşvik edilmeli ve turistik destinasyonlara yönelik olan yatırımlar artırılmalıdır.
- Kazakistan turizmüne yönelik bir tanıtım filmi hazırlanmalı, Türkiye’deki insanları Kazakistan’a çekebilecek görsel öğelerden faydalanılmalıdır.
- Kazakistan ve Türkiye arasındaki kardeşlik bağından faydalanılmalı ve fuarlarda ya da yapılan tanıtım faaliyetlerinde bu olguya dikkat çekilmelidir.

Her ne kadar iç turizm bugüne kadar Kazakistan’da çok fazla önem verilen bir alan olmasa da, doğal ve kültürel değerlerin öğrenilmesi ve sevilmesi; az gelişmiş bölgelerin ekonomik yönden canlanması; gelirin az gelişmiş bölgelere yayılması açısından önem taşıyor.

Bu çalışmanın son cümleleri olarak Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Nursultan NAZARBAYEV’in Türkiyeli kardeşlerine hitap etmesi tam yerinde olacaktır: “Kazakistan sizin ata yurdunuz. İlk Türk Hakanlığı 535’te burada kuruldu. Oğuzlar’ın batıya göçünden sonra arkada bizler kaldık”.

Turistik bir cazibeye sahip olan Türkistan şehri Orta Asya’nın kalbine dönüşeceği umudu beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Adenova, A. (2013). Uluslararası Turizm Fuarlarının Kazakistan Turizmine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı*, İstanbul.
- Akimov, Z. (2010). Etnik Turizm ve Kazakistan'da (Astana'da) Bir Butik Otel Projesi Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı*, İstanbul.
- Alaca, B. A. (1997). Turizm Politikası, Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, Sorunları ve Çözüm Önerileri, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Amreyev, B. (2011). Dönemimizde Kazakistan Türkiye İlişkileri ve Türk Dünyası, *Hayat Yayın Grubu*, İstanbul.
- Andaç, F. (2004). Turizm Hukuku. *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Bahar, O. & Kozak, M. (2005). Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik, *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Bahar, O. & Kozak, M. (2005) Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik. *Detay Yayıncılık*. Ankara
- Baloglu, S. & Uysal, M. (1996). Market Segments of Push and Pull Motivations: A Caronical Correlation Approach, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 8(3), 32-38.
- Bartold, B. B. (1963). Otçet o Poezdke v Sredniu Azius Nauçnoi Tseliu, *T. 4*, Moskova.
- Barutçugil, (1984). İsmet Sabit. Turizm işletmeciliği. *Uludağ Üniversitesi Basımevi*.
- Baypakov, K. & Arnabay, N. (1992). Ulı Jibek Jolı Jane Ortağasırlık Kazakstan Almatı, Kazakstan.
- Bazarova, F. (2002). Kazakistan'ın Dış Politikası, *Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Bice, H. (2012). Türkistan Rüyası, *Bizim Büro Basımevi*, Ankara.
- Bice, H. (2011). Pir-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevi, *İnsan Yayınlar*, İstanbul.

- Bir, A. A. (1999). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları*.
- Büyüköztürk, Ş. & Diğerleri (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, (*Altıncı Baskı*), *Pegem Akademi*, Ankara.
- Correia, A. do Valle, P. & Moço, C. (2007). Why People Travel to Exotic Places, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 1(1), 45-61.
- Çakan, V. (2009). Orta Asya Türk Tarihinin Kaynakları. *Binyıl Yayınevi*, Ankara.
- Çımat, A. & Bahar, O. (2003). „Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme“ *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 3 (6), 1-18.
- Deliömeroğlu, Y. (2003). Türkistan Yesevi’nin şehri Yesi’ye Dair. *Alternatif Yayınları*, Ankara.
- Demirkol, Ş. & Oktay, K. (2004). Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar, *Sakarya Kitapevi*, Sakarya.
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013). *Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, OCAK 2006*, Ankara, <http://plan9.dpt.gov.tr/oik49-turizm/49turizm.pdf> (27 Haziran 2007).
- Dinler, Z. (1995). İktisada Giriş, *Ekin Yayınları*, Bursa.
- Doğanay, H. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası, *Çizgi Kitabevi Yayınları*, İzmir.
- Doljenko, G. P. (1988). Çarlık Rusya ve SSCB’de Turizmin Tarihi Seyri, Rostov-na-Donu.
- Erol, M. (2003). Turizm Pazarlaması, Bursa.
- Evliyaoğlu, S. (1994). Türkiye Turizm Coğrafyası ve Türkiye Coğrafyasının Ana Hatları, *Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi*, Ankara.
- Fodness, D. & Murray, B. (1997). Tourist Information Search, *Annals of Tourism Research*, 24(3), 503-523
- Glukhovtsev, İ. & Yermekbayeva, L. (2001). Integrating Biodiversity In to The Tourism Sector: *Best Practice and Country Case Studies KAZAKHSTAN Biodiversity Planning Support Programme (BBSP)*.

- Gursoy, D. & Mccleary, K. W. (2004). Travelers' Prior Knowledge and Its Impact on Their Information Search Behavior. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 28(1), 66-94.
- Gülcan, B. (2010). Türkiye’de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaştırma İhtiyacı, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 99-120.
- Gürsoy, S. (2004). Merkezi İdare ve Yerel Yönetimler Açısından Bölgesel Turizm Planlaması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara.
- Güzel, A. (2008). Ahmed Yesevi’nin Fakr-Name’si Üzerine Bir İnceleme. *Öncü Basımevi*. Ankara.
- Huybers, T. & Bennett, J. (2003). Environmental Management and the Competitiveness of Nature-Based Tourism Destinations. *Environmental and Resource Economics*, 24(3), 213-233.
- İbragimov, B. (2003). İpek Yolu İnci Projesi, *Ahıska Türkleri Derneği’nin Dergisi*, Almatı.
- İmanaliev, B. (2003). Almaty – The Centre of Tourism on Kazakhstan; Guide to Kazakhstan, *Baur Publishing House*, Almaty.
- İnal M. E. & İri R. & Sezgin M. (2010). “Turizm İşletmelerinde Tutundurma Faaliyetlerinin Belirmesine Yönelik Bodrum Yöresinde Bir Araştırma”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (14), 285-308.
- İsmail, Z. (2002). Kazak Türkleri, *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara.
- Dinçer (İstanbullu), F. & Muğan Ertuğral, S. (2005). Kazakistan’ın Turizm Potansiyelini Belirleme ve Türk-Kazak Turizm İlişkilerini Güçlendirmeye Yönelik Bir Alan Çalışması, Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Birinci Türk Dünyası Turizm Kurultayı, *UTKÜ Yayını*, Türkistan.
- Jones Ursula (1995). Kat Hizmetleri Ve Önbüro, *Ajans-Türk Matbaacılık SanayiAş.*, Ankara.
- Kaliyeva, G. (2005). Organizatsionno - Ekonomiçeskiye Aspektı Formirovanya Mejdunarodnogo Turizma v Kazakhstane, *İktisat Bilimleri Adayının Araştırma Görevlisi Tezinin Özetli Otoreferatı*, Almatı.

- Kara, A. & Yeşilot, O. (2011). Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan, İstanbul.
- Karaman, S. (1998). Balıkesir Bölgesi Turizm Arz-Talep İncelemesi ve Turizm Geliştirilmesi İçin Bir Model Önerisi, *Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Balıkesir.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (18. baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kazakhstan Tourism Association, (2009). Tourism of Kazakhstan's Regions.
- Kazakistan İstatistik Acentesi, (2009). Regionı Kazakhstana, Astana.
- Kazakistan Ülke Bülteni, (2012). DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu).
- Kazakistan Ülke Bülteni, (2013). DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu).
- Kazakistan Ülke Raporu, (2009). T.C. Başbakanlığı Dış Ticaret Müsteşarlığı, İGEME.
- Kesici, K. (2003). Dün, Bugün ve Hedefteki Kazakistan, *IQ Kültür Sanat Yayıncılık*, İstanbul.
- Kırcaali, G. (1999). *Bilim ve Araştırma*, (Editör: A. A. Bir), *Sosyal Bilimlerde Araştırma*.
- Kostak, D. (2007). "Turizm Hareketleri: Türkiye Örneği Üzerinden Sağlık Turizmi", *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kozak, A. M. (1998). Otel İşletmelerinde Kat Hizmetleri Yönetimi, Ankara.
- Kozak, M. (2002). Comparative Analysis of Tourist Motivations by Nationality and Destinations, *Tourism Management*, 23 (3), 221-232.
- Kozak, M., Kozak, M. A. ve Kozak, M. (2000). Genel Turizm İlkeler Kavramlar, *Detay Yayın*, Ankara.
- Kozak, N. (2012). Genel Turizm Bilgisi, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi
- Kozak, N., Kozak, M.A. & Kozak M. (2001). Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar, *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Kurnaz, A. & Kılıç, B. (2010). "Alternatif Turizm ve Ürün Çeşitliliği Oluşturmada Ekolojik Çiftlikler: Pastoral Vadi Örneği", *İşletme Araştırmalar Dergisi*. 2 (4). 39-56. Muğla.
- Mamanova, M. Sadyrova, S. Tüfekcioğlu, H. (2013). Social Aspects of Tourism Formation

- Mısırlı, (2003). I. Seyahat Acenteciliği ve Tur Operatörlüğü. *Detay Yayınları*.
- Mili Ansiklopedi. Kazakistan, 5.cilt, Astana.
- Mukhitdinova, A. (2009). Turizmin Kazakistan Ekonomisindeki Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı*, İstanbul.
- Nakatkov, Y. S. (2001). İstoria Turizma Kazahstana, Almatı.
- Nazarbayev, N. (1991). Adilettiñ ak jolı, Almatı.
- Nazarbayev, N. (2012). Kazakistan Yolu, Ankara.
- Nikitinskiy, E. & Vukolov, V. (2002). Formirovaniye İndustrii Turizma Desyatiletıya Gosudarstvennoy Nezavisimosti Kazakhstana, *Teoriya i Metodika Fiziçeskoy Kulturi Dergisi*, Sayı 1, Almatı.
- Nurmuhammedoğlu, N. B. (1993). Hoca Ahmet Yesevi Türbesi, *Türk Eximbank Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara.
- Ogienko, N. A. (2006). Turizm, Kak Sredstvo Poznania Sobstvennoi Civilizacii, Problemy, Puti Reshenia, *Materialy Nauchnoy Konferencii*, Astana.
- Olalı, H. Timur, A. (1998). Turizm Ekonomisi, *Ofis Ticaret Matbaacılık Şirketi*, İzmir.
- Olalı, H. ve Timur, A (1986). Turizm Türk Ekonomisindeki Yeri, İzmir Afis Tic. Mat. San. Ltd. Şti., İzmir.
- Özgüç, N. (1998). Turizm Coğrafyası, Özellikler, Bölgeler, *Çantay Kitabevi*, İstanbul.
- Pyharev, A., Zholdasbekov, A & Mamadiyarov, M. (1998). Kazakistan'da Turizm Faaliyetlerinin Örgütsel-Hukuksal Temelleri, *Galym Yayıncılık*, Almatı.
- Saray, M. Kazak (1993). Türkleri Tarihi, Kazakların Uyanışı, *Nesil Matbaacılık*, İstanbul.
- Saupova, A. A. (2008). Kazakistan'ın Turizm Kaynakları, *Kazakistan Turizmi Dergisi*, Almatı.
- Seval, H. & Baştürk, N. (2003). Orta Asya'da Mesleki Turizm Eğitimi: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Örneği, *İVETA Bölgesel Konferansı*.
- Sihimbayev, E. (2001). Almatı Şehrini Turistik Arz Potansiyeli ve Alternatif Turizm Olanakları, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir.

- Sivil, İ. H. (2007). “Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye Turizmi”, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Coğrafya Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Soyak, A. (2005) *Türkiye’ye Yönelik Yabancı Turizmin İktisadi Etkileri, Akdeniz ve Ege Bölgeleri Üzerine Bir Araştırma, Derin Yayınları, Yayın No:59* İstanbul.
- Şahin, G. (2006). Atatürk Döneminde Batı’daki Olumsuz Türk ve Türkiye İmajını Düzeltme Çabaları ve Türk Seyyahin Cemiyeti’nin Bu Konudaki Çalışmaları. *Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon, Cilt 8 (Sayı: 3, 137-160).
- TOBB. (1996). Kazakistan’da Tarım ve Tarıma Dayalı sanayinin Yapısı ve Türkiye ile İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi, *TOBB Yayını*, Ankara.
- Tüfekci, N. D. (2010). “Türkiye’de Turizm Sektöründe Kriz Yönetimi ve Bu Alanda Bir Uygulama”, *Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Türkiye İstatistik Kurumu (2012), Turizm İstatistikleri (Erişim Tarihi: 25.07.2014).
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, Turist Sayısı ve Turizm Geliri İstatistikleri, <http://www.tursab.org.tr/> (Erişim Tarihi: 06.08.2014).
- Uludağ, İ. & Serin, V. (1990). SSCB’deki Türk Cumhuriyetlerinin Sosyo–Ekonomik Analizleri ve Türkiye ile İlişkileri, *İTO Yayınları*, İstanbul.
- UNWTO, (2009). Worl Tourism Barometer, Vol.7. No.2, June.
- Usta, Ö. (2002). Genel Turizm, *Anadolu Matbaacılık*, İzmir.
- Uygur, M. & S. Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2. 30-49.
- Ünlüöner, K. Tayfun, A. Kılıçlar, A. (2007). Turizm Ekonomisi, *Nobel Yayın Dağıtım*, Ankara.
- Vasilyeva, N. (2008). Bizim Hazinemiz, *Kazakistan Mirası dergisi*, Almatı.
- Yalçinkaya, A. (2006), Sömürgecilik Pan-İslamizm Işığında Türkistan – 1856’dan Günümüze. *Lalezar Basım Yayını*.
- Yamane, T. (2001). Temel Örneklem Yöntemleri. (E. Alptekin, & Diğerleri, Çev.) *Literatür Yayıncılık*, İstanbul.

- Yarcan, Ş. (1994). Turizm Endüstrisinin Yapısı, *Boğaziçi Üniversitesi Matbaası*, İstanbul.
- Yesevi, İ. (2010). Türkistan Şehri Uluğ Türkistan'ın Kalbi, *Yesevi Dergisi*, Haziran Sayı:198.
- Yoon, Y. & Uysal, M. (2005). *An Examination of the Effects of Motivation and Satisfaction on Destination Loyalty: A Structural Model*, *Tourism Management*, 26(1), 45-56.
- Zengin, B. (2006). Turizm Coğrafyası, 2. Baskı, *Değişim Aktüel Yayınevi*, İstanbul.
- Zeybek, N. K. (2010). Hoca Ahmet Yesevi ve Hikmetleri, *İlgi Kültür Sanat Yayıncılık*, İstanbul.
- Zhilkaidarova, Z. (2008). Kazakistan'da Turizm: Turist Tercihlerin Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı*, İstanbul.
- Zhumagulova, A. (2012). Kazakistan'daki Turizm Tarihi, *Türk Bilim Dergisi*.
- Zhussupbekova, A. (2005). Kazakistan'da İç Turizm Gelişim Stratejileri ve Eğitim Yoluyla Halkta Turizm Bilincinin Oluşturulmasına Yönelik Bir Alan Çalışması", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Turizm İşletmeciliği Eğitim Ana Bilim Dalı*, Ankara.
- Zorin, V. & Kvartalnov, V.A. (2002). Turizm Ansiklopedisi, Moskova, Rusya.
- <http://news.nur.kz>
- <http://radiotochka.kz/3106-dinamika-razvitiya-turizma-v-kazahstane-infografika.html>

GAZİ GELECEKTİR..